

سه رساله: گناهان کبیره، محرم و نامحرم احکام الغیبه

مشخصات کتاب

سرشناسه	:	مجتهدی	تهرانی،	احمد،	-	۱۲۹۹
عنوان و نام پدیدآور	:	سه رساله: گناهان کبیره، محرم و نامحرم احکام الغیبه / احمد مجتهدی				
مشخصات	نشر	:	قم:	موسسه	در راه حق،	۱۳۷۷.
مشخصات	ظاهری	:	ص ۱۴۴			
شابک	:	۴۰۰۰ ریال				
یادداشت	:	کتابنامه	به صورت	زیرنویس		
عنوان	دیگر	:	گناهان	کبیره		
عنوان	دیگر	:	محرم و	نامحرم		
عنوان	دیگر	:	احکام	الغیبه		
موضوع	:	اخلاق	اسلامی			
شناسه	افزوده	:	موسسه	در حق		
رده	بندی	:	کنگره	BP/۲۴۷/۸/م ۲۴	س ۹	
رده	بندی	:	دیویی	۶۱/۲۹۷		
شماره کتابشناسی ملی: م ۷۷-۱۳۱۷۵						

رساله محرم و نامحرم

اشاره

بسمه تعالی من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق سه رساله ای که از نظر شما می گذرد
تالیف حضرت حجه الاسلام و المسلمین جناب آقای حاج شیخ احمد مجتهدی دامت

بر کاته
 به پاس حقی که ایشان بر این جانبان و بسیاری از طلاب و فضلا و اساتید حوزه‌های علمیه دارند به تصحیح و تجدید چاپ این رساله‌ها اقدام شد. البته این رساله‌ها قبلا با تیراژی وسیع منتشر و مورد استقبال قرار گرفته بود ولی چون این چاپ نسبت به چاپ‌های قبل، امتیاز دارد امیدواریم بیشتر مورد استفاده قرار گیرد.
 قم - مؤسسه در راه حق
 سید محسن خرازی - رضا استادی
 سه رساله، ص: ۵

[مقدمه مؤلف]

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين و الصلوة و السلام على محمد و آله الطاهرين.

حمد خدای راست که از جهت مصالحی بعضی از زنان را بر بعضی مردان محرم و ازدواج با آنها را حرام و بعضی از زنان را نامحرم و ازدواج با آنها را حلال دانسته اما بعد از حمد و ثنای پروردگار مدتی بود مایل بودم جزوه مختصری راجع به زنهای محرم و نامحرم بنویسم بحمد الله توفیق نصیب شد که حدود سی مسئله در این رساله نوشته شود. و قبل از مسائل محرم و نامحرم با ذکر چند حدیث رساله را شروع می‌کنم: حدیث اول: قال النبی صلی الله علیه و آله النظر سهم مسموم من سهام ابلیس فمن ترکها خوفا من الله اعطاه الله ایمانا یجد حلاوته فی قلبه (بحار الانوار جلد ۱۰۴ صفحه ۳۸ حدیث ۳۴).

حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند نگاه کردن (به نامحرم) تیری است از تیرهای مسموم شیطان پس کسی که نگاه (به نامحرم) نکند از جهت ترس خدا خداوند
 به او ایمانی عطا می‌کند که

سه رساله، ص: ۶

شیرینی اش را در قلبش می یابد.

حدیث دوم: قال رسول الله صلى الله عليه و آله من ملاء عينه من حرام ملاء الله عينه يوم القيمة من النار الا ان يتوب و يرجع. (بحار الانوار جلد ۱۰۴ صفحه ۳۲ حدیث ۳).

حضرت رسول اکرم صلى الله عليه و آله فرمودند کسی که چشمش را از حرام پر کند خداوند در روز قیامت چشمش را از آتش پر می کند مگر اینکه توبه و بازگشت نماید.

حدیث سوم: قال رسول الله صلى الله عليه و آله من صافح امرأة تحرم عليه فقد باء بسخط من الله و من التزم امرأة حراما قرن في سلسلة من نار مع الشيطان فيقذ فان في النار. (جلد

۱۰۴ صفحه ۳۲ بحار الانوار حدیث ۴).

حضرت رسول اکرم صلى الله عليه و آله فرمودند هر کس با زن نامحرمی مصافحه کند

یعنی دست بدهد به غضب خداوند رجوع کرده و کسی که با زن نامحرمی ملازم شود

یعنی با او ارتباطی بنا کند در سلسله از آتش با شیطان مقرون و نزدیک می شود پس هر دو

در آتش انداخته می شوند.

حدیث چهارم: قال رسول الله صلى الله عليه و آله كل عين باكية يوم القيمة الا ثلاثة اعين

عين بكت من خشية الله و عين غضت عن محارم الله و عين باتت ساهرة في سبيل الله.

(خصال صدوق ج ۱ ص ۶۱ و بحار الانوار ج ۱۰۴ ص ۳۵ حدیث ۱۸).

حضرت رسول اکرم صلى الله عليه و آله فرمودند تمام چشمها در قیامت گریانند مگر

سه چشم اول چشمی که از ترس خدا بگرید دوم

سه رساله، ص: ۷

چشمی که از حرامهای خدا بسته شود سوم چشمی که شب را تا صبح در راه خدا بیدار

باشد.

حدیث پنجم: عن الصادق عليه السلام قال من نظر الى امرأة فرفع بصره الى السماء او غمض

بصره لم يرتد اليه بصره حتى يزوجه الله عز و جل من الحور العين. (بحار الانوار جلد ۱۰۴

از حضرت صادق علیه السلام روایت شده که آنحضرت فرمودند کسی که چشمش به زن نامحرمی بیافتد پس چشمش را به آسمان بالا ببرد و یا چشمش را ببندد چشمش برنمی‌گردد مگر اینکه خداوند با عزت و جلال از حور العین به او تزویج می‌فرماید. حدیث ششم: عن موسی بن جعفر عن آبائه علیهم السّلام قال علی علیه السلام استاذن اعمی فاطمة علیها السلام فحجبتة فقال لها رسول الله صلی الله علیه و آله لم حجبتة و هو لا یراک فقالت علیها سلام الله ان لم یکن یرانی فانا اراه و هو یشم الريح فقال رسول الله صلی الله علیه و آله اشهد انک بضعة منی. (از بحار الانوار جلد ۱۰۴ صفحه ۳۸ حدیث ۳۶).

روایت از حضرت موسی بن جعفر علیه السلام است از پدران بزرگوارش که فرمودند حضرت علی علیه السلام فرمودند شخص کوری از حضرت فاطمه زهرا اجازه خواست که وارد شود حضرت در پس پرده حجاب رفتند حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمودند چرا در پس حجاب رفتی آن شخص کور که ترا نمی‌بیند عرض کرد اگر او مرا نمی‌بیند من او را می‌بینم و او بوی مرا استشمام می‌کند حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمودند شهادت می‌دهم که تو پاره تن من هستی.

سه رساله، ص: ۸

حدیث هفتم: قال علی علیه السلام یا رسول الله صلی الله علیه و آله امی استأذن علیها قال نعم قال و لم یا رسول الله قال ایسرک ان تراها عریانه. قال لا قال فاستأذن. (از بحار الانوار جلد ۱۰۴ صفحه ۳۸ حدیث ۳۷).

مولای متقیان حضرت علی علیه السلام به حضرت رسول صلی الله علیه و آله عرض کردند: یا رسول الله در وقت ورود بر مادرم اذن بگیرم؟ فرمودند: بلی عرض کرد چرا؟ (در حالی که مادر محرم است) فرمودند: خوشحال می‌شوی مادرت را عریان و بی‌لباس به

عرض کرد: خیر پس حضرت فرمودند: پس اذن و اجازه بگیر.

حدیث هشتم: قال النبی صلی اللہ علیہ و آلہ اشد غضب اللہ علی امرأه ذات بعل ملات عینها من غیر زوجها. (بحار الانوار جلد ۱۰۴ صفحه ۳۹ حدیث ۴۲).
حضرت رسول اکرم صلی اللہ علیہ و آلہ فرمودند شدید و سخت است غضب خداوند بر زنی که شوهر دارد معذکک چشمش را پر می کند از غیر شوهرش یعنی زیاد به غیر شوهرش چشم می دوزد.

حدیث نهم: عن ابی عبد الله علیه السلام قال النظر سهم من سهام ابلیس مسموم و کم من نظره اورثت حسره طویلہ. (بحار الانوار جلد ۱۰۴ صفحه ۴۰ حدیث ۴۶).
حضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند نظر کردن (به نامحرم) تیری است مسموم از تیرهای شیطان و چه بسیار نگاهی که وسیله حسرت و اندوه طولانی می شود. (در قیامت).

حدیث دهم: کان امیر المؤمنین علیه السلام یسلم علی النساء و کان یکره ان یسلم علی الشابه منهن و قال اتخوف ان یعجنی صوتها فیدخل سه رساله، ص: ۹

من الاثم علی اکثر مما اطلب من الاجر. (بحار الانوار جلد ۱۰۴ صفحه ۳۷ حدیث ۲۶).
حضرت امیر المؤمنین علیه السلام به زنها هم سلام می کردند اما کراهت داشتند به زنان جوان سلام کنند می فرمودند می ترسم صدای زنها را بشنوم و خوشم بیاید پس داخل شود بر من گناه، بیشتر از آنچه که از اجر و مزد سلام کردن (می خواهم و می طلبم).

سه رساله، ص: ۱۰

بسم الله الرحمن الرحيم

[راه های مجرمیت]

اشاره

زنان به مردان از سه راه محرم می‌شوند اول از راه نسب، دوم از راه رضاع، سوم از راه ازدواج.

[محارم نسبی]

کسانی که از راه نسب به انسان محرمند ۱- پدر و مادر و هرچه بالا روند، مانند پدر بزرگ و مادر بزرگ. ۲- اولاد و هرچه پایین روند، مانند نوه و نتیجه. ۳- خواهر و برادر و هرچه پایین روند، مانند خواهرزاده و برادرزاده. ۴- عمو و عمه و هرچه بالا روند، مانند عمو و عمه پدر و مادر. ۵- دایی و خاله و هرچه بالا روند مانند دایی و خاله پدر یا مادر.

[محارم رضاعی]

کسانی که از راه رضاع به انسان محرمند همان‌ها هستند که از راه نسب محرم هستند، مانند پدر و مادر و اولاد و خواهر و برادر و عمو و عمه و دایی و خاله رضاعی و نیز مادر زن رضاعی و دختر زن رضاعی. و زن پدر رضاعی و زن پسر رضاعی.

[محارم سببی]

کسانی که از راه ازدواج به انسان محرم می‌شوند ۱- مادر زن و هرچه بالا روند مانند مادر مادر زن ۲- دختر زن و هرچه پایین رود، مانند دختر دختر زن. ۳- زن پدر یعنی نامادری و هرچه بالا رود، مانند زن اجداد ۴- زن پسر یعنی عروس و هرچه پایین رود مانند زن نوه و نتیجه.

[ازدواج حرام]

کسانی هم هستند که به انسان محرم نیستند ولی ازدواج با آنها حرام است مانند دختر زنی که انسان (نعوذ بالله) با او زنا کرده است

سه رساله، ص: ۱۱

و خواهر و مادر و دختر پسری که (نعوذ بالله) انسان با او لواط کرده است. تفصیل این مسائل در ضمن ۳۰ مسأله بیان خواهد شد البته ممکن است برخی از مسائل مربوط به محرم و نامحرم از قلم بیفتد و یا برخی مسائل تکرار شود، دقت کنید:

[مسائل مهمه محارم نسبی و سببی و رضاعی]

مسأله ۱

پدر و مادر و هرچه بالا روند، مانند پدربزرگ و مادربزرگ به انسان محرم هستند.

مسأله ۲

اولاد و هرچه پایین روند، مانند نوه و نتیجه به انسان محرم هستند.

مسأله ۳

خواهر و برادر به هم محرمند، و همچنین اولاد برادر به خواهر و اولاد خواهر به برادر محرمند.

توضیح: خواهر و برادری که به هم محرمند سه قسمند: اول خواهر و برادر پدري و مادري که پدر و مادرشان یکی باشد. دوم خواهر و برادر پدري که فقط پدرشان یکی باشد. سوم خواهر و برادر مادري که فقط مادرشان یکی باشد. اما اگر مردی از همسر خود اولاد پسر و دختر دارد و همسر جدیدی می گیرد که او هم از شوهر قبلی خود پسر و دختر دارد، این دختر و پسرهای همسر اول، به دختر و پسرهای همسر دوم، باهم محرم نیستند چون نه پدرشان یکی است و نه مادرشان. بله اگر همسر دوم از این شوهر جدید اولاددار شود، اولاد او به اولاد قبلی شوهرش محرمند، زیرا پدرشان یکی است.

مسأله ۴

عمّه و عمو به انسان محرمند چه عمّه و عموی خود انسان سه رساله، ص: ۱۲

باشند چه عمه و عموی پدر انسان و چه عمه و عموی مادر انسان. توضیح عمّه و عمو که به انسان محرمند بر سه قسمند: اول عمو و عمه پدر و مادری که پدر و مادرشان با پدر و مادر پدر انسان یکی است. دوم عمو و عمه پدری که فقط پدرشان با پدر پدر انسان یکی است. سوم عمو و عمه مادری که فقط مادرشان با مادر پدر انسان یکی است. اما عمو و عمّه برادر و خواهر مادری انسان به انسان محرم نیستند زیرا عمو و عمه آنها عمو و عمه انسان نیستند یعنی برادر و خواهر پدر انسان نیستند. توضیح: زنی که دو شوهر کرده و از هر کدام اولاد دارد عمو و عمّه اولاد شوهر اول با عمو و عمّه اولاد شوهر دوم یکی نیستند پس عمو و عمّه اولاد شوهر اول به اولاد شوهر دوم و به عکس محرم نیستند.

مسأله ۵

دائی و خاله به انسان محرمند چه دائی و خاله خود انسان باشند و چه دائی و خاله پدر انسان و چه دائی و خاله مادر انسان. توضیح دائی و خاله که به انسان محرمند سه قسمند: دائی و خاله پدر و مادری که پدر و مادرشان با پدر و مادر انسان یکی است. دائی و خاله پدری که فقط پدرشان با پدر مادر انسان یکی سه رساله، ص: ۱۳

است.

دائی و خاله مادری که فقط مادرشان با مادر مادر انسان یکی است.

اما دائی و خاله برادر و خواهر پدري انسان به انسان محرم نیستند، زیرا دائی و خاله آنها دائی و خاله انسان نیستند یعنی برادر و خواهر مادر انسان نیستند. توضیح: مردی که دو زن گرفته و از هر کدام اولاد دارد دائی و خاله اولاد زن اول با دائی و خاله اولاد زن دوم یکی نیستند، پس دائی و خاله اولاد زن اول به اولاد زن دوم و به عکس محرم نیستند.

مسأله ۶

مسأله‌هایی که در مورد پدر و مادر، اولاد، خواهر و برادر، عمو و عمه، دائی و خاله گفته شد هم نسبی را شامل می‌شود و هم رضاعی را. یعنی همانطور که مادر و خواهر و عمه و خاله نسبی به انسان محرم هستند، مادر و دختر و خواهر و عمه و خاله رضاعی هم به انسان محرم هستند، و همانطور که پدر و پسر و برادر و عمو و دائی نسبی به انسان محرم هستند، پدر و پسر و برادر و عمو و دائی رضاعی هم به انسان محرمند. توضیح: برای تحقق رضاع شرایطی لازم است که در رساله‌های عملیه نوشته شده باید مراجعه شود.

مسأله ۷

دختر عمو و دختر عمه و دختر دائی و دختر خاله انسان به انسان محرم نیستند و همینطور پسر عمو و پسر عمه و پسر دائی و پسر خاله انسان به انسان محرم نیستند. سه رساله، ص: ۱۴

مسأله ۸

زن عمو اگر خاله انسان باشد به انسان محرم است و زن دایی اگر عمّه انسان باشد به انسان محرم است و گرنه زن عمو و زن دایی و همینطور شوهر عمه و شوهر خاله به انسان محرم نیستند.

مسئله ۹

زن عمو و زن دایی اگر مادر زن انسان باشند (یعنی انسان با دختر عمو یا دختر دایی خود ازدواج کرده باشد) به انسان محرمند.

مسئله ۱۰

زن پدر خود انسان، و زن پدر پدر انسان، و زن پدر مادر انسان به انسان محرمند و ازدواج با آنها تا آخر عمر حرام است. اما زن پدر زن انسان به انسان محرم نیست و حکم مادر زن را ندارد.

مسئله ۱۱

عروس خود انسان یعنی همسر پسر انسان و عروس پسر انسان یعنی همسر نوه انسان و عروس دختر انسان یعنی همسر نوه دختری انسان به انسان محرمند. اما عروس زن انسان یعنی همسر پسر زن انسان به انسان محرم نیست.

مسئله ۱۲

از مسئله قبل حکم عکس آن هم معلوم شد یعنی پدر پدر شوهر انسان به انسان محرم است و همچنین پدر مادر شوهر انسان به انسان محرم است.

مسئله ۱۳

داماد خود انسان یعنی شوهر دختر انسان و داماد پسر انسان یعنی شوهر دختر پسر انسان و داماد دختر انسان یعنی شوهر دختر دختر انسان به انسان محرمند. اما داماد شوهر انسان یعنی شوهر دختر شوهر انسان به انسان سه رساله، ص: ۱۵ محرم نیست.

مسئله ۱۴

مادر زن انسان به انسان محرم است چه مادر نسبی زن باشد چه مادر رضاعی او، و همچنین است مادر مادر زن و هرچه بالا رود.

مسئله ۱۵

اولاد شوهر انسان و نوه‌های پسری و دختری او به انسان محرم هستند.

مسئله ۱۶

اولاد زن انسان (در صورتی که به او دخول کرده باشد) و نوه‌های پسری و دختری او به انسان محرمند، چه این اولاد از شوهر قبل باشد و چه از شوهر بعد. اما قبل از اینکه به او دخول کرده باشد اولادش به او محرم نیستند.

مسئله ۱۷

خواهر زن انسان به انسان محرم نیست اما در عین حال نمی‌تواند با او ازدواج کند مگر اینکه زن انسان فوت کند یا طلاق بگیرد در این صورت پس از تمام شدن عده او می‌تواند با خواهرش ازدواج کند.

مسئله ۱۸

برادرزاده زن انسان و خواهرزاده او که زن انسان عمّه یا خاله او می‌شود به انسان محرم نیست اما ازدواج با این دو بدون اجازه زن انسان یعنی عمّه و خاله آنها جائز نیست.

مسئله ۱۹

مادر پدر زن انسان به انسان محرم است زیرا انسان داماد پسر او می‌شود، و داماد پسر مانند داماد دختر و داماد خود انسان به انسان محرم هستند.

مسئله ۲۰

همانطور که عروس خود انسان به انسان محرم است سه رساله، ص: ۱۶ عروس پسر و دختر و نوه‌های پسری و دختری همه به انسان محرم هستند. بله عروس زن انسان به انسان محرم نیست، یعنی اگر زنی از شوهر دیگر پسری دارد و آن پسر عروسی می‌کند زنش به شوهر مادرش محرم نیست.

مسئله ۲۱

یکی از زن‌هایی که به مرد محرم است ربیبه یعنی دختر زن انسان است که از شوهر دیگر باشد، چه از شوهر قبل باشد چه از شوهر بعد، یعنی اگر زن انسان طلاق بگیرد و شوهر جدید اختیار کند و از او دختردار شود، آن دختر هم ربیبه شوهر قبل حساب می‌شود و به او محرم است و همچنین اگر پسر زن انسان دختردار شود آن دختر هم ربیبه انسان حساب می‌شود و محرم است. البته محرمیت ربیبه مشروط بر این است که انسان به مادر او دخول کرده باشد و قبل از دخول، ربیبه محرم نیست.

مسئله ۲۲

خویشان زن انسان غیر مادرش و مادر مادرش و مادر پدرش و دختری که از شوهر دیگر است به انسان محرم نیستند، بنابراین خواهر زن، عمه زن، خاله زن، زن برادر زن، برادرزاده زن، خواهرزاده زن، و عمه زاده زن و عموزاده زن به انسان محرم نیستند. و زن پدر زن انسان به انسان محرم نیست یعنی زن پدر زن به جای مادر زن حساب نمی شود و زن پدر نمی تواند بگوید این شخص داماد من است زیرا داماد او نیست بلکه داماد شوهر او است. و مسأله دیگر اینکه: مادر زن پدر انسان به انسان محرم نیست یعنی مادر زن جدید پدرمان به ما محرم نیست، اما زن پدر محرم است. سه رساله، ص: ۱۷

مسأله ۲۳

اگر زنی شیر دهد پسری یا دختری را (شیر کامل با شرائطی که در رساله های عملیه بیان شده) آن زن مادر رضاعی آن طفل و شوهرش پدر رضاعی آن طفل و اولادش خواهر و برادر رضاعی آن طفل، و خواهر و برادر آن زن خاله و دایی رضاعی آن طفل و خواهر و برادر شوهر آن زن عمه و عموی رضاعی آن طفل می شوند و همه به او محرم هستند. و خلاصه اینکه هر که به انسان از راه نسب محرم است از راه رضاع محرم می شود مثلاً پدر رضاعی مانند پدر نسبی، مادر رضاعی مانند مادر نسبی، خواهر و برادر رضاعی مانند خواهر و برادر نسبی، و برادر رضاعی مانند برادر نسبی، و همچنین سائرین. البته رضاع محرمیت به وجود می آورد اما موجب ارث بردن نمی شود یعنی مثلاً اولاد رضاعی از پدر و مادر رضاعی ارث نمی برند و همچنین سائرین.

مسأله ۲۴

گاهی شیر دادن سبب می شود که زن و شوهری به یکدیگر محرم و حرام ابد شوند و چاره ای ندارند جز اینکه از یکدیگر جدا شوند گرچه صاحب اولاد و عروس و داماد

باشند، مثلا اگر کسی دختر کوچک شیرخواری را به اذن پدرش برای خود عقد کند این طفل تا در عقد اوست زن او می باشد حال اگر در این مدت زن بزرگ او به این زن کوچک شیر دهد (با شرائط آن) هر دو زن ها به شوهر حرام ابد می شوند زیرا زن بزرگ او مادر زن رضاعی شده و مادر زن بر انسان محرم و حرام است و زن کوچک او دختر زن و ربیبه شده و ربیبه به انسان محرم و حرام است.

سه رساله، ص: ۱۸

مسأله ۲۵

مورد دیگری که شیر دادن موجب حرام ابدی شدن زن و شوهر به یکدیگر می شود اینست که زنی بچه شیرخوار داماد خود را (چه آن بچه از دختر خودش باشد و یا از زن دیگر دامادش باشد) و یا بچه شیرخوار داماد شوهرش را (گرچه داماد خودش نباشد) شیر کامل دهد در این صورت دخترش به دامادش یا داماد شوهرش حرام ابد می شود زیرا در روایت وارد شده: لا ینکح ابو المرتضع فی اولاد صاحب اللبن و لا فی اولاد المرضعة. یعنی پدر بچه شیرخوار نباید ازدواج کند با اولاد زن شیردهنده و نه با اولاد مردی که صاحب شیر زن شیردهنده است و در مسأله ای که ذکر شد زن داماد، یا از اولاد صاحب شیر است و یا از اولاد زن شیردهنده، و یا از اولاد هر دو، پس ازدواجشان باطل می شود.

مسأله ۲۶

اگر مردی بخواهد دختر غیر را که بزرگ می کند به او محرم باشد می تواند او را به زن برادرش یا خواهرش بدهد تا او را شیر دهد (با شرائطش) تا عموی رضاعی یا دایی رضاعی آن دختر شود و به او محرم گردد و همینطور اگر زنی بخواهد پسر غیر را که بزرگ می کند به او محرم باشد می تواند او را به زن برادر خود و یا خواهر خود بدهد تا

او را شیر بدهد (با شرائطش) تا عمّه رضاعی یا خاله رضاعی آن پسر شود و به او محرم گردد.

مسأله ۲۷

اگر کسی (نعوذ بالله) با زنی زنا کند نمی‌تواند با مادر و دختر آن زن ازدواج کند اما با خود آن زن اگر شوهر نداشته ازدواج مانعی ندارد. اما اگر با زنی ازدواج کرده بود و پس از ازدواج (نعوذ بالله) با سه رساله، ص: ۱۹
مادر او یا دختر او زنا کرد آن زن به او حرام نمی‌شود.

مسأله ۲۸

اگر کسی (نعوذ بالله) با زن شوهرداری زنا کند آن زن به او حرام ابد می‌شود یعنی اگر شوهر او بمیرد یا او را طلاق دهد این شخص زنا کننده نمی‌تواند با او ازدواج کند.

مسأله ۲۹

اگر کسی (نعوذ بالله) با پسری لواط کند نمی‌تواند با مادر و خواهر و دختر آن پسر ازدواج کند یعنی این زن‌ها به او حرام ابد می‌شوند اما اگر با زنی ازدواج کرده باشد و پس از ازدواج با او یا پسر او یا برادر او یا پدر او (نعوذ بالله) لواط کند آن زن به او حرام نمی‌شود.

[ازدواج در زمان عده]

مسأله ۳۰

ازدواج با زنی که در عده است جایز نیست و اگر زن در عده باشد و مردی با او ازدواج کند چند صورت دارد:

۱- هر دو عالم باشند به این که زن در عده است و عالم باشند به اینکه ازدواج با زنی که در عده است جایز نیست.

۲- یکی از آنها عالم باشند. در این دو صورت اگر با هم ازدواج کنند ازدواج باطل و به یکدیگر حرام ابد می شوند.

۳- هر دو جاهل باشند به اینکه زن در عده است و ازدواج با زنی که در عده است جایز نیست، ولی پس از دخول بفهمند که زن در عده بوده، و ازدواج با او جایز نبوده است،

در این صورت هم ازدواج باطل و به یکدیگر حرام ابدی می شوند.

۴- هر دو جاهل باشند و قبل از دخول بفهمند، در این صورت به یکدیگر حرام ابدی

نمی شوند، ولی عقدی که خوانده اند باطل است و باید صبر کنند تا عده تمام شود، و پس از تمام شدن عده اگر مایل

سه رساله، ص: ۲۰
بودند باهم ازدواج کنند.

و در این صورت چهارم فرقی نیست بین اینکه هم ندانند زن در عده است و هم ندانند ازدواج با زنی که در عده است جایز نیست، و بین اینکه یکی را بدانند و دیگری را ندانند

مثلا بدانند که زن در عده است ولی ندانند که ازدواج با زنی که در عده است حرام می باشد، و یا بدانند ازدواج با زنی که در عده است حرام می باشد، اما ندانند که زن در

عده است.

سه رساله، ص: ۲۱

رساله گناهان کبیره

اشاره

سه رساله، ص: ۲۲

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ وَ الصَّلٰوَةُ وَ السَّلَامُ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِیْنَ حَمْدٌ وَ سِتَائِشِ خَدَائِیْ رَاسِتٌ كِه پِیْغَمْبَرَان رَا بَرَایِ سَعَادَتِ دُنْیَا وَ آخِرَتِ بَشَرِ فَرَسْتَاد، وَ بَه تَوْسَطِ آنِهَا گَنَاهَان بَزْرَگ رَا بِيَان فَرَمُود، وَ بَه بَجَا آوَرَنَدَه آنِهَا وَعَدَه آتَشِ جَهَنَّمِ دَاد، تَا مَرْدَمِ پِیْرَامُونِ گَنَاه نَگَرْدَنَد، وَ دَر نَتِیْجَه بَه سَعَادَتِ اَبَدِی نَائِلِ شَوْنَد، وَ دَرُودِ بِي پَايَان بَر بَهْتَرِیْن خَلْقِ خَدَا حَضْرَتِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَ آلِهِ وَ آلِ اَوْ بَاد.

[عَلَّتْ تَأْلِیْفِ اَیْنِ رَسَالَه]

اما بعد نظر به تقاضای یکی از مؤمنین این مختصر که در بیان گناهان بزرگ است در سال هزار و سیصد و هفتاد و چهار هجری قمری به رشته تحریر در آمد. امید است برادران ایمانی ما مطالعه فرمایند و اگر به یکی از گناهانی که در این کتاب نوشته شده آلوده هستند از خدای متعال توفیق ترک آن گناه را بخواهند تا ان شاء الله سعادت مند و رستگار شوند.

[مَطَالِبِ اَیْنِ رَسَالَه]

مطالب این کتاب در پنج فصل و یک خاتمه بیان می شود. فصل اول در بیان آیات قرآن و ترجمه آن راجع به گناهان کبیره. فصل دوم در بیان تعداد گناهان کبیره در روایات و اخبار و

سه رساله، ص: ۲۳

بیانات فقها و مجتهدین رضوان الله علیهم اجمعین. فصل سوم در بیان اینکه گناهان کبیره (بزرگ) را از چه راهی باید بشناسیم. فصل چهارم در بیان نقل اقوال علماء و فقها که گناهان کبیره کدام است. فصل پنجم در بیان اینکه کسی که گناه کبیره و همچنین صغیره (کوچک) بجا آورده

باشد لیاقت جانشینی رسول خدا صلی الله علیه و آله و امامت را ندارد و خلافت و امامت فقط حق کسی است که گناه کبیره و صغیره از او در مدت عمر صادر نشده باشد و بیان اینکه این معنی منحصرأ بعد از رسول اکرم حضرت محمد بن عبد الله صلی الله علیه و آله فقط در وجود مقدس مولای متقیان حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام و ارواحنا له الفداء و یازده فرزند گرامیش صلوات الله علیهم اجمعین یافت می‌شد و بیان اینکه امام به عقیده شیعه باید از طرف خدا توسط پیغمبر اکرم صلوات الله علیه و آله معین شود نه از طرف مردم، چنانچه سنی‌ها می‌گویند، زیرا مردم علم واقعی به معصوم بودن کسی و اینکه در مدت عمر گناه کبیره و صغیره نکرده باشد ندارند. خاتمه در بیان معنای عدالت و اینکه عادل کسی است که ملکه و قوه‌ای در اثر ایمان در او باشد که گناه کبیره از او صادر نشود و اصرار بر گناه صغیره هم نداشته باشد. اما ملحقات این رساله نیز شامل پنج فصل و یک خاتمه است. فصل اول آثاری که از برای گناهان در روایات بیان شده است. سه رساله، ص: ۲۴

فصل دوم در مذمت کسانی که با اهل گناه نشست و برخاست می‌نمایند. فصل سوم در مدح کسانی که به گناهانشان نزد خدا اعتراف دارند. فصل چهارم در مدح توبه و شرائط آن. فصل پنجم روایات راجع به استغفار از گناه و فایده آن. خاتمه در ترجمه یک خطبه از نهج البلاغه راجع به گناه و توبه از آن. سه رساله، ص: ۲۵

فصل اول آیات قرآن و ترجمه آن راجع به گناهان کبیره.

بدانکه در قرآن مجید آیاتی است که خدای متعال مدح می‌فرماید و بشارت می‌دهد کسانی را که اجتناب و دوری از گناهان کبیره کنند.

آیه اول: **إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا أَنْتُمْ عَنْهُ نُكْفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا.** (۱)

ترجمه: اگر اجتناب و دوری کنید از گناهان بزرگی که از آنها نهی شده‌اید یعنی اگر حرام‌ها را بجا نیاورید می‌پوشانیم گناهان کوچک شما را و داخل می‌کنیم شما را در مکانی پاکیزه و بسیار خوب که هیچ نقصی در آن نباشد و آن مکان بهشت است. بعضی از علماء که قائلند گناه صغیره نداریم این آیه را این طور معنی می‌کنند: اگر دوری کردید از گناهان بزرگی که در این سوره یا سوره‌های دیگر بیان شده البته ما از گناهان گذشته شما می‌گذریم یعنی ترک کردن شما این گناهان را فعلا و در زمان آینده کفاره گناهان گذشته شما است.

آیه دوم: **فَمَنْ أُوْتِيَتْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَّعُ الْحَيَّ آهَ الدُّنْيَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ وَأَ...**

(۱) - سوره نساء آیه ۳۱

سه رساله، ص: ۲۶

وَ إِذِ ا م غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ (۲)

ترجمه: چیزهایی که ما در دنیا به شما دادیم از قبیل زن و بچه و ثروت اینها همه مایه تعیش زندگانی شما است در این چند روزه دنیا، در موقع مردن همه از شما جدا می‌شوند اما نعمت‌های آخرت که در نزد خدا است از قبیل بهشت و چیزهای خوبی که در بهشت است بهتر است برای مردمان با ایمان و کسانی که فقط به خدای خود توکل دارند و از گناهان بزرگ و کارهای زشت و بد دوری می‌کنند و از ظلم‌هایی که به آنها می‌شود گذشت می‌نمایند و در صدد تلافی بر نمی‌آیند.

آیه سوم: **وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَىٰ الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ إِلَّا...**

اللَّمَمَ إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَجْنَةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى. (۳)

ترجمه: از برای خدا است هر چیزی که در آسمانها و هر چیزی که در زمین است. نظر به اینکه در آیه قبل از این آیه در سوره نجم خدای متعال وسعت علم خود را بیان فرمود در این آیه از اول لیجزی الذین تا آخر بواسطه لامی که در لیجزی می باشد بیان می فرماید که نتیجه وسعت

(۲) -	سوره	شوری	آیه	۳۶	و	۳۷
(۳) -	سوره	نجم	آیه	۳۱	و	۳۲
سه	رساله،			ص:		۲۷

علم او اینست که جزا می دهد کسانی را که بد کرده اند بسبب عملشان، یعنی آنها را به عذاب جهنم گرفتار خواهد کرد و همچنین جزای خیر می دهد کسانی را که کار خوب کرده اند، و کسانی که کار خوب کرده اند عبارتند از کسانی که دوری می کنند از گناهان بزرگ و کارهای زشت و بد. و نظر به اینکه نیکوکاران دارای مقام عصمت نیستند ممکن است گناه صغیره از آنها صادر شود نه بطور تکرار، زیرا تکرار گناه صغیره و اصرار بر آن، از گناهان کبیره است لذا خدای متعال گناهان صغیره را در این آیه استثناء کرده و فرموده مگر آنچه صغیر و یسیر باشد از گناه، چه گناه صغیره که به حد اصرار نرسیده باشد مغفور است و عقاب بر آن مترتب نمی شود.

و نظر به اینکه اگر کسی گناه کبیره نکند گناه صغیره او مورد عفو و بخشش آفریدگار است خدای کریم می فرماید: إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ بَدْرَسْتِي که پروردگارت مغفرت و آمرزشش وسعت دارد.

و برای اینکه بعضی از مردم همیشه تعریف و مدح خود می کنند و خود را پاکیزه از

گناهان خیال می‌نمایند خدای عالم می‌فرماید: خدا داناتر است به شما در موقعی که شما را از زمین پدید آورد و در هنگامی که شما در رحم مادرانتان بودید پس تعریف و مدح خود نکنید زیرا او داناتر است به کسانی که پرهیزگارند و گناه کبیره نمی‌کنند. مؤلف گوید: اگر کسی مواظب باشد تعریف خود را نکند از ریا و خودنمایی در عبارت محفوظ می‌ماند به خلوص عبادت و خشوع و

سه رساله، ص: ۲۸

خضوع نزدیک‌تر می‌گردد و اگر کسی نزد خدا خوب باشد خدا خوبی‌های او را ظاهر می‌کند و محبت او را در دل مردم می‌اندازد پس احتیاج نیست به اینکه انسان خود را تعریف کند.

مشک آنست که خود ببوید نه آنکه عطار بگوید خداوند در قرآن می‌فرماید: **إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا** (۴).

به درستی که آن چنان کسانی که ایمان به یگانگی خدا و پیغمبری پیغمبران و معاد دارند و کارهایشان پسندیده و موافق رضای خداست البته پروردگار فیاض دوستی و محبت آنها را در دلها اندازد.

(۴) - سورة مریم آیه ۹۶

سه رساله، ص: ۲۹

فصل دوم در بیان تعداد گناهان کبیره در روایات و بیانات فقهاء

بدان که در تعداد گناهان کبیره روایات و اقوال علما مختلف است بعضی علماء عدد گناهان کبیره را هفتاد و هفت، و بعضی هفتاد، و بعضی شصت، و بعضی چهل، و بعضی بیست، و بعضی هفت، بیان می‌کنند و، در بعضی از اخبار سی و دو، و در بعضی بیست و

یک، و در بعضی هفت، و در بعضی پنج، بیان می‌شود.
 اما روایات:

روایت اول: کتب الرضا علیه السلام الی المامون من محض الایمان اجتناب الكبائر و هی قتل النفس التي حرم الله، و الزنا، و السرقة، و شرب الخمر، و عقوق الوالدين، و الفرار من الزحف، و اكل مال الیتیم ظلما، و اكل المیتة، و الدم، و لحم الخنزیر، و ما اهل لغير الله به من غير ضرورة، و اكل الربا بعد البینة، و السحت، و المیسر و هو القمار، و البخس فی المکیال و المیزان، و قذف المحصنات، و اللواط، و شهادة الزور، و الیأس من روح الله، و الا من من مکر الله، و القنوط من رحمة الله، و معونة الظالمین و الركون الیهم، و الیمین الغموس، و حبس الحقوق من غير عسرة، و الکذب، و الکبر، و الاسراف و التذیر، و الخیانة، و الاستخفاف بالحج، و المحاربة لاولیاء الله، و الاشتغال بالملاهی، و الاصرار علی الذنوب. (۱)

(۱) - مکاسب شیخ مرتضی انصاری ص ۳۳۳ - ۳۳۴.
 سه رساله، ص: ۳۰

ترجمه: روایت شده از حضرت رضا علیه السلام که آن حضرت برای مأمون الرشید لعنة الله علیه نوشتند علامت خالص بودن ایمان آنست که مؤمن از گناهان بزرگ دوری کند بعد فرمودند: گناهان کبیره عبارت است از: اول: آدم کشی است آن کشتنی که حرام باشد. دوم زنا کردن. سوم دزدی کردن. چهارم شراب خواری و می‌گساری. پنجم آزار کردن پدر و مادر یعنی کاری کند که پدر و مادر را از خود ناراضی نماید. ششم فرار کردن از جنگ «جنگهای اسلامی».

هفتم	خوردن	مال	یتیم	ظلما	یعنی	بدون	وجه	شرعی.
هشتم		خوردن	حیوانات					مرده.
نهم			خوردن					خون.
دهم		خوردن	گوشت					خوک.
یازدهم	خوردن حیوانیکه در هنگام ذبح کردن اسم بت بر او ببرند و او را بکشند.							
دوازدهم	خوردن مال ربوی بعد از روشن شدن حرمت آن یعنی معاملات پولی که در بین مردم بی اطلاع از احکام اسلام رایج است که هزار تومان میدهند مثلا یکساله و ماهی بیست							
تومان	بعنوان	فرع	و	نزول	دریافت			می نمایند.
سیزدهم	رشوه خواری	یا	بقول	امروزی ها	حق	و	حساب.	
سه	رساله،			ص:				۳۱
چهاردهم	قمار کردن	بهر	نحوی	که	برد	و	باخت	در او باشد.
پانزدهم	کم فروشی	در	پیمانه	یا	در		ترازو.	
شانزدهم	نسبت	زنا	به	زن های	عفیفه		دادن.	
هفدهم								لواط.
هیجدهم	شهادة		بناحق					دادن.
نوزدهم	ناامیدی	از	راحتی	عالم			آخرت.	
بیستم	ایمن	بودن	از	عذاب			خدا.	
بیست	و	یکم	ناامیدی	از	رحمت		خدا.	
بیست و دوّم	کمک	کردن	و	پشتی بانی نمودن	از	ستمکاران	و	میل کردن بآنها.
بیست	و	سوم	قسم	دروغ				خوردن.
بیست و چهارم	حبس	کردن	حقوق	مردم	یعنی	ندادن	بدهکاری	ها با اینکه توانائی
پرداخت	آن	را	داشته					باشد.
بیست	و	پنجم	دروغ					گفتن.

بیست و هفتم اسراف و تبذیر. یعنی مال را بیهوده یا در حرام صرف نمودن. افاده.

بیست و نهم استخفاف حج یعنی با اینکه مستطیع است مکه نرود. و این فریضه الهی را خیانت. هشتم

کوکچک بشمارد.

سیام جنگ کردن با دوستان خدا.

سی و یکم مشغول شدن به کارهای لهو که شرعا پسندیده نیست. رساله، ص: ۳۲

سی و دوّم اصرار بر گناهان کوچک، مثل اینکه انسان زیاد به زن نامحرم نگاه کند اگر نگاه به نامحرم گناه کوچک باشد.

روایت دوم: عن ابی عبد الله علیه السلام قال وجدنا فی کتاب علی علیه السلام ان الکبائر خمس: الشرك بالله عز و جل، و عقوق الوالدین، و اکل الربا بعد البینه، و الفرار من الزحف، و التعرب بعد الهجرة. (۲)

ترجمه: حضرت امام جعفر صادق علیه السلام می فرماید یافتیم ما در کتاب علی بن ابی طالب علیه السلام که گناهان بزرگ پنج عدد است: اولّ شرک به خدای تعالی.

دوّم عقوق و الدین یعنی کاری کند که پدر و مادر از او ناراضی شوند.

سوّم خوردن ربا یعنی خوردن سود پول بعد از روشن شدن حرمت آن.

چهارم فرار از جنگهای اسلامی.

پنجم رفتن در مکانی که مطالب دینی در آنجا گفته نمی شود و مردمش بی بهره از علوم قران و سایر مطالب دینی هستند بعد از اینکه این شخص در شهر زندگی می کرد و وسائل از هر جهت برای یاد گرفتن احکام برای او فراهم بود.

مؤلف گوید: مطلب خیلی دقیق است بسیاری از مردمان متدین را سراغ دارم که سابقا در

بعضی از محلات خوب تهران که مردمانش

(۲) - خصال شیخ صدوق چاپ غفاری ص ۲۷۳
سه رساله، ص: ۳۳

آشنا تر به احکام اسلامند ساکن بودند فعلا در محلاتی رفته اند که نه مسجدی در اطراف منزلشان پیدا می شود و نه عالمی که از آن استفاده های دینی نمایند بلکه همسایه مسلمان هم ندارند بعضی از همسایه هایشان نصرانی و بعضی یهودی و بعضی لا مذهب که به صورت های مختلف خود را مذهبی وانمود کرده اند و لذا بعد از چندی پسر آنها نااهل و دختر آنها بی حجاب می شوند این نتیجه تغییر منزل و مراعات نکردن دستورات دین است. همنشین تو از تو به باید تا تو را عقل و دین بیفزاید خوانندگان محترم از مراجع تقلید سؤال کنید آیا «التعرب بعد الهجرة» که از گناهان کبیره است در مورد مسلمانی که از محله مسلمانان به محله غیر مسلمان برود با اینکه همان خطری که برای رفتن شخصی از شهر مذهبی به شهر غیر مذهبی هست برای این فرد هم هست صدق می کند یا نه و آیا گناهِش همان است یا کمتر. روایت سوم:

عن عبيد بن زياد قال: قلت لابي عبد الله عليه السلام: اخبرني عن الكبائر فقال: هن خمس و هي ما اوجب الله عليها النار، قال الله عز و جل إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْآلِيَةِ أَمْيًا ظُلْمًا إِنَّهُمْ يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَ سَيَصْلُونَ سَعِيرًا، و قال يٰ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحَفًا فَلْيُتَوَلَّوهُمْ الْأَدْبَارَ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ، و قوله يٰ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرَّبِّ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ، و رمى المحصنات الغافلات، و قتل المؤمن متعمدا على دینه. (۳)

(۳) - خصال شیخ صدوق ص ۲۷۳

ترجمه: راوی خبر می گوید که عرض کردم خدمت امام ششم علیه السلام خبر بدهید مرا از گناهان کبیره پس حضرت فرمودند گناهان کبیره پنج است و گناهان کبیره گناهانی است که خدای متعال آتش جهنم را برای بجا آورنده آنها واجب کرده. اول مال یتیم خوردن، خدای با عزت و جلال فرموده به درستیکه کسانی که می خورند مال های یتیمان را به طور ظلم و ستم این دسته اشخاص می خورند آتش را و زود است که کشیده می شوند در آتش جهنم.

دوم از گناهان کبیره فرار از جنگهای اسلامی است زیرا خدای تعالی می فرماید ای کسانی که ایمان آورده اید زمانی که کفار را ملاقات کردید در میدان جنگ بسیار، از زیادی آنها پشت خود را به آنها نکنید یعنی فرار از جهاد ننمائید و البته کسانی که از جنگهای اسلامی فرار کنند جای آنها جهنم است.

سوم از گناهان بزرگ رباخواری است و لذا حضرت با بیان یک آیه اشاره به حرمت ربا فرمودند که ترجمه آیه اینست: ای کسانی که ایمان آورده اید یعنی زیر بیرق و پرچم اسلام آمده اید پرهیزید از خدا یعنی گناهان را مرتکب نشوید و ربا نخورید و واگذارید بقیه ربا را که زیادیها باشد یعنی زیادی و منفعت پول را نگیرید اگر مؤمن هستید.

چهارم از گناهان کبیره نسبت زنا به زن های عقیفه دادن.

پنجم از گناهان کبیره کشتن مؤمن عمدا برای اینکه مؤمن است.

روایت چهارم: عن ابی عبد الله علیه السلام قال ان الكبائر سبع فینا

نزلت و منا استحلت، فاولها الشرك بالله العظيم، و قتل النفس التي حرم الله، و اكل مال الیتیم، و عقوق الوالدین، و قذف المحصنات، و الفرار من الزحف، و انكار حقنا اهل البيت، و اما الشرك بالله فقد انزل الله فینا ما انزل و قال رسول الله صلی الله علیه و آله فینا ما قال فکذبوا الله و کذبوا رسوله فاشركوا بالله عز و جل، و اما قتل النفس التي حرم

الله فقد قتلوا الحسین بن علی علیه السلام و اصحابه، و اما اکل مال الیتیم فقد ذهبوا بفیئتنا الذی جعل الله لنا فاعطوه غیرنا، و اما عقوق الوالدین فقد انزل الله فی کتابه النبی اولی بالمؤمنین من انفسهم و ازواجه امهاتهم فعقوا رسول الله فی ذریته و عقوا امهم خدیجۀ فی ذریاتها، و اما قذف المحصنة فقد قذفوا فاطمة علی منابرهم، و اما الفرار من الزحف فقد اعطوا امیر المؤمنین علیه السلام بیعتهم طائعين غیر مکرهین ففروا عنه و خذلوه، و اما انکار حقنا فهذا مما لا یتنازعون فیہ. «۴»

ترجمه: حضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند گناهان بزرگ هفت است و دستور آنها درباره ما رسیده و از نظر مخالفت و هتک حرمت ما ناشی میشوند.

اول-	شُرک	به	خدای	متعال.
دوم-	کشتن	کسیکه	خدا او را	محترم دانسته.
سوم-	خوردن	مال	یتیم.	
چهارم-	مراعات	نکردن	حقوق پدر و	مادر.
پنجم-	تهمت	زدن	به زنان	عفیفه.

(۴) - خصال صدوق ص ۳۶۴

سه رساله، ص: ۳۶

ششم- گریختن از جبهه جهاد و جنگهای اسلامی.

هفتم- انکار حق ما خاندان که از اهل بیت پیغمبر صلی الله علیه و آله هستیم.

اما شرک به خدا، خداوند درباره ما آیاتی فرستاده مانند قُلْ لَّوِ اسْتَلْکُمْ عَلَیْهِ اَجْرًا اِلَّا

الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبٰی، و رسول خدا هم درباره ما سفارشات فرموده مانند روایت ثقلین، این

مردم خدا و رسول را تکذیب کردند و حق ما را پایمال نمودند پس به خدای عز و جل

مشرک شدند.

اما قتل نفس محترم حسین بن علی علیه السلام و یارانش را کشتند.

اما خوردن مال یتیم، سهم خمسی که خداوند برای ما قرار داده بود بردند و بدیگران دادند.

اما نافرمانی و حق‌ناشناسی پدر و مادر، خدا در قرآن خود فرموده پیغمبر بمردم از خودشان اولی به مراعات و اطاعت است و همسران پیغمبر مادران امت محسوبند، پس رسول خدا را [که پدر امت است] درباره فرزندانش نافرمانی و حق‌کشی کردند، و حضرت خدیجه علیها السلام را نسبت به فرزندانش نافرمانی و حق‌کشی نمودند. اما تهمت به زنان عقیقه، همانا فاطمه زهرا سلام الله علیها را بر سر منبرهای خود قذف می‌کردند.

ظاهرا مقصود از اینکه بر منابر فاطمه زهرا علیها سلام را قذف می‌کردند اینست که می‌گفتند حسن و حسین علیهما السلام فرزندان رسول خدا صلی الله علیه و آله نیستند زیرا حسن و حسین نوه پسر نیستند و اینها نوه پسر می‌دانستند جهت گفتن آنها این سه رساله، ص: ۳۷

مطالب را این بود که استحقاق امامت را از آنها سلب کنند. اینگونه تبلیغات بعد از شهادت امام حسن مجتبی علیه السلام جزو برنامه حکومت بنی امیه گردید و در خطبه نماز جمعه و اعیاد اسلامی اداء می‌شد و این حرفها مستلزم قذف فاطمه زهرا علیها سلام است.

و اما اینکه کسی نسبت ناروایی بآن معصومه داده باشد منظور نیست زیرا طهارت و عفت آن مخدّره به طوری است که دشمنان هم جز تصدیق به طهارتش عقیده‌ای نداشتند. اما گریز و فرار از جبهه جهاد، با کمال رغبت بدون ترس و هراس دست بیعت به امیر المؤمنین علیه السلام دادند سپس از او گریختند و او را بخود واگذارند. اما انکار حق ما، پیش خود مردم امر مسلمی است و در آن نزاعی ندارند. روایت پنجم: عبد العظیم الحسنی قال حدثنی ابو جعفر صلوات الله علیه قال: سمعت ابی یقول: سمعت ابی موسی بن جعفر علیه السلام یقول: دخل عمرو بن عبید علی ابی عبد الله

علیه السلام فلما سلم و جلس تلا هذه الآية: «وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبْرَ الْأَيْمِ وَالْفَوَاحِشِ»
ثم امسك فقال له ابو عبد الله عليه السلام: ما امسكك قال: احب ان اعرف الكبائر من
كتاب الله عز و جل فقال عليه السلام: يا عمرو اكبر الكبائر الاشرار بالله، يقول الله: «من
يشرك بالله فقد حرم عليه الجنة» و بعده الياس من روح الله لان الله تعالى يقول: «لَا
يَأْسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ» ثم الامن من مكر الله لان الله عز و جل يقول:
«فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ»

سه رساله، ص: ۳۸

الخاسرون» و منها عقوق الوالدين لان الله تعالى جعل العاق جبارا شقيا و قتل النفس التي
حرم الله الا بالحق لان الله تعالى يقول: «فَجَزَاءُ أُوَّةٍ بِهِمُ الدِّينُ فِيهِ اَلَايَةُ» و قذف
المحصنة لان الله تعالى يقول: «لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ» و اكل
مال اليتيم لان الله تعالى يقول: «إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَ سَيَصْلُونَ سَعِيرًا» و الفرار
من الزحف لان الله تعالى يقول: «وَ مَنْ يُؤَلِّمِهِمْ يَوْمَئِذٍ دَبْرَهُ إِلَّا مَتَحَرِّفًا لَقَدْ أَلَّ أَوْ مَتَحِيزًا
إِلَىٰ فِتْنَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَ مَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَ بُئْسَ الْمَصِيرُ» و اكل الربوا لان
الله تعالى يقول: «الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَّا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ
الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ» و السحر لان الله عز و جل يقول:
«وَ لَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مِنْهُ لَهٗ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ» و الزنا لان الله تعالى يقول: «وَ
مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَمًا يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ يَخَلُدُ فِيهِ مُهَانًا» و
اليمين الغموص الفاجرة لان الله تعالى يقول: «إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَ أَيْمَانِهِمْ
ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَئِذَا خَلَقَ لَهُمُ فِي الْآخِرَةِ» و الغلول لان الله تعالى يقول: «وَ مَنْ يَغْلُلْ
يَأْتِ بِمِثْلِ غَلِّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» و منع الزكوة المفروضة لان الله عز و جل يقول: «فَتَكُونُ
بِهِ جِبَاهُهُمْ وَ جُنُوبُهُمْ وَ ظُهُورُهُمْ» و شهادة الزور و كتمان الشهادة لان الله عز و جل
يقول: «وَ مَنْ يَكْتُمْهُ فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ» و شرب الخمر لان الله عز و جل نهى عنها كما نهى
عن عبادة الاوثان، و ترك الصلاة متعمدا او شيئا مما فرضه الله لان رسول الله صلى الله عليه

و آله قال: «و من ترك الصلاة متعمدا فقد براء من ذمة الله و ذمة رسول الله صلى الله عليه و آله» و نقض العهد و قطيعة الرحم لان الله عز و جل يقول: «أولئك لهم اللعنة و لهم سوء الدار»^۱ قال:

فخرج عمرو و له صراخ من بكائه و هو يقول هلك من قال برأيه و نازعكم سه رساله، ص: ۳۹

فی الفضل و العلم» (۵)

ترجمه: حضرت عبد العظیم حسنی علیه السلام می فرماید حدیث کرد از برای من امام محمد تقی علیه السلام که شنیدم از پدرم که می فرمود شنیدم از پدرم موسی بن جعفر علیه السلام که می فرمود داخل شد عمرو بن عبید بر پدرم امام صادق علیه السلام پس سلام کرد و نشست و این آیه را خواند «وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَآءٌ غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ» یعنی کسانی که از گناهان بزرگ و کارهای زشت و بد دوری می کنند و از ظلم‌هایی که بآنها می شود گذشت می کنند و در صدد تلافی بر نمی آیند و پس از قرائت ساکت شد حضرت فرمود: چه تو را خاموش کرد گفت می خواهم گناهان کبیره را از قرآن خدای عزّ و جل بشناسم امام علیه السلام فرمود ای عمرو ۱- بزرگترین گناهان کبیره شرک بخدا است خدا می فرماید. هر که بخدا شرک آورد خدا بهشت را بر او حرام کرده است. (سوره مائده آیه ۷۲).

۲- و پس از آن نومیادی از رحمت خدا است زیرا خدای عزّ و جل می فرماید: بدرستی که نومید نشود از رحمت خدا جز مردمی کافر (سوره یوسف آیه ۸۷).

۳- و سپس ایمنی از مکر و عقوبت خداوند زیرا خدای عزّ و جلّ می فرماید:

(۵) - کافی شیخ کلینی ۱۲ / ۲۸۵ با سند صحیح.

سه رساله، ص: ۴۰

ایمن نشوند از مکر خدا جز مردمی زیانکار. (سوره اعراف آیه ۹۹).

۴- و از گناهان کبیره است عقوق و ناسپاسی حق پدر و مادر زیرا خدای سبحانه عاق را جبار و شقی مقرر ساخته است.

اشاره است به قول خدای تعالی در حکایت از عیسی (ع) که می گوید: خدا نسبت به مادرم نیکوکارم کرده است و مرا جبار و شقی نساخته است (سوره مریم آیه ۳۲).

۵- و قتل نفسی که خدا او را محترم ساخته مگر کشتن بحق مانند قصاص زیرا خدای عزّ و جل می فرماید:

هر کسی بکشد مؤمنی را عمدا سزای او دوزخ است و در آن جاوید بماند و خدا بر او خشم کند و او را لعنت کند و برای او عذابی بزرگ فراهم سازد (سوره نساء آیه ۹۳) و ظاهر آیه این است که تعمد در برابر خطا است که در آیه قبل حکم آنرا بیان کرده است.

۶- متهم کردن زن پارسا بزنا زیرا خدای عزّ و جل می فرماید: براستی آنها که نسبت دهند زنان عفیفه مؤمنه را بزنا لعنت شوند در دنیا و آخرت و برای آنها است عذاب بزرگی. (سوره نور آیه ۲۳).

۷- و خوردن مال یتیم زیرا خدای عزّ و جل می فرماید: آن کسانی که مال یتیمان را بناحق و از ستم می خورند همانا شکمهای خود را پر از آتش می کنند و محققا بدوزخ داخل و آتش می گیرند و شعله ور می شوند. (سوره نساء آیه ۱۰).

۸- دیگر از گناهان کبیره فرار از جبهه جهاد است زیرا خدای عزّ و جل می فرماید: هر که در روز نبرد پشت بدانها (یعنی دشمنان اسلام) کند مگر

سه رساله، ص: ۴۱

بقصد تغییر موضع جنگ باشد یا برای پیوستن بدسته دیگر از جنگجویان اسلامی و کمک بآنها باشد محققا بخشم خدا گرفتار شده و جای او جهنم است و جهنم چه بد سرانجامی است. (سوره انفال آیه ۱۶)

۹- و خوردن ربا زیرا خدای عزّ و جل می‌فرماید: آن کسانی که می‌خورند ربا را بر نمی‌خیزند مگر مانند حرکت کسیکه شیطان او را مسّ کرده و حالت جنون برای او پیدا شده یعنی آدم رباخوار مانند دیوانه‌ها از قبر بیرون می‌آید. (سوره بقره آیه ۲۷۴).

این تشبیه طبق گمان آنها بوده که شیطان انسان را مخبّط سازد و او غش کند یا جن او را مسّ کند و دیوانه شود یعنی برخاستن رباخواران مانند از جای برخاستن دیوانه‌ها است که دستخوش شیطان شده‌اند نه از راه اختلال عقل آنها بلکه از برای اینکه رباخواری سبب ورم دل آنها شده و آنها را سنگین و بدحال کرده است و حاصلش اینست که برخی اصحاب گفته‌اند رباخواران هنگام رستاخیز برای سنگینی بار گناه رباخواری که بر دوش دارند مانند یک آدم خردمند و عاقل از جای برنخیزند بلکه چون دیوانگان باشند که تلو تلو خورند و بیفتند و برخیزند و بار دیگر نتوانند برخاست و آن ربا که خوردند در دلشان باد کرده و برای آنها بار سنگینی شده که نتوانند برخاست. «۶» در مجمع البیان «۷» فرموده است برپا نشوند در روز قیامت جز بمانند کسیکه شیطان او را دیوانه کرده است و این نشانه رباخواران است در

(۶)- تفسیر بیضاوی.

(۷)- مجمع البیان.

سه رساله، ص: ۴۲

موقف قیامت از ابن عباس و جمعی چنین نقل شده. و گفته شده که این موضوع بر سبیل تشبیه آمده است زیرا حقیقت این است که شیطان انسان را دیوانه نمی‌کند ولی کسی که مایه سودا بر او غلبه کرده است و ناتوان شده که بسا شیطان اموری هراسناک به او عرضه دارد و او را وسوسه کند و به دیوانگی و غش افتد از طرف خدا و نسبت آن به شیطان بر سبیل مجاز است از این نظر که تحقق این حالت

- به وسوسه او است.
- ۱۰- و سحر و جادو زیرا خدای عزّ و جل فرموده: و پیروی کردند آنچه شیطان در ملک سلیمان تلاوت می کردند، سلیمان کفر نورزید ولی شیاطین کفر ورزیدند و به مردم سحر و جادو را آموختند و آنچه را که بر آن دو فرشته بنام هاروت و ماروت نازل شد بکسی نیاموختند تا به او گفتند همانا ما آزمایش هستیم مبادا کافر شوی و از آنها آموختند آنچه را که بوسیله آن میان مرد و همسرش جدائی می انداختند و آنها به احدی زیان رسان نبودند بوسیله آن جز باذن خدا و می آموختند آنچه را بدانها زیان می زد و سودشان نمی داد. و بحقیقت دانستند هر کس که خریدار سحر و جادو است در آخرت بهره ای ندارد. (سوره بقره آیه ۱۰۲).
- ۱۱- زنا کردن است زیرا خدای عزّ و جل می فرماید: و آن کسانی که نمی خوانند با خدا معبود دیگری را و نمی کشند کسی را که خدا حرام کرده جز بحق و زنا نمی کنند و هر که این کار کند سزای گناه خود بیند عذابش در قیامت دوچندان باشد و به خواری در آن عذاب جاویدان بماند. (سوره فرقان آیه ۶۹).
- سه رساله، ص: ۴۳
- ۱۲- سوگند دروغ در راه نابخاری و تبهکاری. (در کتاب نهایی آمده است که سوگند غموس خانه ها را ویران کند مقصود او آن قسم دروغ است که وسیله تبهکاری شود مانند سوگند برای خوردن مال مردم و آن را غموس گویند برای اینکه صاحب خود را در گناه برد و سپس در آتش دوزخ افکند) زیرا خدای عزّ و جل فرماید: آنها که بفروشدن پیمان با خدا و سوگندهای خود را ببهای اندکی آنان را در سرای دیگر بهره نیست. (سوره آل عمران آیه ۷۷).
- ۱۳- غلول است یعنی دزدی کردن از غنیمت جهاد زیرا خدای عزّ و جل می فرماید: هر که از غنیمت دزدی کند روز قیامت او را با آنچه دزدیده بعرصه محشر آورند (سوره

آل عمران آیة (۱۶۱).

۱۴- منع زکوة واجب زیرا خدای عز و جل می فرماید: ای کسانی که گرویدید بدرستی که بسیاری از احبار (یهود) و رهبانان (نصاری) هرآینه می خورند مال مردم را بـمفت و بازمی دارند مردم را از راه خدا و آن کسانی که گنج می کنند طلا و نقره را و در راه خدا آنها را خرج نمی کنند بآنها مژده عذابی دردناک بده روزی باشد که آنها را در آتش دوزخ تافته کنند، و با آنها پیشانی و پهلو و پشت آنان را داغ نمایند (و بآن ها گویند) اینست که برای خود گنج کردید پس بچشید عذابی را که خود برای خود گنج و آماده ساختید. (سوره توبه آیة ۳۵).

۱۵ و ۱۶ گواهی بناحق و کتمان گواهی بحق زیرا خدا می فرماید: سه رساله، ص: ۴۴

هر که کتمان کند آن گواهی را بدرستی که دلش گنهکار است. (سوره بقره آیة ۲۸۲).

۱۷ شرب خمر زیرا خداوند از آن نهی کرده چنانچه از پرستش بت شما را نهی کرده یعنی هردو را در یک آیة و بیک روش مورد نهی قرار داده و این دلیل است بر اینکه یک حکم دارند و یک عقاب دارند و از این جهت وارد است که میخوار چون بت پرست است.

۱۸ و ۱۹ ترک نماز عمدا یا ترک آنچه خدا فرض کرده است (برای نماز) زیرا رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود هر که عمدا نماز را ترک کند از تعهد خداوند و تعهد رسول خدا بیزار شده است.

۲۰ و ۲۱ عهدشکنی و قطع رحم زیرا خدای عز و جل می فرماید: آن کسانی که پیمان خدا را پس از بستن آن می شکنند و قطع می کنند آنچه خداوند بوصل آن فرمان داده است و در زمین فساد می کنند، آنانند که برای آنها است لعنت و برای آنها است بدی خانه آخرت (سوره رعد آیة ۲۵).

پس حضرت موسی بن جعفر علیه السلام فرمودند پس از بیانات پدرم، عمرو بن عبید از

خانه امام علیه السلام بیرون آمد در حالیکه با صدای بلند گریه می کرد و می گفت هلاک شد هر که به رای خود فتوی داد و با شما اهل بیت رسالت در علم و فضل منازعه و طرفیت کرد.

مؤلف گوید: البته عمرو منظورش مخالفین امام علیه السلام بوده که احکام خدا را روی رأی و نظر خود بمردم تحمیل می کنند و از علم قرآن و اهل بیت عصمت و طهارت

صلوات	الله	علیهم	اجمعین
سه	رساله،	ص:	۴۵

بی خبرند البتّه بر اخباری ها مخفی نماند که مجتهدین ما غیر از مجتهدین اهل تسنّن می باشند یعنی علمای ما و مراجع تقلید ما از قرآن و احادیث و کلمات ائمه کرام علیهم السلام نظریّات خود را استنباط می فرمایند و اینکه می فرمایند رأی و فتوی من این است برای این است که با زحمت زیاد حکم خدا را از روی آیات قرآن و احادیث معتبر و اقوال گذشتگان از فقها بدست می آورند و معنی «رأی من این است» که مجتهدین ما می فرمایند همان نتیجه زحمات است که باین صورت به مردم گفته می شود نه اینکه صرفاً از خودشان با قطع نظر از آیات و روایات فتوی و رأی بدهند. روایت ششم: عن محمد بن مسلم عن ابي عبد الله عليه السلام قال: سمعته يقول: الكبائر سبع قتل المؤمن متعمداً، و قذف المحصنة، و الفرار من الزحف، و التعرب بعد الهجرة، و اكل مال اليتيم ظلماً، و اكل الربا بعد البينة، و كل ما اوجب الله عليه النار (۸)

ترجمه: محمد بن مسلم میگوید از امام صادق علیه السلام شنیدم میفرمود گناهان کبیره هفت اند:

- ۱- قتل مؤمن به عمد.
- ۲- متهم کردن زن عقیفه به زنا.
- ۳- گریختن از جهاد.

۴- تعرب بعد از هجرت یعنی پس از هجرت به بلد اسلامی، برگردد به بیابان و جائی که از احکام اسلام خبری نیست.

(۸)- کافی ۲/ ۲۷۷.

سه رساله، ص: ۴۶

۵- خوردن مال یتیم به ناحق.

۶- خوردن ربا بعد از علم به حرمت آن.

۷- هر گناه و کار خلافی که خدا آتش را بر آن واجب و مقرر کرده است مانند شرک.

روایت هفتم: عن عبیده بن زرارة قال: سألت ابا عبد الله عليه السلام عن الكبائر فقال: هن

فی کتاب علی علیه السلام سبع: الکفر بالله، و قتل النفس، و عقوق الوالدین، و اکل الربا

بعد البینه، و اکل مال الیتیم ظلما، و الفرار من الزحف، و التعرب بعد الهجرة. قال: فقلت:

فهذا اکبر المعاصی قال نعم قلت: فاکل درهم من مال الیتیم ظلما اکبر ام ترک الصلاة؟

قال: ترک الصلاة قلت: فما عدت ترک الصلوة فی الكبائر؟

فقال: ای شی اول ما قلت لك قال قلت: الکفر قال فان تارک الصلوة کافر یعنی من غیر

عله. «۹»

ترجمه: عبیده بن زرارة می گوید از امام صادق علیه السلام گناهان کبیره را پرسیدم در

جواب فرمود آنها در کتاب علی علیه السلام هفتند.

۱- کفر به خدا.

۲- قتل نفس.

۳- عقوق والدین.

۴- خوردن ربا پس از علم به حرمتش.

۵- خوردن مال یتیم به ناحق.

- (۹) - کافی ۳ / ۲۷۸
- سه رساله، ص: ۴۷
- ۶- گریز از جبهه جهاد.
- ۷- تعرب پس از هجرت.
- راوی گوید من گفتم اینها بزرگترین معاصی هستند! فرمود: آری من گفتم: خوردن یک درهم مال یتیم به ناحق بزرگ تر است یا ترک نماز؟ فرمود: ترک نماز گفتم: شما ترک نماز را از کبائر نشمردید؟
- در پاسخ فرمودند: آنکه نخست برایت گفتم چه بود؟ گوید گفتم: کفر بود فرمود: براستی تارک الصلوة (بی نماز) کافر است یعنی اگر بدون سبب و عذری نماز را ترک کند.
- مؤلف گوید: اگر کسی منکر نماز باشد یعنی بگوید نماز واجب نیست مرتد است و نجس، و اگر منکر نباشد ولی معصیت می کند و نماز نمی خواند کافر و نجس نیست اگرچه روحش نجس است.
- این بود هفت روایت از روایات گناهان کبیره.
- و اما بیانات فقها.
- در کتاب ذخیره العباد مرحوم آیه الله آقا سید ابو الحسن اصفهانی آمده: سؤال: گناهانی که اجتناب از آنها لازم است و از گناهان کبیره شمرده می شوند بیان فرمایند.

جواب: گناهان کبیره که علامه حلی رحمه الله علیه در کتاب قواعد و تحریر فرموده اند این است که حق تعالی بر آن وعده آتش داده است. (تحریر علامه ۲/ ۲۰۸ و قواعد علامه ۲/ ۲۳۶)

و شیخ طبرسی در تفسیر مجمع البیان به اصحاب نسبت می دهد که گناهان، همه کبیره هستند بالنسبه به گناهان ما تحت خود، مثلا

سه رساله، ص: ۴۸

بوسیدن زن نامحرم، نسبت به زنا با او، صغیره است اما نسبت به نگاه کردن به او کبیره است.

اما آنچه بعضی از علماء به کبیره بودن آنها تصریح نموده‌اند، هفتاد و هفت گناه است، اگرچه در کبیره بودن بعضی از آنها تأمل و منع است:

۱- گمراه کردن مردم ۲- کذب ۳- افتراء به خدا ۴- کشتن کسی که کشتن او حرام است ۵- فساد در زمین [مفسد فی الارض بودن] ۶- ظلم کردن ۷- بر ظالمین تکیه کردن ۸- کمک کردن به ستمکاران ۹- تکبر کردن ۱۰- نماز نخواندن ۱۱- زکاء ندادن ۱۲- به جهاد نرفتن ۱۳- منع کردن مردم را از رفتن به جهاد ۱۴- فرار کردن از جهاد ۱۵- خوردن مال یتیم ۱۶- ناامیدی از رحمت خدا ۱۷- ایمن بودن از غضب خدا ۱۸- حکم کردن به غیر حکم قرآن ۱۹- حج خانه خدا نکردن، برای مستطیع ۲۰- فتنه‌انگیزی ۲۱- میان مردم را به هم زدن ۲۲- شراب خوردن ۲۳- عقوق والدین [یعنی اذیت کردن پدر و مادر] ۲۴- کافر شدن به خدا مثل تکذیب قرآن ۲۵- شرک به خدا ۲۶- نفاق ۲۷- جحود آیات قرآن [یعنی انکار آن] ۲۸- محادّه با خدا [یعنی دشمنی با خدا] ۲۹- مشاقّه الرسول [یعنی مخالفت با پیامبر صلی الله علیه و آله] ۳۰- انکار معاد ۳۱- انکار حشر اجساد [یعنی انکار معاد جسمانی] ۳۲- انکار ضروری دین ۳۳- اعراض کردن از ذکر خدا ۳۴- ملحد شدن در بیت الله [یعنی ظلم و تجاوز کردن در مسجد الحرام و مکه] ۳۵- منع کردن مردم را از مساجد. ۳۶- به زن عقیفه نسبت زنا دادن ۳۷-

سه رساله، ص: ۴۹

نسبت لواط به کسی دادن ۳۸- استهزاء مؤمنین [یعنی مسخره کردن مؤمنان] ۳۹- فاحشه، (یعنی کارهای بد) را در بین مردم شهرت دادن ۴۰- شکستن عهد ۴۱- شکستن یمین [قسم] ۴۲- زنا کردن ۴۳- لواط کردن ۴۴- غناء ۴۵- قمار کردن ۴۶- دف زدن ۴۷- مساحقه [یعنی تماس گرفتن زن با زن، مانند تماس گرفتن مرد با زن. خصوصیات آن در

کتابهای فقهی آمده است] ۴۸- قسم دروغ خوردن ۴۹- شهادت دروغ دادن ۵۰- هتک حرمت [و احترام] کعبه [خانه خدا] ۵۱- ترک احرام [برای کسی که می خواهد وارد مکه شود] ۵۲- دزدی کردن ۵۳- رفتن به شهری که عالمی در آنجا نباشد که مسائل دین از او اخذ شود ۵۴- خوردن مردار ۵۵- خوردن گوشت خوک ۵۶- خوردن ذبیحه [یعنی حیوانی که ذبح شده] که به غیر اسم خدا ذبح شده ۵۷- کسب مال حرام کردن ۵۸- کم دادن در کیل و وزن ۵۹- حبس حقوق مردم بدون عذر شرعی ۶۰- اسراف ۶۱- تپذیر ۶۲- خیانت کردن ۶۳- به لهو مشغول شدن ۶۴- به لعب مشغول شدن ۶۵- اصرار بر گناه صغیره ۶۶- قوادی کردن [یعنی زن و مردی که به هم حرامند به هم رسانیدن. ۶۷- دیوثی یعنی همسر خود را در اختیار دیگران گذاردن ۶۹- سخن چینی ۷۰- قطع رحم ۷۱- دروغ گفتن به خصوص بر پیغمبر ۷۲- زدن مسلمان به ناحق ۷۳- کتمان و پوشیدن شهادت [در جایی که باید شهادت بدهد] ۷۴- شکایت مسلمانان را نزد ظالم نمودن ۷۵- تاخیر حج بدون عذر شرعی ۷۶-ظهار کردن [یعنی مرد به زن خود بگوید: [ظهرک علی کظهر امی] ۷۷- قطع طریق یعنی راهزنی. سه رساله، ص: ۵۰

در کتاب مفتاح الهدایه و مشکاه الولاية از کتاب اصول دین مختصر مرحوم حاج میرزا حسین شهرستانی نقل شده که ایشان شصت گناه از گناهان بزرگ را ذکر کرده است. فهرستش این است:

۱- ترک نماز- نماز نخواندن. ۲- زکوة ندادن. ۳- خمس ندادن. ۴- ترک کردن حج که وارد شده در وقت مردن باو بگویند بمیر بر دین یهود یا نصاری. ۵- ترک روزه ماه مبارک رمضان. ۶-

ظلم کردن بندگان خدا و کمک کردن بمردمان ظالم و تواضع کردن به آنها. ۷- خوردن شراب و آب جو و هر چیزی که انسان را مست کند و عقل را از بین ببرد. ۸- کشتن آدمی که نباید کشته شود. ۹-

لواط کردن که بسیار بسیار گناه بزرگی است و از زنا گناهش بیشتر می‌باشد زیرا حد آن قتل یا سوختن به آتش است. ۱۰- زنا کردن.

۱۱- رباخواری. ۱۲- غیبت کردن و غیبت شنیدن و جلوگیری نکردن. ۱۳- دروغ گفتن.

۱۴- گوش دادن به آوازهایی که غنا و طرب آور است و همچنین حرام است استعمال آلات لهو مثل نی و طنبور و دف و امثال اینها. ۱۵- کم‌فروشی. ۱۶- تراشیدن ریش که در خبر است که قومی بسبب ریش تراشی مسخ شدند و آن سیرت پادشاهان مجوس بود و حضرت خاتم انبیاء صلی الله علیه و آله از آن نهی فرموده‌اند. ۱۷- از گناهان بزرگ خوردن حیوانی است که خودش مرده یا بطریق شرعی او را ذبح نکرده‌اند و همچنین حرام است خوردن گوشت حیوان حرام گوشت مانند گوشت خوک که نجس العین هم هست و مانند گوشت خرگوش. ۱۸- عاق و والدین

سه رساله، ص: ۵۱

شدن یعنی کاری کند که پدر و مادر از او ناراضی شوند. ۱۹-

شهادت ناحق دادن. ۲۰- قماربازی کردن بانواع آن و همچنین بلیط بخت آزمائی*

خریدن و شانس و اقبال را امتحان کردن.

۲۱- مخفی کردن شهادت یعنی در جائی که باید شهادت بدهم شهادت را مخفی کنم و شهادت ندهم ۲۲- قذف است یعنی نسبت زنا به زن عقیفه دادن. ۲۳- قسم دروغ خوردن که آن سبب قطع عمر و برچیده شدن خانمان است. ۲۴- خیانت کردن و به حيله مال مردم را خوردن مثل داخل کردن آب در شیر و سیب زمینی داخل روغن نمودن و سایر کارهایی که بین کسبه بی‌دین و بی‌بندوبار معمول است. ۲۵- تکبر کردن به برادران دینی.

۲۶- اسراف نمودن.

۲۷- فرار کردن از جنگ یعنی فرار از جهاد. ۲۸- مایوس شدن از رحمت خدای تعالی و همچنین ایمن شدن از عذاب او. ۲۹-

پوشیدن مرد است لباس حریر یعنی ابریشم خالص مگر در میدان جنگ. ۳۰- لباس طلا

و انگشتر طلا دست کردن برای مردان.
 ۳۱- استعمال ظرف طلا و نقره. ۳۲- نمایی و سخن چینی نمودن تا در نتیجه بین مردم اختلاف و دودستگی ایجاد شود. ۳۳- مخالفت نذر و عهد و قسم کردن که کفاره هم دارد. ۳۴- نزدیکی کردن با زوجه و زن خود در حال حیض و نفاس که کفاره هم دارد. ۳۵-

ترک کردن زن، حقوق شوهر و ترک کردن شوهر، حقوق زن را. ۳۶- ریا کردن در عبادت یعنی عبادت کند بقصد اینکه مردم به بینند، و مثل آن است سمعه، یعنی به جهت شنیدن مردم عبادت کند که ریا و

---

(۱)* قماری است که قبل از انقلاب در ایران هم معمول بود.
 سه رساله، ص: ۵۲

سمعه بمنزله شرک است. ۳۷- مرء و مخاصمه در مباحثات علمی.
 ۳۸- پوشیدن زن لباس مرد را و همچنین پوشیدن مرد لباس زن را اگر چه در تعزیه خوانی حضرت سید الشهداء علیه السلام باشد. ۳۹- رشوه دادن و گرفتن آن برای حکم ناحق و از بین بردن حق. اما پول دادن به مأمورین دولت برای اینکه از ظلمی که آنها می خواهند بکنند فرار کنم عیبی ندارد مثل اینکه در گمرک جلوی زوآر حضرت سید الشهداء علیه السلام را می گیرند و ایراداتی نسبت به گذرنامه و سایر چیزها می کنند و زوآر برای فرار از چنگ آنها مقداری پول به آنها می دهند که در این صورت برای دهنده اشکالی ندارد اما برای گیرنده مطلقاً یعنی در هر صورت حرام است. ۴۰- حکم کردن بر خلاف حکم قرآن. ۴۱- قطع رحم کردن که سبب کوتاهی عمر است. ۴۲- سحر کردن. ۴۳- تسخیر اجنه و ارواح و کواکب و عمل شعبده. ۴۴- مجسمه سازی. ۴۵- با اجتماع شرائط، امر بمعروف و نهی از منکر نکردن. ۴۶- عوض کردن وصیتنامه کسی بدون اذن او. ۴۷- تغییر دادن وقف بدون مجوز شرعی. ۴۸- نجس کردن مسجد و قرآن و تربت حضرت

سید الشهداء علیه السلام ۴۹- نشستن جنب و حیض و نفساء در مسجد و عبور از مسجد الحرام و یا مسجد پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله. ۵۰- استعمال کردن و خوردن نجس و متنجس قبل از تطهیر آن. ۵۱- وطی کردن با حیوانات. ۵۲- استمناء یعنی کاری کند که از خود منی خارج کند که کار بسیار بدی است و ضرر آن هم زیاد است. ۵۳- نبش کردن قبر مسلمان مگر در موارد معینی که در رساله مجتهدین و مراجع تقلید سه رساله، رساله، ص: ۵۳

مذکور است. ۵۴- دست کشیدن روی قرآن در موقعی که انسان وضوء ندارد یا جنب است و یا زن در حال حیض و نفاس است. ۵۵- خواندن سوره‌هایی که سجده واجب دارد در حال جنابت و حیض و نفاس و آن چهار سوره است. ۵۶- باطل کردن نماز واجب بدون جهت. ۵۷- ردّ حکم مجتهد و آن در حدّ شرک بخدا است.

۵۸- خوردن شیر و تخم حیوان حرام گوشت و همچنین تخم گوسفند و هر حیوان حلال گوشتی. ۵۹- خوردن گل، مگر تربت مقدّس حضرت سید الشهداء علیه السلام برای استشفاء. ۶۰- نگاه کردن ببدن و موی زن نامحرم. البته محرّمات شرعیّه و گناهان بسیار است اگر بخواهیم همه آنها را بیان کنیم طول می‌کشد در کتب مفصّله بیان تمام آنها شده است. مرحوم ملا محمد باقر مجلسی رحمه الله علیه می‌فرماید پدرم مرحوم ملا محمد تقی مجلسی در برخی مؤلفات خود طبق استنباط از اخبار، گناهان کبیره را چنین آمار کرده است در دو قسمت.

قسمت اول کبائر قطعی به این شرح: ۱- شرک بخدا ۲- نومیدی از رحمت خدا ۳- ایمنی از مکر خدا ۴- قتل نفس ۵- عقوق والدین ۶- نسبت زنا بمؤمن و مؤمنه دادن ۷- خوردن مال یتیم بناحق ۸- فرار از جبهه جهاد ۹- رباخواری ۱۰- سحر ۱۱- کاهنی کردن ۱۲- زنا ۱۳- لواط ۱۴- دزدی

بخصوص از غنیمت ۱۵- قسم بدروغ ۱۶- ترک واجبات الهیه مانند نماز و روزه و زکوة و تأخیر حجّ از سال استطاعت بدون عذر ۱۷- شهادت ناحقّ و کتمان شهادت حقّ ۱۸-

شرب خمر

سه رساله، ص: ۵۴

می گساری ۱۹- نقض قرارداد ۲۰- نقض عهد با خدا و خلق ۲۱- قطع رحم ۲۲- تعرب بعد الهجرة ۲۳- دروغ بستن بر خدا و رسول و ائمه علیه السلام ۲۴- غیبت ۲۵- بهتان.

قسمت دوم کبائر احتمالی:

۲۶- ترک همه مستحبات ۲۷- منع آب زیادی از رهگذران تشنه با عدم حاجت خود

۲۸- بی احتیاطی از بول ۲۹- وسیله سازی برای دشنام به پدر و مادر ۳۰- اضرار در وصیت

۳۱- خشم از قضای الهی ۳۲- اعتراض بر مقدرات الهیه ۳۳- تکبر ۳۴- حسد بردن ۳۵-

دشمنی با مؤمنین ۳۶- الحاد در حرم مکه و مدینه ۳۷- سخن چینی ۳۸- بریدن عضوی از

مؤمن بناحق ۳۹- خوردن مردار و نجاسات دیگر ۴۰- جاکشی ۴۱- اصرار بر صغیره ۴۲-

امر به منکر و نهی از معروف ۴۳- دروغ و خلف وعده ۴۴- خیانت ۴۵- لعن بر مؤمن

۴۶- دشنام به مؤمن ۴۷- آزار کردن مؤمن ۴۸- زدن خدمتکار بیش از استحقاق ۴۹- منع

آب مباح از ذی حق آن ۵۰- سدّ راه مردم ۵۱- تضييع عيال ۵۲- تعصب ۵۳- ظلم ۵۴-

دغلی ۵۵- دورویی ۵۶- خوار شمردن مؤمن ۵۷- عیب جوئی از مؤمن ۵۸- سرزنش مؤمن

۵۹- افتراء بر مؤمن ۶۰- سبّ مؤمن ۶۱- بدگمانی به مؤمن ۶۲- ترسانیدن مؤمن ۶۳- کم

دادن در پیمانہ و ترازو ۶۴- ترک امر به معروف و نهی از منکر ۶۵- همنشینی با فاسقان

خصوصا در مجلس میخواری ۶۶- بدعت در دین ۶۷- همنشینی با بدعت گزاران ۶۸-

کوچک شمردن گناه ۶۹- قمار کردن ۷۰- حرام خوردن.

سه رساله، ص: ۵۵

شهید رحمه الله علیه فرموده است: هر گناهی که شرع در خصوص آن تهدید کرده و

وعید عذاب داده کبیره باشد و بعضی از آنها را شمرده ۱- شرک بخدای متعال ۲- قتل

بناحق ۳- لواط ۴- زنا ۵- گریز از جبهه جهاد ۶- سحر ۷- رباخواری ۸- تهمت زنا به زنان پارسا ۹- خوردن مال یتیم ۱۰- غیبت بناحق ۱۱- سوگند دروغ ۱۲- گواهی بناحق ۱۳- میخواری ۱۴- بی احترامی بکعبه ۱۵- دزدی ۱۶- تخلف از قرارداد ۱۷- تعرب بعد از هجرت ۱۸- نومیادی از رحمت خدای تعالی ۱۹- ایمنی از مکر خدا ۲۰- عقوق والدین.

سه رساله، ص: ۵۶

فصل سوم در بیان اینکه راه شناختن کبیره بودن گناه به چه نحو است

راه شناختن آن به طوری که مرحوم شیخ انصاری رضوان الله علیه در رساله عدالت مرقوم فرموده‌اند پنج راه است:

راه اول: روایت معتبر است که در آن تصریح شده باشد که فلان گناه از گناهان بزرگ است. در فصل دوم این کتاب قسمتی از آن روایات و ترجمه آنها بیان شد.

راه دوم: آیه یا روایت معتبری است که مثلاً در مورد فلان گناه بگوید خدای متعال برای انجام‌دهنده این گناه آتش جهنم را واجب کرده است.

راه سوم: خدای متعال در قرآن مجید به خصوص تصریح کند که برای انجام‌دهنده فلان گناه عذاب مهیا شده. چنانکه در ذیل روایت صحیح حضرت عبد العظیم که در فصل دوم یاد شد به این آیات اشاره گردید.

راه چهارم: شناختن گناهان کبیره آن است که عقل یا نقل دلالت کند بر اینکه فلان گناه از فلان گناه که کبیره بودنش ثابت شده بالاتر و شدیدتر است.

مثل اینکه بما میگویند «الغیبه اشد من الزنا» بدگویی کردن پشت سر مؤمنین از زنا کردن بالاتر است، ما می فهمیم که غیبت کردن و بدگویی نمودن پشت سر مؤمنین هم از گناهان کبیره است

اگرچه در هیچ روایتی تصریح نشده باشد که غیبت از گناهان کبیره است زیرا چون زنا کردن برای ما معلوم شده که از گناهان کبیره است تا در روایت دیدیم که غیبت کردن از زنا نمودن بالاتر و شدیدتر است یقین می‌کنیم که غیبت کردن هم از گناهان کبیره است.

و همچنین اگر مسلمانی جاسوسی کند و مطالبی را از مسلمانان به کفّار خبر دهد تا باعث شود که دشمنان بر مسلمین غلبه پیدا کنند یا خون مسلمان را بریزند، این موضوع اگرچه در روایات ما بعنوان گناه کبیره یافت نشود اما بعد از اینکه دیدیم در روایات فرمودند یکی از گناهان کبیره فرار از جنگ است برای ما به حکم عقل معلوم میشود که مسلماً جاسوسی که ضررش به مراتب برای مسلمانها از فرار نمودن در جنگ بیشتر است از گناهان کبیره می‌باشد.

مؤلف گوید چقدر پست است کسی که برای لقمه نانی و ریاست چند روزه دنیا از دشمنان ما پولی بگیرد و خبرهایی به آنها بدهد و به نفع آنها کارهایی در وطن خود انجام دهد نیست اینها همه مگر از نداشتن دین و ایمان و پاک نبودن نطفه آنها، پناه می‌بریم به خدا از اینکه خدای متعال در روز قیامت با ایندسته از مردم چه معامله بنماید و چه عذابی از آنها برای آنها معلوم فرماید.

راه پنجم از راههای شناختن گناهان کبیره این است که به ما بگویند فلان گناه اگر از کسی صادر شد شهادت او قبول نمی‌شود از این مطلب می‌فهمیم که آن گناه از گناهان کبیره است. یا مثلاً وقتی بما گفتند که اگر کسی فلان گناه را کرد پشت سر او سه رساله، ص: ۵۸

بجماعت نماز نخوانید برای ما معلوم می‌شود که آن گناه از گناهان بزرگ است. مثل اینکه در روایت وارد شده که ما را نهی کرده‌اند از نماز خواندن پشت سر کسی که عاق والدین باشد البته از این نهی ما یقین می‌کنیم که عقوق والدین و اذیت به پدر و مادر از گناهان کبیره است اگرچه فرضاً در هیچ روایتی نباشد که عقوق والدین از گناهان

کبیره

سه رساله، ص: ۵۹

است.

فصل چهارم در بیان نقل اقوال علماء راجع به گناهان کبیره.

بدانکه سعید بن جبیر و مجاهد می گویند: گناه کبیره هر گناهی است که خدای متعال وعده عذاب در آخرت برای بجاآورنده آن داده است و در دنیا هم حدی و مجازاتی برای او مقرر فرموده است. قول دیگر قول ابن عباس و بعضی علماء شیعه است و آن این است که هر کاری را که خدای متعال نهی فرموده است کبیره می باشد. لکن بعضی از آنها بزرگترند نسبت به بعض دیگر، مثلا نگاه کردن به نامحرم از گناهان بزرگ است، اما نسبت به بوسیدن نامحرم کوچک است، و همچنین بوسیدن نامحرم گناه بزرگی است، اما نسبت به زنا کردن کوچک تر است، و همچنین زنا کردن با زن نامحرم گناه بزرگی است، اما گناه زنا با زن شوهردار به مراتب بیشتر است از زنا با زن بی شوهر، و لذا حدش سنگسار است اما حد زنا با زن بی شوهر صد تازیانه است. نه اینکه بعضی از گناهان ذاتا کوچک باشند که بدون مانع انسان آنها را بجا آورد و حال آنکه در روایت وارد شده در موقع معصیت به کوچکی گناه نگاه مکن بلکه تأمل و فکر کن که گناه چه کسی را و چه خدائی را می کنی و از او شرم کن و در مقابل نعمتهای او شاکر باش. خدایا ما را توفیق بده که معصیت و نافرمانی تو را نکنیم زیرا توئی سه رساله، ص: ۶۰

توفیق دهنده، برای اینکه ما از عهده سئوال و پرسش ماورین تو بر نمی آییم و طاقت آتش جهنم تو را هم نداریم خدایا بر بدن ضعیف ما ترحم کن و ما را به آتش جهنم مسوزان. شیخ بهائی رحمه الله علیه فرموده بزرگان را در تحقیق گناهان کبیره اختلاف است. ۱- هرگناهی که خدا در قرآن برای آن عقاب معین کرده است.

- ۲- هر گناهی که برای آن حدّ معین شده.
  - ۳- هر گناهی که ارتکاب آن دلالت بر بی‌اعتنائی به دین دارد.
  - ۴- هر گناهی که حرمتش به دلیل قطعی ثابت است.
  - ۵- هر چه در قرآن و سنت به شدّت مورد تهدید واقع شده است.
  - ۶- ابن مسعود گفته که هر چه از اول سوره نساء تا آیه ۳۱ از آن نهی شده است.
  - ۷- همه گناهان، کبیره هستند چون خلاف دستور خدایند و بزرگی و خردی آنها نسبت به هم است مرحوم طبرسی این قول را در مجمع البیان به علمای شیعه نسبت داده است.
  - ۸- جمعی از علماء کبائر را هفت شمرده‌اند.
  - ۹- جمعی از علماء گناهان بزرگ را بیست گفته‌اند.
  - ۱۰- بعضی از بزرگان چهل گناه را کبیره شمرده‌اند.
- سه رساله، ص: ۶۱

فصل پنجم [شرط جانشینی پیامبر اکرم]

اشاره

در بیان اینست که خلیفه و جانشین پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله بعقیده شیعه کسی باید باشد که در تمام عمر گناه کبیره و یا صغیره از او سر نزده باشد و چون علم به این معنی را بشر نمی‌تواند پیدا کند و فقط خدا می‌داند که چه کسی گناه کبیره و صغیره از او سر نزده پس باید امام را خدا معین کند نه مردم چنانچه سنی‌ها می‌گویند.

عقیده شیعه

امام را خدا باید معین کند مردم حق تعیین خلیفه و امام ندارند.

عقیده سنی

خلیفه را مردم باید معلوم نمایند زیرا پیغمبر جانشین برای خودشان معین نفرموده. اما حجّت و دلیل بودن اجماع مسلمین راجع به خلفاء ثلاثه که اهل تسنن می گویند اصلی ندارد زیرا منشاء این اجماع فقط تبلیغات سوء بوده که علیه خاندان علی و اهل بیت رسول خدا صلی الله علیه و آله از حال احتصار رسول خدا صلی الله علیه و آله شروع و هنوز هم این تبلیغات در میان سنی ها عملی می شود و اگر نبود این تبلیغات و مردم آزاد بودند در عقیده مسلما به در خانه مولای متقیان علی بن سه رساله، ص: ۶۲

ابی طالب علیه السلام می رفتند زیرا همه مردم می دانستند علی علیه السلام علمش بعد از رسول خدا صلی الله علیه و آله در درجه اول بود. همچنین در شجاعت و زهد و عبادت مثل حضرت کسی را نمی شناختند خلاصه در تمام صفات کمالیه حضرت را بالاتر می دانستند.

علاوه بر اینکه در غدیر خم و موارد دیگر حضرت رسول صلی الله علیه و آله مولای متقیان را به مردم معرفی نمودند مخصوصا در غدیر خم سه ساعت خطبه حضرت طول کشید و در ضمن خطبه فرمودند: من کنت مولاه فهذا علی مولاه یعنی هر که من مولای اویم یعنی هر که من صاحب اختیار او هستم پس علی علیه السلام هم مولای اوست سنی ها بی انصافی می کنند مولا را در اینجا بمعنی دوست می گیرند می گویند حضرت سه ساعت مردم را معطل کرده فقط می خواسته است بگوید هر که من دوست او هستم علی هم دوست او است یعنی هر که مرا دوست دارد علی علیه السلام را هم دوست داشته باشد - شیعه به سنی می گوید وظیفه مسلمان این است که مؤمن را خصوصا خاندان پیغمبرش را دوست داشته باشد معنی ندارد سه ساعت چند هزار جمعیت را در بیابانی به نام غدیر خم روی پا نگهدارند و سه ساعت راجع به یک مطلب ساده ای حرف بزنند پس باید مطلب بسیار مهم باشد مانند مسئله خلافت و جانشینی. البته علمای بزرگ در توضیح حدیث غدیر مطالبی برای اثبات حقانیت شیعه، فرموده اند

هر که طالب است باید به کتب مفصّله مراجعه نماید. سه رساله، ص: ۶۳

خلاصه، تبلیغات مسموم جلوی عقل و قضاوت مردم را گرفت تا به حدّی که می گفتند علی علیه السلام لیاقت ندارد خلیفه و جانشین پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله باشد زیرا مؤسّسین این تبلیغات می دانستند که اگر علی علیه السلام خلیفه و جانشین رسول خدا صلی الله علیه و آله شود دیگر آنها نمی توانند از بیت المال مسلمین سوء استفاده کنند سه رساله، ص: ۶۵

خاتمه در معنای عدالت

اشاره

و اینکه عادل به چه کسی می گویند و عادل را از کجا بشناسیم. اما معنای عدالت، میانه روی در هر کاری را عدالت گویند به عبارت دیگر اگر تمام قوای انسان مانند قوّه غضب و قوّه شهوت و قوّه وهم از عقل اطاعت کنند این چنین انسانی عادل است.

اما اینکه عادل به چه کسی گویند عادل کسی است که ملکه ای در اثر ایمان به خدا در او باشد که گناه کبیره از او صادر نشود و اصرار بر گناه صغیره هم نداشته باشد یعنی گناه کوچک را هم پی در پی بجا نیاورد. اما اینکه عادل را از کجا باید شناخت به فتوای آیه الله بروجردی رحمه الله علیه چند راه دارد:

اوّل اینکه در اثر معاشرت با او بفهمیم که این آدم ملکه عدالت دارد. دوّم اینکه دو نفر عادل به عدالت او شهادت دهند. سوّم اینکه عدّه از مسلمانان بگویند که فلانی عادل است یا عملاً عدالت او را ثابت کنند مثل اینکه پشت سر او نماز بخوانند به شرط اینکه به عمل یا گفتارشان اطمینان به عدالت

حاصل

شود.

سه رساله، ص: ۶۶

شرایط امام جماعت به نقل از توضیح المسائل.

امام جماعت باید بالغ و عاقل و شیعه دوازده امامی و عادل و حلال زاده باشد و نماز را به طور صحیح بخواند و نیز اگر مأموم مرد است امام او هم باید مرد باشد و اقتداء کردن بچه ممیز که خوب و بد را می فهمد به بچه ممیز دیگر مانعی ندارد. امامی را که عادل می دانسته اگر شک کند به عدالت خود باقی است یا نه می تواند به او اقتدا نماید.

مرحوم نراقی در معراج السعاده فرموده: بدانکه عدالت افضل فضایل، و اشرف کمالات است زیرا دانستنی که عدالت مستلزم جمیع صفات کمالیه، بلکه عین آنها است، همچنانکه جور که ضد آن است مستلزم جمیع رذایل، بلکه خود آنهاست، و چگونه چنین نباشد و حال آنکه شناختی که عدالت ملکه ای است حاصل در نفس انسان که به سبب آن قادر می شود بر تعدیل جمیع صفات و افعال، و نگاه داشتن در وسط و رفع مخالفت و نزاع فیمابین قوای مخالفه انسانی، به نحوی که اتحاد و مناسبت و یگانگی و الفت میان همه حاصل شود، پس جمیع اخلاق فاضله و صفات کامله مترتب بر عدالت می شود، و باین سبب افلاطون الهی گفته است: که چون از برای انسان صفت عدالت حاصل شد روشن و نورانی می شود بواسطه آن جمیع اجزای نفس او و هر جزوی از دیگری کسب ضیاء و تلاء می کند و دیده های نفس گشوده می شود و متوجه می شود به بجا آوردن آنچه را از او خواسته اند بر نحو افضل پس سزاوار بساط قرب مبداء کلّ جلّ شأنه می شود و غایت تقرب در نزد ملک الملوک از برای او سه رساله، ص: ۶۷

می گردد.

حاصل

بدانکه عدالت بر سه قسم است:

اول آنکه میان بندگان و خالق ایشان می‌باشد، و بیان آن این است که دانستنی عدالت عبارت است از عمل به مساوات به قدر امکان و چون که حقّ سبحانه و تعالی بخشنده حیات و عطاکننده جمیع کمالات است هرچه هر زنده‌ای به آن محتاج بوده برای او آماده کرده، و خوان نعمت و روزی از برای هر کس نهاده، آنچه از نعمتهای بیکران او هر ساعتی می‌رسد زبان‌ها از تعداد آن عاجز، و آنچه از عطاهای بی‌پایانش هر لحظه حاصل می‌شود از حدّ و حصر متجاوز است، و آنچه از مراتب عالیه و درجات متعالیه و سرور و بهجت و عیش و راحت که در عالم آخرت مهیا نموده، به مراتب غیر متناهیه بالاتر و بهتر، نه چشمی مثل آن دیده، و نه گوشی شنیده، و نه به خاطری خطور کرده، پس البتّه حقی واجب از برای خدا بر بندگان ثابت است که باید به ازاء آن عدالت فی الجمله حاصل شود، زیرا که از هر که فیضی و نعمتی به دیگری رسد و او در مقابل، نوع مکافاتی به عمل نیاورد البتّه ظالم و جائر خواهد بود و لیکن مکافات نسبت به اشخاص مختلف می‌شود و مکافات احسان پادشاه عادل دعای بقای دولت و نشر محامد و شکر نعمت او و سعی در خدمت او است، و دیگر مکافات به دادن مال و قضای حاجت او است، و ساحت کبریائی حضرت آفریدگار از احتیاج به اعانت و سعی ما منزّه، و عرصه جلالش از ضرورت اعمال و افعال ما مقدّس است، و لیکن بر بندگان واجب است کسب معرفت و تحصیل محبّت او، و سعی در سه رساله، ص: ۶۸

بجا آوردن فرمان و جدّ در اطاعت پیغمبران او و انقیاد احکام شریعت و امثال آداب دین و ملت هر چند که توفیق اینها نیز از نعمتهای او است. از دست و زبان که برآید از عهده شکرش بدر آید ولیکن چنانچه بنده آنچه را در آن مدخلیتی و اختیاری دارد از وظایف طاعات و دوری از معاصی و سیئات بجا آورد از جور مطلق خارج می‌شود اگرچه اصل اختیار و قدرت

هم نعمت او بلکه وجود و حیوة از فیض موهبت او است. دوم عدالتی که در میان مردم می‌باشد و از بعضی نسبت به بعضی دیگر حاصل می‌شود از اداء کردن حقوق، و ردّ امانات، و انصاف دادن در معاملات، و تعظیم بزرگان، و احترام پیران و فریادرسی مظلومان، و دستگیری ضعیفان و مقتضای این قسم از عدالت آن است که آدمی به حقّ خود راضی و ظلم به احدی روا نداشته و به قدر استطاعت و امکان، حقوق برادران دینی خود را بجا آورد و هر کس را از ابناء نوع بمرتبه‌ای که لایق او باشد بشناسد و بداند که هر کسی را از جانب آفریدگار حقّی لازم است و به ادای آن بشتابد. در حدیث نبوی وارد است که از برای برادران مؤمن بر یکدیگر سی حقّ است. اول اگر گناهی در حق او از برادر مؤمن سرزند یا تقصیری از او صادر شود از او بگذرد. دوم اگر غریب باشد دلداری او کند و با او مهربانی نماید. سه رساله، ص: ۶۹

سوم چنانچه بر عیبی از او واقف شود بپوشاند. چهارم اگر لغزشی از او به وجود آید چشم از آن بپوشد. پنجم اگر عذرخواهی نماید عذر او بپذیرد. ششم اگر کسی غیبت برادر مؤمنی را کند او را منع نماید. هفتم آنچه خیر او را بداند باو برساند و پند و نصیحت از او باز نگیرد. هشتم دوستی او را محافظت کند و شرایط دوستی را بجا آورد. نهم حقوق او را منظور داشته باشد. دهم اگر مریض شود آنرا عیادت کند. یازدهم به جنازه او حاضر شود. دوازدهم هر وقت او را بخواند اجابت کند. سیزدهم اگر هدیه از برای او فرستد قبول کند. چهاردهم اگر با او نیکی کند مکافات نماید.

پانزدهم اگر نعمتی از او باو برسد شکر آنرا بجا آورد.
شانزدهم یاری او را نماید.
هفدهم ناموس و عرض او را در اهلش محافظت کند.
هجدهم حاجت او را برآورد.
نوزدهم آنچه از او سؤال نماید ردّ ننماید.
بیستم اگر عطسه کند تسمیت او نماید یعنی باو بگوید یرحمکم الله او هم در جواب گوید یغفر الله لکم.
بیست و یکم گمشده او را راه نماید.
بیست و دوم سلام او را جواب گوید.
سه رساله، ص: ۷۰
بیست و سیم با او بگفتار نیک تکلم نماید.
بیست و چهارم نعمتهای او را نیکو شمارد.
بیست و پنجم قسمهای او را تصدیق کند.
بیست و ششم با او دوستی کند و از دشمنی با او احتراز نماید.
بیست و هفتم او را یاری کند خواه ظالم باشد یا مظلوم، و یاری او در وقت ظالم بودن این است که کاری کند تا او ظلم نکند مثل اینکه او را نصیحت نماید و مفسد ظلم را برای او بیان کند.
بیست و هشتم او را تسلیم دشمن نکند و خوار نگرداند او را بتنها گذاردنش.
بیست و نهم از برای او دوست داشته باشد آنچه را از برای خود دوست داشته از نیکیها.
سیام از برای او مکروه شمارد آنچه از برای خود مکروه می شمارد از بدیها.
سوم از اقسام عدالت عدالتی است که میان زندگان و ذوالحقوق ایشان می باشد از اموات، مثل اینکه قروض مردگان خود را اداء کنند، و وصیتهای ایشان را بجا آورند، و ایشان را یاد کند به تصدّق و دعا.

از آنچه مذکور شد معلوم می‌شود که نهایت کمال و غایت سعادت از برای هر شخصی اّتصاف او است به صفت عدالت و میانه‌روی در جمیع صفات و افعال باطنه و ظاهره، خواه از اموری باشد که مخصوص ذات او و متعلق بخود او باشد، یا امری باشد که میان او و دیگری بوده باشد، و نجات در دنیا و آخرت حاصل سه رساله، ص: ۷۱

نمی‌شود مگر به استقامت بر وسط و ثبات بر مرکز، پس ای جان برادر اگر طالب سعادت می‌کنی تا جامع جمیع کمالات باشی و در جمیع امور مختلفه وسط و میانه‌روی را شعار خود کنی، پس اول سعی کن که متوسط باشی میان علم و عمل و جامع این هر دو مرتبه باشی به قدر استطاعت و امکان، و اکتفاء به یکی از این دو مکن که هر که اکتفاء بیکی از این هر دو نماید از شکنندگان پشت پیغمبر خواهد بود. سه رساله، ص: ۷۲

ملحقات کبائر المعاصی

فصل اول آثاری که در روایات و اخبار از برای گناهان بیان شده:

۱- عن ابی عبد الله علیه السلام قال: الذنوب التي تغير النعم البغی، و الذنوب التي تورث الندم القتل، و التي تنزل النقم الظلم، و التي تهتك الستور شرب الخمر، و التي تحبس الرزق الزنا، و التي تعجل الفناء قطیعة الرحم، و التي ترد الدعاء و تظلم الهواء عقوق الوالدین. «۱»

ترجمه: حضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند: گناهانی که نعمت را دیگرگون کنند شورش ناروا است، و گناهانی که موجب پشیمانیند قتل و آدم‌کشی است، و گناهانی که بلا نازل کند ستم است، و گناهانی که آبرو را می‌برد شرابخواری است و گناهانی که روزی را حبس و کم می‌کند زنا است و آنها که مرگ را زود رسانند قطع رحم است و آنها که دعا را برگردانند و فضا را تیره سازند اذیت پدر و مادر است.

۲- عن ابی جعفر علیه السلام قال: وجدنا فی کتاب رسول الله صلی

(۱)- کافی / ۲ / ۴۴۷

سه رساله، ص: ۷۳

الله علیه و آله اذا ظهر الزنا من بعدی کثرموت الفجاء، و اذا طفف المکیال و المیزان اخذهم الله بالسنین و النقص، و اذا منعوا الزکاء منعت الارض برکتها من الزرع و الثمار و المعادن کلها، و اذا جاروا فی الاحکام تعاونوا علی الظلم و العدوان، و اذا نقضوا العهد سلط الله علیهم عدوهم، و اذا قطعوا الارحام جعلت الاموال فی ایدی الاشرار، و اذا لم یامروا بالمعروف و لم ینهوا عن المنکر و لم یتبعوا الاخيار من اهل بیتی سلط الله علیهم شرارهم فیدعوا خیارهم فلا یتستجاب لهم (۲).

ترجمه: حضرت امام محمد باقر علیه السلام می فرمایند: در کتاب رسول خدا صلی الله علیه و آله یافتیم که هرگاه پس از من زنا پدیدار گردد مرگ ناگهانی فراوان شود، و هرگاه در کیل و وزن (پیمانانه و ترازو) کم بدهند خدایشان به قحطی و کاستی مأخوذ دارد، و هرگاه از زکوة دریغ کنند زمین از برکت خود نسبت بزراعت و میوه ها و همه معادن دریغ کند، و هرگاه حکم بناحق کنند به ستم و عدوان کمک می کنند، و هرگاه پیمان شکنند خدا دشمنانرا بر آنها چیره سازد، و هرگاه قطع رحم کنند خدا مال را بدست اشرار اندازد، و هرگاه امر به معروف و نهی از منکر نکنند و پیروی از نیکان خاندان من ننمایند خدا بدهای آنها را بر آنها مسلط گرداند پس نیکان آنها دعا کنند ولی مستجاب نشود.

۳- عن ابی عبد الله علیه السلام قال: کان ابی علیه السلام یقول:

ما من شیء افسد للقلب من خطیئة ان القلب لیواقع الخطیئة فما تزال به

(۲)- کافی / ۲ / ۳۷۴

سه رساله، ص: ۷۴
 حتی تغلب علیه فیصیر اعلاه اسفله. (۳)
 ترجمه: امام صادق علیه السلام فرمودند چیزی تباه کن تر برای دل از گناه نیست، به درستیکه دل هم آغوش گناه شود و پیوسته گناه بدان بر آید تا بر آن چیره گردد و آنرا سرنگون سازد.

تهرانی، احمد بن محمد باقر مجتهدی، سه رساله، در یک جلد، در راه حق، قم - ایران، ششم، ۱۴۲۳ ه ق

سه رساله؛ ص: ۷۴
 ۴- عن ابی عبد الله علیه السلام قال: اما انه لیس من عرق یضرب و لا نكبة و لا صداع و لا مرض الا بذنب، و ذلک قول الله عز و جل فی کتابه و ما اصابکم من مصیبة فبما کسبت ایدیکم و یعفو عن کثیر ثم قال ما یعفو الله اکثر مما یؤخذ به. (۴)
 ترجمه: امام صادق علیه السلام فرمودند هیچ رگی نلرزد و پائی برنخورد و سری درد نگیرد و بیماری نیابد جز به خاطر گناهی، و این است مقصود از گفتار خدای عز و جل در سوره شوری آیه ۳۰: آنچه مصیبت بشماها می رسد در اثر کارهایی است که خودتان انجام داده اید و خدا بسیاری را هم گذشت می کند - سپس حضرت فرمود: آنچه خدا از آن گذشت می کند بیشتر است از آنچه مؤاخذه می کند.
 ۵- عن ابی عبد الله علیه السلام قال کان امیر المؤمنین علیه السلام یقول لا تبدین عن واضحه و قد عملت الاعمال الفاضحه و لا یامن البیات من عمل السیئات (۵)
 ترجمه: امام صادق علیه السلام فرمودند که امیر المؤمنین علیه السلام فرمود مبادا دندان ز خنده نمایان کنی در حالی که

۲۶۸.	/۲	کافی	(۳)-
۲۶۹.	/۱	کافی	(۴)-
۲۶۹.	/۱	کافی	(۵)-
۷۵	ص:	رساله،	سه

کردارت تو را برسوائی کشانده و نباید از بلای شبگیر آسوده باشد آنکه بد کرداری کند.
 ۶- عن ابی بصیر قال سمعت ابا عبد الله عليه السلام يقول اذا اذنب الرجل خرج في قلبه نكتة سوداء فان تاب انمحت و ان زاد زادت حتى تغلب على قلبه فلا تفلح بعدها ابدا. «۶»
 ترجمه: ابی بصیر می گوید از امام صادق علیه السلام شنیدم می فرمود چون مرد گناه کند در دلش نقطه سیاهی برآید و اگر توبه کند نابود شود و اگر بر گناه افزایش بر آن سیاهی فزوده گردد تا سیاهی بر دلش چیره شود پس از آن هرگز رستگار نگردد.

۲۷۱.	/۱	کافی	(۶)-
------	----	------	------

سه رساله، ص: ۷۶

فصل دوم روایات در بیان مذمت همنشینی با گنهکاران.

۱- عن ابی عبد الله عن ابيه عليهما السلام قال قال لي علي بن الحسين صلوات الله عليهما: يا بني انظر خمسة فلا تصاحبهم و لا تحاد- ثم و لا ترا فقههم في طريق فقلت: يا ابيه من هم؟ قال: اياك و مصاحبة الكذاب فانه بمنزلة السراب يقرب لك البعيد و يباعد لك القريب، و اياك و مصاحبة الفاسق فانه بائعك باكله او اقل من ذلك، و اياك و مصاحبة البخيل فانه يخذلك في ماله احوج ما تكون اليه، و اياك و مصاحبة الاحمق فانه يريد ان ينفعك فيضرك، و اياك و مصاحبة القاطع لرحمه فاني وجدته ملعونا في كتاب الله عز و جل في ثلاث مواضع ... «۷»
 ترجمه: امام صادق علیه السلام از حضرت امام محمد باقر علیه السلام نقل می کند که

فرمودند پدرم علی بن الحسین علیهما السلام به من فرمود: پسر جانم پنج کس را در نظر دار و با آنها همراه و هم‌سخن و رفیق راه مشو گفتم: پدر جان چه کسانی؟ فرمود پرهیز از همراهی با کذاب زیرا که او مانند سراب است نزدیک کند بتو دور را و دور کند از تو نزدیک را، و پرهیز از همراهی فاسق و بدکار زیرا او تو را به یک خوراکی یا به کمتر از آن بفروشد، پرهیز از اینکه با بخیل رفاقت کنی زیرا او مالش را از تو دریغ دارد بتو کمک

(۷) - کافی

۳۷۶

۲ /

سه رساله،

۷۷

ص:

مالی ندهد هنگامیکه بی‌نهایت بدان نیازمندی، پرهیز از اینکه با احمق رفاقت کنی زیرا او می‌خواهد بتو سود رساند از نفهمی بتو زیان رساند، پرهیز از اینکه با کسیکه قاطع رحم است رفاقت کنی زیرا من در سه موضع از قرآن یافتم که باو لعن شده ۱- آیه ۲۳ سوره محمد (ص) ۲- آیه ۲۴ سوره رعد ۳- آیه ۲۷ سوره بقره. ۲- عن ابی عبد الله السلام قال من کان یؤمن بالله و الیوم الآخر فلا یجلس مجلساً ینتقص فیہ امام او یعاب فیہ مؤمن. «۸» ترجمه: امام صادق علیه السلام فرمودند هر که ایمان بخدا و روز قیامت دارد در مجلسی که امام را کم شمارند و یا عیب مؤمنی گفته شود ننشیند. ۳- عن ابی عبد الله علیه السلام قال لا ینبغی للمؤمن ان یجلس مجلساً یعصی الله فیہ و لا یقدر علی تغییره. «۹» ترجمه: امام صادق علیه السلام فرمودند سزاوار نیست برای مؤمن در مجلسی نشیند که خدا در آن نافرمانی می‌شود و او هم نمی‌تواند آنرا تغییر دهد. ۴- عن ابی عبد الله علیه السلام انه قال لا تصحبوا اهل البدع و لا تجالسوهم فتصيروا عند الناس کواحد منهم. قال رسول الله صلی الله علیه و آله: المرء علی دین خلیله و قرینه.

۳۷۷	/۲	کافی	-(۸)
۳۷۴	/۲	کافی	-(۹)
۳۷۵	/۲	کافی	-(۱۰)
۷۸	ص:	رساله،	سه

ترجمه: امام صادق علیه السلام فرمودند با اهل بدعت (یعنی با کسانی که داخل کرده‌اند در دین چیزی را که در دین نبوده) هم صحبت نشوید و با آنها ننشینید تا در نظر مردم چون یکی از آنها محسوب شوید، رسول خدا صلی الله علیه و آله فرموده است: مرد هم کیش دوست و رفیق خود است.

سه رساله، ص: ۷۹

فصل سوم در مدح اعتراف بگناه نزد خدا و پشیمانی از آن

- ۱- عن ابی جعفر علیه السلام قال: و الله ما ینجو من الذنب الا من اقر به و قال: ایضا کفی بالندم توبه. «۱۱»
- ترجمه: امام محمد باقر علیه السلام فرمودند: بخدا از گناه رها نشود جز کسیکه بدان اعتراف کند و نیز فرمود: پشیمانی بس است برای توبه.
- ۲- عن ابی جعفر علیه السلام قال: لا و الله ما اراد الله تعالی من الناس الا خصلتین ان یقروا له بالنعم فیزیدهم و بالذنوب فیغفرها لهم. «۱۲»
- ترجمه: امام محمد باقر علیه السلام فرمودند: نه بخدا، خداوند تعالی از مردم نخواسته است جز دو خصلت، اعتراف به نعمتهای او تا نعمت را بر ایشان بیفزاید، و اعتراف بگناهان خود تا آنها را برایشان بیامزد.
- ۳- عن بعض اصحابه عن ابی عبد الله علیه السلام قال: سمعته یقول: ان الرجل لیذنب

الذنب فیدخله الله به الجنة قلت: یدخله الله بالذنب الجنة؟ قال: نعم انه لیذنب فلا یزال منه خائفا ماقتا لنفسه فیرحمه الله فیدخله الجنة. «۱۳»

(۱۱) - کافی ۲ / ۴۲۶.

(۱۲) - کافی ۲ / ۴۲۶.

(۱۳) - کافی ۲ / ۴۲۶.

سه رساله، ص: ۸۰

ترجمه: یکی از اصحاب امام صادق علیه السلام می گوید از حضرت شنیدم می فرمود بدرستی که مرد گناهی کند و خدا بوسیله آن گناه او را به بهشت ببرد گفتم خدا بگناه او را بیهشت برده؟ فرمود:

آری سرش این است که او گناهی می کند و پیوسته از آن گناه ترسان و بر خود خشمگین است و خدا باو ترحم می کند و او را به بهشت می برد.
 ۴- عن ابی عبد الله علیه السلام ان الله یحب العبد ان یطلب الیه فی الجرم العظیم و ینغض العبد ان یتخف بالجرم الیسیر. «۱۴»

ترجمه: امام صادق علیه السلام فرمودند خدا دوست دارد که بنده ای از جرم بزرگی طلب گذشت کند، و دشمن دارد بنده ای را که جرم اندک را خوار و بی اعتبار شمارد و در مقام توبه و تدارک آن نباشد.

(۱۴) - کافی ۲ / ۴۲۷.

سه رساله، ص: ۸۱

فصل چهارم در مدح توبه و شرائط آن

۱- از وهب نقل شده روزی شیطان برای حضرت یحیی علیه السلام آشکار شد اظهار داشت می خواهم ترا نصیحت کنم یحیی گفت من بنصیحت تو تمایل ندارم ولی از وضع

و طبقات مردم مرا اطلاعی بده شیطان گفت بنی آدم از نظر ما به سه دسته تقسیم می شوند.

۱- عده که مانند شما معصومند چون از آنها مأیوسیم از دستشان راحتیم می دانیم نیرنگ و حیل‌های ما در آنها تأثیر نمی کند.

۲- دسته‌ای هم برعکس در پیش ما شبیه توپی هستند که در دست بچه‌های شما است به هر طرف بخواهیم آنها را می‌بریم کاملاً در اختیار ما هستند.

۳- طایفه سوم رنج و ناراحتی برای ما از هر دو دسته قبل بیشتر دارند یکی از ایشان را در نظر می‌گیریم جدیت زیاد می‌کنیم تا او را فریب دهیم همینکه فریب خورد و قدمی به میل ما برداشت یک مرتبه متذکر می‌شود و از کرده خود پشیمان می‌گردد روی به توبه و استغفار می‌آورد هرچه رنج برای او کشیده‌ایم از بین می‌برد باز برای مرتبه دوم در صدد اغواء و گمراهی برمی‌آئیم این بار نیز پس از موفقیت که او را به گناه می‌کشیم فوراً متوجه شده توبه می‌کند نه از او مأیوسیم و نه می‌توانیم مراد خود را از چنین شخصی بگیریم پیوسته برای اغواء این دسته در رنجیم.

سه رساله، ص: ۸۲

۲- علامه حلی در منهاج الکرامه می‌نویسد که بشر حافی به دست موسی بن جعفر علیه السلام توبه نمود روزی آن حضرت در بغداد از کنار منزل بشر عبور می‌کرد صدای سازونواز از داخل منزل بگوش می‌رسید در این موقع کنیز بشر برای ریختن خاکروبه از خانه خارج شد آن جناب به کنیز فرمود: صاحب این خانه بنده است یا آزاد جواب داد حرّ و آزاد است.

حضرت موسی بن جعفر علیه السلام فرمود راست می‌گوئی اگر بنده می‌بود از مولای خود ترس داشت.

کنیز وارد منزل شد بشر بر سر سفره شراب نشسته بود علت تأخیر کردن او را پرسید جواب داد شخصی ردّ می‌شد از من سؤال کرد صاحب این خانه عبد است یا حرّ پاسخ دادم حرّ است گفت آری اگر بنده بود از آقای خود می‌ترسید.

این سخن چنان در قلب بشر تأثیر کرد که سر از پا نشناخت با پاهای برهنه از منزل خارج شده خود را به موسی بن جعفر علیه السّلام رسانید به دست آن حضرت توبه کرد و از گذشته خود پوزش خواسته با چشم گریان بازگشت از آن روز اعمال زشت خود را ترک کرد و از جمله زهاد بشمار رفت گویند چون با پای برهنه از پی موسی بن جعفر علیه السّلام دوید و با این حال توبه کرد او را حافی (پابرنه) لقب داده‌اند. ۳- در نهج البلاغه نقل شده که شخصی در حضور امیر المؤمنین علیه السّلام گفت استغفر الله آن جناب فرمود: «ثکلتک امک» مادرت بسوگواریت بنشیند می‌دانی استغفار چیست؟

سه رساله، ص: ۸۳

استغفار درجه علیین است اسمی است که بر شش معنی گفته می‌شود.

اولها الندم علی ما مضی.

اول: پشیمانی از کردار ناپسندیده گذشته.

الثانی العزم علی ترک العود الیه ابدًا.

دوم: تصمیم بر اینکه گناهان گذشته را هیچ وقت تکرار نکنی.

الثالث ان تودی الی المخلوقین حقوقهم حتی تلقی الله املس لیس علیک تبعه.

سوم: حقوقی که مردم بر تو دارند به آنها ردّ کنی تا خدای را ملاقات نمائی پاک و بر تو گناهی نباشد.

الرابع ان تعمد الی کل فریضه علیک ضیعتها فتودی حقها.

چهارم: هر واجبی که ترک کرده انجام بدهی و آنرا جبران کنی.

الخامس ان تعمد الی اللحم الذی نبت علی السحت فتذیبه بالاحزان حتی تلصق الجلد بالعظم و ینشأ بینهما لحم جدید.

پنجم: با حزن و اندوه گوشتی که از حرام روئیده ذوب نمائی به طوری که پوست بدنت به استخوان بچسبد و بین آنها گوشت تازه بروید.

السادس ان تذيق النفس الم الطاعة كما اذقتها حلاوة المعصية «۱۵»
ششم: رنج عبادت و بندگی را به تن بچشانی چنانکه شیرینی

۴۰۹	حکمت	البلاغه	نهج	(۱۵)-
۸۴	ص:		رساله،	سه
	چشانده‌ای.	بآن	را	گناه
	الله.	تقول	ذلك	فعدن

پس آنگاه که این شرایط جمع گشت می گوئی استغفر الله یعنی این استغفار حقیقی و کامل است.

۴- عن معاوية بن وهب قال: سمعت ابا عبد الله عليه السلام يقول: اذا تاب العبد توبه نصوحا احبه الله فستر عليه في الدنيا و الاخرة فقلت و كيف يستر عليه قال ينسى ملكيه ما كتب عليه من الذنوب و يوحى الى جوارحه: اكنمى عليه ذنوبه و يوحى الى بقاع الارض: اكنمى ما كان يعمل عليك من الذنوب، فيلقى الله حين يلقاه و ليس شئ يشهد عليه بشئ من الذنوب. «۱۶»

ترجمه: معاویة بن وهب می گوید از امام صادق علیه السلام شنیدم می فرمود: چون بنده توبه نصوح کند خدا او را دوست دارد و در دنیا و آخرت بر او پرده پوشی کند من گفتم چگونه پرده پوشی کند از او؟

فرمود: هرچه از گناهان که دو فرشته موکل بر او برایش نوشته اند از یادشان ببرد و به اعضای بدنش وحی کند که گناهان او را نهان دارند و بهر زمینی که در او گناه کرده وحی کند که آنچه گناه بروی تو کرده است پنهان ساز و در هنگام ملاقات او با خدا هیچ گواهی بر گناهانش اقامه نشود.

۵- عن ابي عبيدة الحذاء قال سمعت ابا جعفر عليه السلام يقول ان الله اشد فرحا بتوبه عبده من رجل اضل و راحتته و زاده في ليلة ظلماء

۴۳۱	۲/	کافی	(۱۶) -
۸۵	ص: ۸۵	رساله،	سه
<p>فوجدھا فالله اشد فرحا بتوبه عبده من ذلك الرجل براحلته حين وجدها. «۱۷» ترجمه: ابی عبيدہ الحداء گوید شنیدم از امام محمد باقر عليه السلام که می فرمود بدرستیکه خدای تعالی به توبه و بازگشت بنده خود شادتر باشد از مردی که در شب تار شتر و توشه خود را گم کرده باشد و آنرا بدست آورد و بجوید خدا بتوبه بنده خود از این کسی که راحله و زاد و توشه خود را پیدا کرده شاد و خوشحال تر است. ۶- قال ابو عبد الله عليه السلام ان الله يحب العبد المفتن التواب و من لم يكن ذلك منه كان افضل. «۱۸» ترجمه: امام صادق عليه السلام فرمودند بدرستیکه خدا بنده گول خورده و توبه کار را دوست می دارد و آنکه این گناه از او سر نزده از آنکه گناه کرده و توبه کرده برتر و بالاتر است.</p>			
۴۳۵	۳/	کافی	(۱۷) -
۴۳۵	۲/	کافی	(۱۸) -
سه رساله، ص: ۸۶			

فصل پنجم در بیان چند حدیث راجع باستغفار از گناه و فایده آن.

۱- عن ابی عبد الله عليه السلام قال العبد المؤمن اذا اذنب ذنبا اجله الله سبع ساعات فان استغفر الله لم تكتب عليه شی و ان مضت الساعات و لم يستغفر كتب عليه سيئه و ان المؤمن ليدكر ذنبه بعد عشرين سنه حتى يستغفر ربه فيغفر له و ان الكافر لينساه من ساعته. «۱۹»

ترجمه: امام صادق عليه السلام فرمودند چون بنده گناهی کند خدای تعالی هفت ساعت

باو مهلت دهد و اگر از خدا آمرزش خواست چیزی بر او نوشته نشود و اگر این ساعتها گذشت و آمرزش نخواست یک گناه بر او نوشته شود بدرستیکه مؤمن تا پس از بیست سال هم گناه خود را یادآور شود تا از آن بدرگاه پروردگار آمرزش جوید خدا او را پیامرزد اما کافر همان ساعت گناهِش را فراموش کند.

۲- عن علی بن رئاب قال سالت ابا عبد الله علیه السّلام عن قول الله عز و جل و ما اصابکم من مصیبه فبما کسبت ایدکم - ارایت ما اصاب علیا و اهل بیته علیهم السلام من بعده هو بما کسبت ایدیهم و هم اهل بیت طهاره معصومون فقال ان رسول الله (ص) یتوب الی الله و یتغفره فی کل یوم و لیله مائه مره من غیر ذنب ان الله یخص اولیاءه

(۱۹) - کافی ۲ / ۴۳۷

سه رساله، ص: ۸۷

بالمصائب لیأجرهم علیها من غیر ذنب. «۲۰»

ترجمه: علی بن رئاب گوید از امام صادق علیه السّلام پرسیدم از تفسیر قول خدای عزّ و جل و ما اصابکم من مصیبه فبما کسبت ایدیکم یعنی آنچه بشما رسد در برابر آنچه است که خود کرده‌اید.

بفرمائید آنچه هم به علی علیه السّلام و خاندانش بعد از او رسید در برابر آنچه بود که خود آنها کرده بودند با اینکه آنان خاندان طهارت، و معصوم بودند.

امام علیه السلام در پاسخ فرمودند که رسول خدا صلی الله - علیه و آله در هر شبانه‌روزی گناه نکرده صدبار به درگاه خدا توبه و استغفار می‌کرد بدرستیکه خدا دوستانش را مصیبت‌زده و گرفتار می‌کند تا بدانها اجر و ثواب دهد بی‌آنکه گناهی کرده باشند.

۳- قال ابو عبد الله علیه السّلام: ان الله اذا اراد بعبد خیرا فاذهب ذنبا اتبعه بنقمه و ینکره الاستغفار، و اذا اراد بعبد شرا فاذهب ذنبا اتبعه بنعمه لیسئیه الاستغفار و یتمادی بها، و هو قول الله عز و جل: سنستدرجهم من حیث لا یعلمون، بالنعم عند المعاصی. «۲۱»

ترجمه: امام صادق علیه السلام فرمودند بدرستی که خدا چون خیر بنده را خواهد و آن بنده گناهی کند خدا دنبالش او را کیفری دهد و بیاد او آورد استغفار را، و چون شر بنده ای را خواهد و آن بنده گناهی کند دنبالش به او نعمتی دهد تا استغفار را از یاد او ببرد

ببرد	و	بآن	گناه
(۲۰) -	کافی	۱۲	۴۵۰
(۲۱) -	کافی	۱۲	۴۵۲
سه	رساله،	ص:	۸۸

ادامه دهد و اینست معنی قول خدای عز و جل (۱۸۲- الاعراف) محققا آنها را از راهی که ندانند (یعنی بوسیله نعمت دادن و قتیکه مرتکب گناه شوند). کم کم هلاک می کنیم. خاتمه شامل ترجمه قسمتی از خطبه ... نهج البلاغه (۲۲) درباره گناهکاران و اندرز بشنونندگان.

گناهکاران که در راه ضلالت و گمراهی قدم نهاده اند از هیچگونه نافرمانی پروا ندارند، تا اینکه خداوند کیفر گمراهیشان را بآنها نمایان ساخته، بخواهد آنان را از پشت پرده های غفلت و نافرمانیشان بیرون آورد، مرگ، ایشان را دریابد، آنگاه رو آورند بآخرت که بآنها پشت کرده، عذاب و بدبختی را بهره آنان قرار داده، و پشت کنند بدنیا که بایشان رو آورده، پس از آنچه می خواستند از لذت و خوشی دنیا و بدست آورده بودند سود نبردند، زیرا نتوانستند همراه بیاورند، و از هوا و آرزوشان که بآن رسیده بودند بهره مند نگردیدند، زیرا با رفتن آنها آرزوها همه بر باد رفته است. و من شما و خودم را از این پیشآمد (گرفتاری و سرگردانی و عذاب و بیچارگی) برحذر مینمایم، تا از خواب غفلت بیدار شده بلدتها و خوشی های ناپایدار دنیا دل نبندید، پس باید مرد از خود سود برد در بدبختی و زیان نماند، زیرا بینای واقعی کسی است که اندرز خدا و رسول و ائمه اطهار را شنیده در آن تفکر و اندیشه نماید، و بدنیا نگاه کرده و به

بیوفائی آن آشنا گردد، و از عبرتها سودمند شود، آنگاه

(۲۲) - نهج البلاغه فیض الاسلام ص ۴۷۵

سه رساله، ص: ۸۹

در راه راست روشن سیر نماید بشرط آنکه در آن از افتادن در گودالها و دره‌ها (خواهشهای نفس) و از گمراه شدن در اشتباه کاریهای شیطان دوری کند، و بر زیان خود اقدام نکرده گمراهان را یاری ننماید. به بیراهه رفتن در راه حق، یا تغییر در گفتار، یا برای گفتن سخن راست، ترس بخویشتن راه دادن.

پس ای شنونده از بیهوشی بهوش بیا، و از خواب غفلت و بیخبری خود بیدار شو، و از شتاب کردن آرام گیر، و در آنچه بتو وارد شده است بر زبان پیغمبر امی صلی الله علیه و آله و چاره و گریزی از آن نیست، بدقت اندیشه کن، و مخالفت و دوری نما کسی را که از اندیشه نمودن در فرمایشات پیغمبر صلی الله علیه و آله اعراض کرده، و بغیر آن توجه نموده است، و واگذار او را بآنچه که بآن خوشنود است، و فخر و ناز و کبر و خودپسندی را از خویشتن دور کن، و گور خود را بیاد آور، که گذر تو از آنجا است، و همانطور که بجا میآری جزا داده میشوی، و آنچه را میکاری درو میکنی، و آنچه را امروز از پیش فرستاده‌ای فردا در قیامت بر آن وارد میگرددی، پس برای خود جائی آماده کن و اکنون که فرصت داری برای روز بازگشت خویش توشه‌ای بفرست، پس ای شنونده برحذر باش، و ای بیخبر کوشش نما، و از احوال قیامت کسی ترا مانند شخصی آگاه مانند پیغمبر و ائمه اطهار علیهم السلام مطلع نمیکند، از جمله احکام خدا در قرآن محکم و استوار، که تجاوز از آن نمیتوان کرد و به پیرو آنها پاداش داده راضی و خوشنود میشود و برای مخالفت آنها کیفر مقرر فرموده و بخشم میآید آنستکه بنده‌ای که از دنیا

میرود اگرچه با عبادت و

سه رساله، ص: ۹۰

بندگی بخود رنج داده. و عمل خویش را ظاهراً خالص نموده باشد سودی بدست نمیآورد در حالیکه ملاقات کند پروردگارش را با یکی از این خصلتهای پنجگانه زیر که از آنها توبه و بازگشت نکرده باشد:

اول: شرک بخدا در آنچه بر او واجب گردانیده از عبادت و پرستش خود (دیگری را شریک او قرار دهد، خواه آشکار خواه پنهان، که عبارت است از ریاء و خودنمائی).

قرآن می فرماید:

فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا (سوره كهف آیه ۱۱۰).

یعنی کسیکه امیدوار است رحمت پروردگارش شامل حال او گردد باید کار شایسته بجا آورد و در پرستش پروردگارش کسی را شریک قرار ندهد.

دوم: با هلاک کردن و از بین بردن دیگری خشم خویشتن را برطرف نماید. قرآن می فرماید:

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَكَفَرَهُ وَآمَدَ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا. (سوره نساء آیه ۹۲).

یعنی هر که مؤمنی را از روی قصد بکشد کیفر او دوزخ است که در آن جاوید می ماند و خداوند بر او غضب نموده او را از رحمت خویش دور و عذاب بزرگ برایش آماده فرماید.

سوم: بیان کردن کار زشتی را که دیگری بجا آورده، قرآن می فرماید:

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفُحْشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ. (سوره نور آیه ۱۹).

سه رساله، ص: ۹۱

یعنی آنان که دوست دارند کار ناشایسته و زشت درباره کسانی که ایمان آورده اند فاش گردد برای ایشان در دنیا و آخرت عذاب دردناک است.

چهارم: بمردم رو آوردن برای درخواست حاجتی بوسیله آشکار نمودن بدعتی در دین خود می فرماید:

قرآن
وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللَّهِ (سوره قصص آیه ۵۰).
یعنی کیست گمراه تر از کسیکه آرزوی خود را پیروی کند بدون راهنمایی از جانب خدا.

پنجم: مردم را بنفاق و دورویی ملاقات کردن و یا در میان ایشان بدو زبان رفتار نمودن یعنی در ظاهر خود را دوست و ثناگو نشان داده در پشت سر دشمن و بدگو باشد قرآن می فرماید:

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا (سوره نساء آیه ۱۴۵).
یعنی مردم دورو در پائین ترین درجه آتش دوزخ قرار خواهند گرفت و هرگز برای ایشان یآوری نمی یابی که آنان را از آنجا بیرون آورد.
عظمت و بزرگی این مثل را که ذکر میشود بفهم و در آن اندیشه کن، زیرا مثل نشان دهنده است شبیه و مانند خود را، مقصود چهارپایان از جهت کمال قوه شهویّه شکمهاشان است، همیشه در بند آب و علفند، و مقصود درندگان دشمنی و آزار رساندن بغیرشان است، و مقصود زنها آرایش زندگانی دنیا و فساد و تباہکاری نمودن در آن است، یعنی بایستی انسان خود را از عالم حواسّ ترقّی داده قوه سه رساله، ۹۲ ص:

استعداد خویش را بکار انداخته، از صفات رذیله دوری نماید، پس اگر از قوه شهویّه و غضبیّه پیروی نماید با چهار پایان و درندگان یکسان است، و اگر آرایش دنیا را شعار خویشتن قرار داده در فساد و تباہکاری بکوشد، در سلک زنان است، و اما صفاتی که باید پیروی نمود صفات مؤمنین است، که آنان در برابر خداوند سبحان فروتن و متواضع و بمردم پنددهنده و مهربان و از قهر خدا ترسناک اند.
اللهم وفقنا لما تحب و ترضی.

خدایا ما را توفیق بده بکارهایی که تو دوست داری و راضی میشوی.
 اللهم ارزقنا توفیق الطاعة و بعد المعصية و صدق النية و عرفان الحرمة.
 خدایا ما را توفیق طاعت و دوری از گناه روزی گردان و نیت با خلوص و حقیقت و
 معرفت بآنچه نزد تو محترم است عطا فرما و انا العبد العاصی احمد بن باقر المجتهدی
 التهرانی.

سه رساله، ص: ۹۳

رسالة احكام الغيبة

اشاره

سه رساله، ص: ۹۴
 بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين و صلى الله عليه محمد و آله الطاهرين.

[مقدمه مؤلف]

حمد و ستایش خدایی راست که احترام مؤمن را واجب کرده، و غیبت و بدگویی کردن
 و خوار کردن او را حرام، و به منزله خوردن گوشت مرده برادر دانسته است.
 و درود بی پایان بر بهترین خلق خدا حضرت خاتم الانبیاء محمد مصطفی صلی الله علیه
 و آله و بر آل او باد.
 نظر به این که بعضی مردم از یکدیگر بدگویی می کنند و از بزرگی این گناه غافلند،
 قسمتی از آیات قرآن و اخباری که در مذمت و حرمت غیبت و بدگویی کردن از مؤمن
 است در این کتاب جمع آوری شد، تا خوانندگان محترم مرتکب این گناه بزرگ نشده
 و از آن در حذر باشند و مرتکبین آن توبه نمایند. «۱»

(۱) - توبه از این گناه به این است که از کسی که از او بدگویی کرده‌اند طلب رضایت نمایند البته در صورتی که از گفتن به او و طلب رضایت کردن مفسده‌ای تولید نشود و چنانچه اظهار این مطلب به او مفسده‌ای داشته باشد نباید به او بگویند ولی باید از خدای متعال برای او تقاضای آمرزش نمایند. این نظریه مطابق با فتوای مرحوم آیة الله العظمی حاج آقا حسین طباطبائی بروجردی رضوان الله علیه است. رساله، ص: ۹۵

مطالب این کتاب در پنج فصل و یک خاتمه بیان می‌شود. فصل اول: حقیقت و معنای غیبت. فصل دوم: دلایل‌های حرام بودن غیبت. فصل سوم: راه‌های معالجه مرض غیبت. فصل چهارم: مواردی که غیبت حرام نیست و استثناء شده است. فصل پنجم: توبه غیبت و سایر گناهان. خاتمه: گناهان مربوط به زبان. سه رساله، ص: ۹۶

فصل اول در بیان حقیقت و معنای غیبت.

اشاره

بدان که حقیقت و معنای غیبت آن‌طور که از روایات استفاده می‌شود آن است که چیزی درباره‌ی شخصی که شیعه اثناعشری باشد نزد مردم بگویی که اگر به گوش او برسد بدش بیاید و دل‌تنگ شود و به آن راضی نباشد. و فرق نمی‌کند که آن بدی در بدن او باشد مانند این که بگویی فلان کس کور است، یا کر، یا لنگ، یا کوتاه قد، یا بلند، یا سیاه، یا زرد، یا مثل خرس، یا مثل قلیان، یا مثل تریاکی‌ها و بنگی‌ها است.

یا در نسب او باشد مانند این که درباره کسی بگویی او پسر فلان فاسق، یا پسر فلان حمّال، یا پسر فلان نانجیب است و مانند این‌ها. یا در صفات و افعال و اقوال او باشد مانند این که بگویی فلانی بداخلاق است، یا بخیل، یا متکبر، یا جبار و ظالم، یا ریاکار، یا ریاست‌طلب، یا دزد، یا کم‌فروش، یا پرگو، یا پرخور است، یا بی‌وقت به خانه مردم می‌رود و مانند این‌ها. و یا در چیزی باشد که متعلق به او است از لباس و یا خانه، مانند این که بگویی خانه فلان شخص مانند خانه یهودی‌ها است، و یا لباس او مانند لباس فقرا است، و یا کلاه او مثل کلاه شیطان است،

سه رساله، ص: ۹۷
و همچنین در سایر اموری که منسوب به او باشد و به بدی یاد شود که اگر بشنود بدش بیاید.

این معنی که برای غیبت گفته شد از روایات زیر استفاده می‌شود.

روایت اول:

قال رسول الله صلى الله عليه و آله: اتدرون ما الغيبة؟ قالوا: الله و رسوله اعلم، قال: ذكر ك
اخاك بما يكرهه. قيل: يا رسول الله ارايت ان كان في اخي ما اقول؟ قال: ان كان فيه ما
تقول فقد اغتبت، و ان لم يكن فيه فقد بهت. «۱»
ترجمه: رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: آیا می‌دانید غیبت چیست؟ اصحاب عرض
کردند: خدای تعالی و رسول او داناترند.
حضرت فرمود: غیبت آن است که یاد کنی برادر مؤمن خود را به چیزی که باعث
کراهت خاطر او باشد.
شخصی عرض کرد ای رسول خدا اگر آن‌چه درباره او می‌گوییم در او موجود باشد باز

غیبت است؟ حضرت فرمود: اگر آنچه در او موجود است بگویی او را غیبت کرده‌ای و اگر در او نباشد به او تهمت زده‌ای.

روایت دوم:

روزی نام مردی در خدمت حضرت رسول صلی الله علیه و آله برده شد شخصی گفت: او عاجز است، حضرت فرمود: غیبت کردی. «۲»

(۱) - کشف الریبه شهید ثانی ص ۵۲

(۲) - کشف الریبه ص ۵۲

سه رساله، ص: ۹۸

روایت سوم:

روزی نام زنی خدمت حضرت رسول صلی الله علیه و آله برده شد عایشه گفت: کوتاه قد است، حضرت فرمود: غیبت کردی. «۳»
و نام زن دیگری برده شد عایشه گفت: او دامن بلند است حضرت فرمود: بیفکن از دهان خود پس پاره گوشتی از دهان او افتاد. «۴»

روایت چهارم:

روزی یکی از حاضرین در مجلس رسول خدا صلی الله علیه و آله به دیگری گفت: فلان شخص بسیار می‌خوابد، حضرت فرمود: گوشت مرده برادر خود را خوردی. «۵»

روایت پنجم:

روزی زنی بر عایشه وارد شد چون بیرون رفت عایشه به دست خود اشاره کرد که این کوتاه قد است، حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمود: او را غیبت کردی «۶». مؤلف گوید: بدگویی کردن و غیبت منحصر به زبان نیست بلکه انسان به هر وسیله‌ای عیب و نقصی از غیر را بفهماند در صورتی که آن شخص شیعه اثنا عشری باشد غیبت است خواه به گفتن به زبان، خواه به اشاره و رمز، و یا به نوشتن باشد.

۶۱	ص	الریبه	کشف	(۳) -
۲۹۴	۱/۲	السعادات	جامع	(۴) -
۲۹۴	۱/۲	نراقی	جامع	(۵) -
۲۹۴	۱/۲	السعادات	جامع	(۶) -
۹۹	ص:		رساله،	سه

و فرقی نیست در حرام بودن غیبت بین کنایه و تصریح، بلکه بسا باشد که کنایه بدتر است مانند این که کسی بگوید: الحمد لله که خدا ما را مبتلا به همنشینی با مردمان ظالم، یا به حب ریاست، یا سعی در جمع کردن مال نکرد، یا بگوید: نعوذ بالله از بی‌شرمی، یا خدا ما را محافظت کند از بی‌شرمی، و غرضش از گفتن این جمله‌ها کنایه زدن به شخص معینی باشد که مرتکب این اعمال است. و بسا باشد که بعضی افراد وقتی می‌خواهند از کسی غیبت کنند اول از راه ریا و تشبّه به صلحا او را مدح و تعریف می‌کنند، و در ضمن تعریف عیبی از او را بیان می‌کنند، مانند این که می‌گویند فلانی چه شخص خوبی بوده اما روزگار او را مثل ما کرد و از دست شیطان خلاصی نیافت.

بعضی از غیبت‌کنندگان چون می‌خواهند غیبت کنند ابتدا از راه نفاق، غم و اندوه خود را بر حال آن شخص ظاهر می‌نمایند و حال آنکه در دل خود هیچ اندوهی ندارند، مثلاً می‌گویند: آه چقدر برای او غصه خوردم و دلم سوخت که آبرویش ریخت و یا فلان

عمل از او سر زد یا به او اهانت شد خدا امر او را اصلاح فرماید، در صورتی که اگر این منافق دوست او بود و برای او غم و غصه داشت بایستی پشت سر او چیزی که او را ناراحت می کند نگوید و دعایی که در حق او می کند در خلوت بکند، پس این اظهار غصه و دعا از خباثت باطن او است و شیطان لعین او را بازیچه خود قرار داده و امر را بر او مشتبه کرده و به ریش او می خندد- اگر ریش داشته باشد- و حسنات او را به باد می دهد و او چنان خیال می کند که کار خوبی کرده و

سه رساله، ص: ۱۰۰

نمی داند که:
خرده بینان عالم دانش و بینش از احوال و اوضاع برون او احوال درونش را درک می کنند. حمد گفتی کو نشان حامدون نی برون را اثر، نی اندرون رو ملاف از مشک، کان بوی پیاز از دم تو می کند مکشوف راز

تذکر:

بسیاری از مردم هنگامی که غیبت مسلمانی را می شنوند جلوگیری نمی کنند البته اینها هم در گناه با غیبت کننده شریک هستند این مطلب در ضمن حدیثی در فصل دوم بیان خواهد شد.

شنونده غیبت باید به طور کلی از غیبت و بدگوئی کردن پشت سر مؤمنان قلبا ناراضی باشد و از آن جلوگیری کند و اگر نمی تواند جلوگیری کند از آن مجلس خارج شود تا شریک گناه غیبت کننده نشود و اگر قدرت ندارد که از آن مجلس بیرون برود باید از این کار غیبت کننده غضبناک باشد و باید توجه داشت که اگر به زبان بگوید: ساکت شو غیبت مکن اما در دل مایل و طالب باشد این شخص از اهل نفاق است. پس بر متدین لازم است که چنانچه غیبت مسلمانی را بشنود در مقام انکار برآید و آن را

ردّ کند و از آن مؤمن غایب، دفاع و یاری کند تا خدا هم او را یاری فرماید.
سه رساله، ص: ۱۰۱

فصل دوم دلایل حرام بودن غیبت

اشاره

بدان که غیبت مؤمن حرام است به ادله اربعه یعنی ۱- قرآن ۲- روایات ۳- اجماع علماء
۴- حکم عقل.

دلیل اول: آیات قرآن مجید.

از شش آیه حرمت غیبت استفاده می شود.

آیه اول: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نَسِئًا مِنْ نَسِئٍ ؕ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَرُوا بِاللَّاتِقِ ؕ ابِئْسَ الْأَسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ ؕ أَنْ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ.** «۱»
خدای متعال در این آیه از سه چیز نهی فرموده است:

اول: استهزاء و مسخره کردن را.
دوم: غیبت و بدگوئی کردن را.
سوم: مؤمنان را به لقب‌های زشت و بد صدا زدن.
ترجمه آیه: ای کسانی که ایمان آورده‌اید نباید مسخره کنند قومی، قومی را شاید که قوم مسخره شده بهتر از ایشان بوده باشند و نه زن‌ها مسخره کنند زن‌ها را شاید که مسخره شدگان بهتر از ایشان باشند. و عیب‌گیری نکنید از مؤمنان که آن‌ها به منزله خود شما

سه رساله، ص: ۱۰۲

هستند. و کسی را به لقب‌های زشت و بد صدا نزنید، زشت و بد است صدا زدن مؤمن را به لقبی که کافر به آن لقب صدا زده می‌شود (مانند اینکه به کسی که ایمان آورده بگویند ای یهودی یا ای نصرانی یا ای بهائی یا ای فاسق) و کسی که این گناهان را انجام دهد و توبه نکند در ردیف ستمکاران درآید و از آن‌ها شمرده شود (زیرا به خود ظلم و ستم کرده است).

اهل سنت روایت کنند که صفیه (دختر حی بن اخطب یهودی) که از همسران حضرت رسول صلی الله علیه و آله بوده است گریه کنان آمد حضور پیغمبر صلی الله علیه و آله و عرض کرد: عایشه به من گفته ای یهودی دختر دو یهودی، پیغمبر صلی الله علیه و آله به او فرمود چرا نگفتی پدرم هارون و عمویم موسی و شوهرم محمد است «۲».

به مناسبت این که در آیه مذکور از مسخره کردن نهی شده بود آیه ذیل ذکر می‌شود:

زَيْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيُّ أَهُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ. «۳»

ترجمه: جلوه نموده برای کسانی که کافر شدند زندگانی چند روزه دنیا، و مسخره می‌کنند آنان، کسانی را که ایمان آورده‌اند (چون فقیرند) و آن کسانی که اهل تقوی هستند روز قیامت برتر از ایشانند و

(۲) - تفسیر کشاف ۴/ ۳۷۰ و مجمع البیان ۵/ ۱۳۶.

(۳) - سوره بقره آیه ۲۰۸.

سه رساله، ص: ۱۰۳

خدا هرکس را بخواهد بدون حساب روزی می‌دهد.

آیه دوم: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَئِن تَجَسَّسُوا وَلَئِن يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا يَحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ

إِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ (۴)

در این آیه شریفه خدای متعال از سه چیز نهی کرده است: اول: گمان بد بردن به مؤمنان. دوم: تجسس و تفتیش کردن از کارهای مؤمنان. سوم: غیبت کردن و بدگوئی پشت سر مؤمنان. ترجمه: ای اهل ایمان اجتناب و دوری کنید از بسیاری از گمان‌ها (یعنی گمان بد و گمانی که بدی و خوبی آن معلوم نیست) زیرا بعضی از گمان‌ها معصیت و گناه است و آن ظنّ و گمان بد نسبت به برادر دینی خود است. روایتی از پیغمبر صلی الله علیه و آله مروی است که همیشه به برادر مؤمن خود خوش گمان باشید (۵)

و روایتی از حضرت صادق علیه السلام مروی است که به کار برادر مؤمن خود گمان بد مبر تا وقتی که به بدی آن یقین کنی (۶). بقیه ترجمه آیه: از عیب‌های برادر مؤمن خود پی‌جویی و از کارهایش تفتیش نکنید. حضرت صادق علیه السلام می‌فرماید: رسول خدا صلی الله علیه

(۴) - سوره حجرات آیه ۱۲.

(۵) -

(۶) - کافی ۲ / ۳۶۲

سه رساله، ص: ۱۰۴

و آله فرمود: پی‌جویی از لغزش‌های مؤمنان نکنید و کسی که از لغزش‌های برادر مؤمنش پی‌جویی کند خدا از لغزش‌های او پی‌جویی خواهد کرد و کسی که خدا از لغزش‌هایش پی‌جویی کند رسوایش خواهد کرد. (۷)

بقیه ترجمه آیه: غیبت نکند بعضی از شما بعض دیگر را و کسی عیب کسی را نگوید و

پشت سرش بد نگوید و عیبی که پنهان است فاش ننمایید (این کار مانند خوردن گوشت مرده برادر است) آیا هیچ یک از شما دوست دارد که گوشت مرده برادر خود را بخورد البته از خوردن آن طبع شما متنفر است و عقلتان به زشتی آن حکم می کند پس از خدا بترسید و مرتکب چنین گناهی نشوید و اگر مرتکب شدید فوراً توبه کنید که خدا توبه شما را می پذیرد و ترحم می نماید.

آیه سوم: لَّا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا (۸)

ترجمه: خدا دوست ندارد بدگویی از کسی را مگر آن که آن شخصی که بدگویی می کند مظلوم شده باشد و از ظالم خود شکایت کند و خدا سخن زشت شما را می شنود و اندازه عقوبت و استحقاق شما را می داند.

در روایت آمده است کسی در محضر پیغمبر صلی الله علیه و آله به ابی بکر بدگفت در مرتبه اول و دوم ابی بکر جواب نداد ولی بعد از

(۷) -	تفسیر	نور	الثقلین	۵ /	۹۲.
(۸) -	سوره	نساء	آیه		۱۴۸.
سه	رساله،		ص:		۱۰۵

چند مرتبه جواب داد رسول خدا صلی الله علیه و آله حرکت کرد و تشریف برد از علت رفتن حضرت سؤال کردند فرمود تا موقعی که ابی بکر جواب نمی داد فرشته ای جواب فحش دهنده را می داد ولی وقتی ابی بکر جواب او را داد فرشته رفت و شیطان آمد نخواستم در جایی که شیطان است باشم. (۹)

آیه چهارم: وَيَلُّ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٌ الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَ عَدَدَهُ .. (۱۰)

ترجمه: وای بر کسانی که غیبت اهل ایمان یا خبرچینی و نمایی میان مسلمانان می کنند. بعضی از علما گفته اند «همزه» کسانی هستند که با اشاره سر و دست و چشم عیب دیگران

را اظهار می کنند و «لمزه» کسانی هستند که عیب دیگران را به زبان می گویند البته عیب جویی و تنقید و انتقاد به دیگران برای غروری است که به واسطه جمع کردن اموال قابل یا ناقابل در این ها پیدا شده که به آن مال ها به خود می بالند و آن را ذخیره کرده و مایه افتخار و سربلندی خود می دانند.

در تفسیر این آیه گفته شده است: انّ الهمز الطعن فی الناس و اللمز اکل لحومهم «۱۱». یعنی به درستی که همز طعن زدن به مردم و لمز خوردن گوشت ایشان یعنی غیبت کردن و بدگویی نمودن پشت سر مؤمنان است. آیه پنجم: لَٰ اِ تَطْعُ كُلَّ حَلٍّ اَفٍ مَّهِينٍ هَمَّ اَزٍ مَشَّ اءٍ بِنَمِيمٍ مِّنَّ اَعٍ لِ لِّخَيْرِ

(۹) -

(۱۰) - سوره همزه آیه ۱.

(۱۱) - مجمع البیان ۵ / ۵۳۸

سه رساله، ص: ۱۰۶

وَ لَ اِ تَطْعُ كُلَّ حَلٍّ اَفٍ مَّهِينٍ «۱۲»

ترجمه: ای پیامبر موافقت مکن کسانی را که بسیار قسم می خورند برای هر حق یا باطلی، راست یا دروغی، و به واسطه دروغ گفتن نزد مردم خوارند و موافقت مکن با مردمی که غیبت می کنند و بسیار از مردم بدگویی می نمایند و سخن چینی می کنند و بخیل و ظالم و معصیت کارند

از این آیه شریفه استفاده می شود که کسی که غیبت می کند نباید با او موافقت کرد و بدگویی های او را گوش داد بلکه باید دفاع کرد به این طور که به غیبت کننده بگوید: شاید شما که غیبت می کنید اشتباه کرده اید و شاید مطلب غیر از این بوده است. حاصل آن که برادر مؤمن خود را تا می تواند یاری کند و نگذارد از او غیبت کنند قال النبی صلی الله علیه و آله: من اغتیب عنده أخوه المسلم فاستطاع ان ینصره فینصره

نصره الله تعالى في الدنيا و الآخرة و من خذله خذله الله تعالى في الدنيا و الآخرة. «۱۳» ترجمه: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: اگر پیش کسی از برادر مسلمانش غیبت کنند و او بتواند غیبت شده را یاری کند پس یاری کند یعنی دفع کند از او بدگویی‌ها را، خدای متعال او را در دنیا و آخرت یاری می‌کند و اگر ترک کند یاری کردن او را خدا او را از یاری نمودن خود در دنیا و آخرت محروم می‌کند.

(۱۲) - سوره قلم آیه ۱۰.

(۱۳) - مستدرک الوسائل ۲ / ۱۰۸.

سه رساله، ص: ۱۰۷

پس مؤمن باید همیشه یار مؤمنان باشد.

در روایت دیگر آمده است: المؤمن اخ المؤمن لا یخذله ای لا یتراک نصرته و اعانته یعنی مؤمن برادر مؤمن است یاری و کمک کردن به او را ترک نمی‌کند.

آیه ششم: إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفُحْشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ. «۱۴»

ترجمه: به تحقیق آنان که دوست دارند شیوع و انتشار نسبت کارهای زشت و بد را به مؤمنان، برای آن‌ها است عذاب دردناک در دنیا و آخرت (در دنیا رسوا می‌شوند و در آخرت به آتش می‌سوزند) و خدا به کارهای آشکار و پنهان، ظاهر و باطن بندگان کاملاً مطلع است (و همه را مجازات می‌کند) و حال آنکه شما نمی‌دانید.

در تفسیر «نفحات الرحمن» تألیف مرحوم آقا شیخ محمد نهاوندی رحمه الله علیه دو

روایت ذیل نقل شده است:

روایت اول: قال النبی صلی الله علیه و آله انی لا عرف قوما یضربون صدورهم ضرباً یسمعه

اهل النار و هم الهمّازون للمّازون الذین یلتمسون عورات المسلمین و یهتکون ستورهم و

یشیعون فیهم من الفواحش ما لیس فیهم «۱۵»

ترجمه: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:

(۱۴) - سوره نور آیه ۱۹.

(۱۵) - تفسیر نفحات الرحمن.

سه رساله، ص: ۱۰۸

مردمانی را می‌شناسم که چنان به سینه‌های آنها می‌زنند که صدای آن را اهل جهنم می‌شنوند و آنان عیب‌جویان و پرده‌دران مسلمانانند و کسانی‌اند که قبایح و منکراتی را که مردم مرتکب نشده‌اند درباره آنها منتشر می‌کنند. روایت دوم: قال النبی صلی الله علیه و آله: لا یستر عبد مؤمن عوره مؤمن الاستره الله یوم القيامة «۱۶»

ترجمه: پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: هیچ بنده‌ای عیب بنده مؤمن را پنهان و مخفی نمی‌کند مگر آنکه خدای متعال عیب او را در روز قیامت از مردم می‌پوشاند.

دلیل دوم بر حرمت غیبت روایات اهل بیت عصمت صلوات الله علیهم اجمعین است

البته روایات درباره غیبت خیلی زیاد است ما بیست و چهارتای از آنها را که دلالت بر حرمت و مذمت غیبت دارد نقل می‌کنیم. روایت اول: قال رسول الله صلی الله علیه و آله: یاتی الرجل یوم القيامة و قد عمل الحسنات فلا یری فی صحیفته من حسناته شیئا فیقول: این حسناتی التي عملتها فی دار الدنيا؟ فیقال له: ذهب باغتیابک للناس و هی لهم عوض اغتیابهم. «۱»

ترجمه: رسول خدا فرمودند: مرد، در روز قیامت می‌آید و حال آنکه بتحقیق اعمال نیکو کرده است پس در نامه عملش از نیکوئی‌هایش

(۱۶) - تفسیر نفحات الرحمن.

(۱) - ارشاد القلوب دیلمی ص ۱۵۷ چاپ مرکز نشر کتاب. سه رساله، ص: ۱۰۹

چیزی را نمی‌بیند لذا می‌گوید: نیکوئیهای من و خوبیهای که در دنیا کردم کجا است؟ به او گفته میشود: از بین رفت بسبب غیبت کردن تو مردم را و حسنات و خوبیهای تو از برای آنها است عوض غیبت کردن از آنان.

روایت دوم: قال النبی (صلی الله علیه و آله): یوتی باحد یوم القیامه فیوقف بین یدی الرب عز و جل و یدفع الیه کتابه فلا یری حسناته فیه فیقول: الاهی لیس هذا کتابی لا اری فیه حسناتی فیقال له: ان ربک لا یضل و لا ینسی ذهب عملک باغتیاب الناس ثم یوتی باخر و یدفع الیه کتابه فیری فیه طاعات کثیره فیقول: الاهی ما هذا کتابی فانی ما عملت هذه الطاعات؟ فیقال له: ان فلانا اغتابک فدفعت حسناته الیک. «۲»

ترجمه: پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمودند: آورده می‌شود یکنفری در روز قیامت پس می‌ایستد در مقابل خدای متعال و نامه عملش باو داده می‌شود و در آن کارهای خوب خود را نمی‌بیند پس می‌گوید:

خدایا این نامه عمل من نیست باو گفته می‌شود: بدرستی که ذره‌ای از کارهای خوب ترا پروردگارت از بین نبرده و فراموش نمی‌فرماید، اعمال تو بسبب غیبت کردن مردم از بین رفت. پس دیگری را می‌آورند و نامه عملش را باو می‌دهند؛ در آن طاعت و عبادت بسیار می‌بیند پس می‌گوید: خدایا این نامه عمل من نیست زیرا که من این طاعتها را بجا نیاورده‌ام آنگاه به او گفته می‌شود: بدرستی که فلان کس غیبت تو را کرد لذا حسنات او بتو داده شد.

(۲) - مکاسب شیخ انصاری ص ۴۰ چاپ طاهر خوش‌نویس. سه رساله، ص: ۱۱۰

روایت سوم: قال النبی (صلی الله علیه و آله): ان الغیبه اشد من الزنا و ان الرجل یزنی

فیتوب و یتوب الله علیه و ان صاحب الغیبه لا یغفر له حتی یغفر له صاحبه. (۳)
 ترجمه: پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمودند: بدرستیکه گناه بدگویی نمودن بزرگتر است
 از زنا کردن به علت اینکه شخص زنا می کند و پشیمان شده توبه می نماید؛ خدا هم توبه
 او را قبول می فرماید. اما غیبت کننده آمرزیده نمی شود تا اینکه شخصی که غیبت او شده
 صرف نظر نموده و از او راضی شود.
 روایت چهارم: قال النبی صلی الله علیه و آله: ایاکم و الغیبه فانها اشد من الزنا لان الرجل
 یزنی فیتوب و یتوب الله علیه و ان صاحب الغیبه لا یغفر له الا اذا غفرها صاحبها. (۴)
 ترجمه: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: شما از بدگویی کردن عقب سر مؤمنین
 اجتناب کنید؛ زیرا که گناه غیبت و بدگویی نمودن بزرگتر است از گناه زنا کردن به
 علت اینکه مرد زنا می نماید پس بعد از پشیمان شدن توبه می کند، خدا هم توبه او را قبول
 می فرماید اما بدرستی که غیبت کننده آمرزیده نمی شود مگر اینکه راضی شود از او،
 غیبت کرده شده.

روایت پنجم: روی عن النبی صلی الله علیه و آله: انه خطب یوما فذکر الربا و عظم شانه
 فقال: ان الدرهم یصیبه الرجل من الربا اعظم

(۳) - مکاسب شیخ انصاری ص ۴۰

(۴) - ارشاد القلوب ص ۱۵۷

سه رساله، ص: ۱۱۱

من ستة و ثلاثین زنیة و ان اربی الربا عرض الرجل المسلم. (۵)
 ترجمه: از پیغمبر صلی الله علیه و آله روایت شده که روزی خطبه ای ایراد فرموده پس
 ربا را یاد کردند و بزرگی گناه آنرا تذکر داده و فرمودند: بدرستیکه یک درهم از ربا که
 عاید شخص می شود بزرگتر از سی و شش زنا است و بدرستیکه بدتر از گناه ربا؛ این
 است که شخصی آبروی کسی را بریزد.

روایت ششم: قال النبی صلی اللہ علیہ و آلہ: من اغتاب مسلماً او مسلمة لم یقبل اللہ صلاته و لا صیامه اربعین صباحاً الا ان یغفر له صاحبه. «۶»
 ترجمه: پیغمبر صلی اللہ علیہ و آلہ فرمودند: اگر شخصی غیبت مرد یا زن مسلمان را بنماید خدا نماز و روزه او را تا چهل روز قبول نمی کند مگر اینکه غیبت شده غیبت کننده را ببخشد و حلال نماید.
 روایت هفتم: قال النبی صلی اللہ علیہ و آلہ: من اغتاب مؤمناً بما فیہ لم یجمع اللہ بینهما فی الجنة و من اغتاب مؤمناً بما لیس فیہ انقطعت العصمة بینهما و کان المغتاب خالداً فی النار و بسئ المصیر. «۷»
 ترجمه: حضرت رسول صلی اللہ علیہ و آلہ فرمودند: کسی که غیبت و بدگوئی مؤمنی را به چیزی که در او باشد بنماید خدای متعال میان این دو نفر را در بهشت جمع نمی کند و اگر کسی بدگوئی مؤمنی را بچیزی که در او نیست بکند عصمت در میان این دو نفر قطع می شود و غیبت کننده همیشه در آتش جهنم خواهد بود و جهنم

۴۰	ص	انصاری	شیخ	مکاسب	(۵) -
۴۰	ص		مکاسب		(۶) -
۴۰	ص		مکاسب		(۷) -
۱۱۲	ص:		رساله،		سه
		بدی			جایگاه

روایت هشتم: قال النبی صلی اللہ علیہ و آلہ: کذب من زعم انه ولد حلال و هو یا کل لحوم الناس بالغیبة فاجتنب الغیبة فانها ادام کلاب النار. «۸»
 ترجمه: حضرت رسول صلی اللہ علیہ و آلہ فرمودند: دروغ می گوید کسیکه گمان می کند حلال زاده است در حالیکه گوشت های مردم را ببدگوئی کردن از آنها می خورد. پس از بدگوئی کردن پشت سر مردم بپرهیزید بدرستیکه غیبت و بدگوئی نمودن،

خورشت سگهای جهنم است.

روایت نهم: قال النبی صلی الله علیه و آله: من مشی فی غیبه اخیه و کشف عورته کانت اول خطوه خطاها وضعها فی جهنم. «۹»

ترجمه: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: کسیکه برای بدگوئی کردن از برادر مؤمنش و ظاهر کردن عورت و گناهای که او مخفی انجام می دهد برود؛ اولین قدمی که بر میدارد در جهنم است یعنی: «از قدم اول شروع در مخالفت خدای تعالی می کند».

روایت دهم: قال النبی صلی الله علیه و آله: ان الغیبه حرام علی کل مسلم و ان الغیبه لتاکل الحسنات کما تاكل النار الحطب. «۱۰»

ترجمه: پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمودند: بدرستی که بدگوئی

۴۰	ص	مکاسب	(۸) -
۴۰	ص	مکاسب	(۹) -
۴۰	ص	مکاسب	(۱۰) -
۱۱۳	ص:	رساله،	سه

کردن پشت سر مردم، بر هر مسلمانی حرام است و بتحقیق هرآینه بدگوئی کردن می خورد نیکوئیها را همچنان که می خورد آتش هیزم را مرحوم شیخ مرتضی انصاری «ره» در بحث غیبت کتاب مکاسب در معنی «خوردن نیکوئیها» می فرماید که: «یا بوجه إحباط می باشد» یعنی خوبیهای او را از بین می برد. یا مضمحل شدن خوبیها است در جنب عقاب و یا چون نیکوئیها بسوی غیبت شده نقل می شود.

از این جهت است که حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمودند که: بدگوئی کردن حسنات و خوبیها را می خورد و از بین می برد.

روایت یازدهم: قال النبی صلی الله علیه: ادنی الکفر ان یسمع الرجل من اخیه کلمه فیحفظها علیه یریدان یفضحه بها اولئک لا خلاق لهم. «۱۱»

ترجمه: حضرت محمد بن عبد الله صلی الله علیه و آله فرمودند: مرتبه اول کفر آنستکه شخصی حرفی را از برادر ایمانی خود بشنود پس آنرا حفظ کند تا اینکه بضرر او استفاده کرده و آبروی او را بسبب آن حرف بریزد؛ برای این دسته از اشخاص بهره و نصیبی در آخرت نیست. روایت دوازدهم: قال الصادق علیه السلام: حدثني ابي عن ابيه عن آباءه عن علي عليه السلام انه من قال في مومن ماراته عينا او سمعته اذناه مما يشينه و يهدم مروته فهو من الذين قال الله تعالى ان الذين

(۱۱) - مکاسب شیخ انصاری ص ۴۰ سه رساله، ص: ۱۱۴

یحبون ان تشیع الفاحشه فی الذين آمنوا لهم عذاب الیم. «۱۲» ترجمه: حضرت صادق علیه السلام فرمودند: حدیث کرد مرا پدرم از پدرش از پدرانش تا امیر المؤمنین علیهم السلام بدرستی که کسیکه بگوید درباره مؤمنی چیزی را که دیده است دو چشم او و شنیده است دو گوش او از چیزهایی که پست و کوچک می کند او را و از بین می برد جوانمردی او را پس او از کسانی است که خدای تعالی درباره او فرموده است: بتحقیق کسانی که دوست دارند این که مشهور کنند و شیوع بدهند فواحش «بدیها» را درباره کسانی که ایمان آورده اند. از برای آنها عذاب دردناک است. روایت سیزدهم: اوحی الله تعالی الی موسی: من مات تائبا عن الغیبه فهو آخر من یدخل الجنه و من مات مصرا علیها فهو اول من یدخل النار. «۱۳» ترجمه: خدای تعالی به حضرت موسی علیه السلام وحی فرمود کسی که بمیرد در حالیکه توبه کرده است از بدگوئی کردن پشت سر مؤمنین پس او آخر کسی است که داخل بهشت می شود و کسیکه بمیرد در حالیکه اصرار دارد بر بدگوئی کردن پس او اول کسی است که داخل آتش می شود.

- روایت چهاردهم: من اغتیب غفرت ذنوبه. «۱۴»
-
- (۱۲) - مکاسب ص ۴۰
- (۱۳) - کشف الریبه شهید ثانی ص ۵۸
- (۱۴) - مفتاح الهدایه و مشکوه الولاية تألیف علی اکبر یزدی حائری. سه رساله، ص: ۱۱۵
- ترجمه: کسیکه غیبت کرده شود گناهانش آمرزیده می شود.
- روایت پانزدهم: قال علی علیه السلام: لا تحاسد و لا تباغضوا و لا یغتب بعضکم بعضا و کونوا عباد الله اخوانا. «۱۵»
- ترجمه: حضرت علی علیه السلام فرمودند: به یکدیگر حسد نورزید و غضب ننمائید و بدگوئی و غیبت نکنید بعضی از شما بعض دیگر را و شما بندگان خدا با یکدیگر برادر باشید.
- روایت شانزدهم: روی ان الرجل یعطی کتابه فیری فیه حسنات لم یکن یعرفها فیقال هذه بما اغتابک الناس. «۱۶»
- ترجمه: روایت شده وقتی که نامه عمل شخصی به دستش داده می شود در آن اعمال خوبی می بیند که نمی شناسد و هرچه فکر می کند نمیفهمد چه وقتی آنها را انجام داده پس باو گفته می شود:
- اینها را به سبب غیبت کردن مردم از تو؛ بتو داده اند.
- روایت هفدهم: قال رسول الله صلی الله علیه و آله: من اغتاب مسلما فی شهر رمضان لم یوجر علی صیامه. «۱۷»
- ترجمه: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: کسیکه در ماه رمضان مسلمانی را غیبت کند؛ به روزه او اجر داده نمی شود.
- روایت هیجدهم: قال رسول الله صلی الله علیه و آله: ما عمر مجلس بالغیبه الا خرب من

الدين فنزهوا اسماعكم من استماع الغيبة فان القائل

(۱۵) - مفتاح الهدایة

(۱۶) - مفتاح الهدایة

(۱۷) - مفتاح الهدایة.

سه رساله، ص: ۱۱۶

و المستمع لها شریکان فی الاثم. (۱۸)

ترجمه: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرموده: مجلسی به غیبت و بدگوئی کردن آباد نمی شود مگر اینکه خراب می شود از دین، پس گوشهای خود را از شنیدن غیبت پاک کنید بدرستی که گوینده و شنونده غیبت هردو در گناه شریک هستند. روایت نوزدهم: قال رسول الله صلی الله علیه و آله عذاب القبر من النمیمه و الغیبه و الکذب. (۱۹)

ترجمه: حضرت امیر المؤمنین علی علیه السلام فرمودند: بدرستی که عذاب قبر از سه چیز است نمایی کردن و غیبت نمودن و دروغ گفتن.

روایت بیستم: قال النبی صلی الله علیه و آله فی خبر معاذ: الحفظه تصعد بعمل العبد و له نور كشعاع الشمس حتی اذا بلغ السماء الدنيا و الحفظه تستكثر عمله و تزکیه فاذا انتهى الى الباب قال الملك بالباب، اضربوا بهذا العمل وجه صاحبه انا صاحب الغیبه امرنی ربی ان لا ادع عمل من یغتاب الناس یتجاوزنی الى ربی. (۲۰)

ترجمه: حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند در خبر معاذ: بدرستی که ملک مستحفظ در موقعی که عمل بنده را بالا می برد؛ از برای آن عمل، نوری است مثل نور خورشید؛ تا اینکه این

(۱۸) - مفتاح الهدایة.

۱۰۶	۲ /	الوسائل	مستدرک	(۱۹) -
۵۳	ص	الریبه	کشف	(۲۰) -
۱۱۷	ص:		رساله،	سه

نور با آسمان دنیا می‌رسد و آن ملک این عمل را بسیار می‌داند و علاوه آن عمل را خالص می‌پندارد، وقتی به دریکه باید عمل از آنجا بگذرد می‌رسد دربان می‌گوید: این عمل را به صورت صاحبش بنماید من صاحب غیبت هستم؛ پروردگام مرا امر کرده است باینکه نگذارم عمل غیبت کننده با آسمان رفته و تجاوز نماید یعنی: عمل غیبت کننده از پیش من به طرف پروردگار بالا برود.

روایت بیست و یکم: عن انس قال رسول الله صلى الله عليه و آله: مررت ليلة اسرى بي على قوم يخمشون وجوههم باظفيرهم، فقلت: يا جبرئيل من هولاء قال، هولاء الذين يغتابون الناس و يقعون في اعراضهم. «۲۱» ترجمه: انس می‌گوید: رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمودند. شبی که مرا به معراج بردند عبور کرده و گذشتم به قومی که صورت خود را با ناخن می‌خراشیدند، من به جبرئیل گفتم: اینها چه کسانی هستند؟ گفت: اینها کسانی هستند که غیبت مردم را می‌کنند و در آبروی مردم واقع می‌شوند (یعنی آبروی مردم را می‌برند). روایت بیست و دوّم: قال البراء خطبنا رسول الله صلى الله عليه و آله: حتى اسمع العواتق في بيوتها فقال: يا معشر من آمن بلسانه و لم يؤمن بقلبه لا تغتابوا المسلمين و لا تتبعوا عوراتهم فان من تتبع عورة اخيه تتبع الله عورته و من تتبع الله عورته يفضحه في جوف بيته. «۲۲»

۵۳	ص	الریبه	کشف	(۲۱) -
۵۳	ص	الریبه	کشف	(۲۲) -
۱۱۸	ص:		رساله،	سه

ترجمه: براء گفت که: رسول خدا صلی الله علیه و آله برای ما خطبه‌ای خواندند تا اینکه شنیدند زنهای جوان پس پرده یا دخترانی که در خانه‌ها شوهر نکرده بودند پس فرمودند: ای جماعتی که بزبان ایمان آورده و بدل ایمان نیاورده‌اید، بدگوئی مسلمانان را نکنید، و جستجو و عیب‌جوئی از عیبهای مؤمنین ننمائید پس بتحقیق کسی که از برادر مسلمانش عیب‌جوئی کند، خدای عالم از عیبهای او پی‌جوئی مینماید و کسی که خدا از عیب او پی‌جوئی نماید او را مفتضح نموده و آبرویش را میریزد؛ و لو داخل خانه خود پنهان شود.

روایت بیست و سوم: قال سلیمان بن جابر: اتیت رسول الله صلی الله علیه و آله فقلت: علمنی خیرا ینفعنی الله به قال لا تحقرن من المعروف شیئا و لو ان تصب من دلوک فی اناء المستسقی و ان تلقی اخاک ببشر حسن و اذا ادبر فلا تغتابه. «۲۳»

ترجمه: انس می‌گوید: که: سلیمان بن جابر می‌گفت نزد رسول اکرم صلی الله علیه و آله رفته عرض کردم: یاد بده بمن چیزی را که خوب باشد تا منفعتی از جانب خدای متعال نصیب من شود فرمودند: اول اینکه کارهای خوب را کوچک شمار (زیرا که رضایت پروردگار در کارهای خوب پنهان است)؛ اگر چه کار خوب، عبارت باشد از ریختن آبی در ظرف کسیکه از تو تقاضای آب کند.

دوم اینکه با صورت گشاده و باز با برادران ایمانی ملاقات کنی (نه با صورت درهم و گرفته).

(۲۳) - کشف الریبه ص ۵۴

سه رساله، ص: ۱۱۹

سوم اینکه اگر رفیقت از نزد تو رفت، بدگوئی و غیبت او را ننمائی.

روایت بیست و چهارم: قال رسول الله صلی الله علیه و آله: من حسنت صلاته و کثرت عیاله و قل ماله و لم یغتب المسلمین کان معی فی الجنة کھاتین و ما اقبح بالرجل المسلم

ان يغفل عن عيوب نفسه و يتجسس عيوب اخوانه و يظهرها بين الناس فما باله يبصر القذى في عين اخيه و لا يبصر الجذع في عين نفسه. «۲۴»

ترجمه: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: کسیکه نماز او درست باشد (یعنی: با شرایط و دستوراتی که از طرف شارع مقدس رسیده بعمل آورد و توجه و حضور قلب او کامل باشد) و نان خور و عیالات او زیاد و ثروت و مال او کم باشد و از مسلمانها غیبت و بدگوئی نکند، می باشد با من در بهشت (و پهلوی من) مثل این دو انگشت که پهلوی هم هستند و چقدر برای مسلمان زشت و بد است که از عیب خود غفلت نموده و از عیبهای برادران دینی خود جستجو کند و بدیهای آنها را بین مردم ظاهر نماید چه می شود او را (یعنی چرا) خار را در چشم برادران ایمانی می بیند. اما شاخه را در چشم خود نمی بیند، کنایه از این است که عیبهای کوچک دیگران را توجه می کند اما از عیبهای بزرگ خود غفلت دارد.

مؤلف گوید: به قدری مردم از عیب خود غافل شده و دائما عیب مردم را متوجه هستند که گاهی یک آدمی که دارای عیوب زیادی

---

(۲۴) - جامع السعادات نراقی ۲ / ۳۰۵
سه رساله، ص: ۱۲۰

است از مردم بدگوئی می کند حتی شخصی که نماز نمی خواند و ریش خود را می تراشید و انگشتر طلا (که برای مردان حرام است) در دست کرده بود به بنده می گفت که: این مردم دین ندارند و کسی فکر خدا نیست و تا این مردم در بیدینی غوطه ورنند؛ کار آنها همینطور است.

در کتاب درر السنیه کلامی از ابراهیم ابن ادهم ذکر شده که ذیلا نقل می گردد: «۲۵»
قال ابراهیم ابن ادهم: ينزل عندي اضياف فظننت انهم بدلاء فقلت لهم: اوصوني بوصية بالغة حتى اخاف الله تعالى مثل خوفكم.

قالوا: نوصی بسته اشياء:
 اولها: من کثر کلامه فلا یطمع فی رقه قلبه.
 و ثانیها: من کثر نومه فلا یطمع فی قیام اللیل.
 و ثالثها: من کثر اختلاطه مع الناس فلا یطمع حلاوة العباده.
 و رابعها: من اختار الظالمین فلا یطمع فی استقامه الدین.
 و خامسها: من کانت الغیبه و الکذب عاده فلا یطمع فی ان یرج من الدنیا مع الایمان.
 و سادسها: من طلب رضی الناس فلا یطمع فی رضی الله.
 فتاملت هذه المواعظ فوجدت فيها علم الاولین و الاخرین.
 ترجمه: ابراهیم بن ادهم می گوید: یکروز برای من چند نفر

(۲۵) - ظاهرا الدرر السنیة فی المواعظ العدیدة تألیف اشرف الواعظین حاج میرزا سید حسن یزدی منظور باشد. مصحح. سه رساله، ص: ۱۲۱

میهمان آمد از منظره آنها ظاهر و هویدا بود که آنان از اولیاء و مردان خدا هستند، پس من وقت را غنیمت شمرد و به آنها گفتم: که مرا سفارش و نصیحتی بفرمائید که من هم مثل شما از خدای متعال ترسان باشم. گفتند: ما شما را بچند چیز سفارش می کنیم: اول: اینکه کسی که زیاد حرف می زند طمع در رقت و نرمی قلب خود نداشته باشد (یعنی: کلام و سخن گفتنت را کم کن). دوم: کسی که زیاد می خوابد طمع نداشته باشد از اینکه شبها بیدار شده و عبادت کند (یعنی: خوابت را کم کن). سوم: کسی که زیاد با مردم آمیزش دارد طمع نکند شیرینی عبادت را (یعنی: رفقای خود را کم کن). چهارم: کسی که با مردم ظالم رابطه دارد طمع در استقامت دین خود نداشته باشد (یعنی:

با ظالم رفاقت مکن.»
 پنجم: کسی که غیبت و بدگوئی کردن از مردم، و دروغ گفتن عادت او است طمع نکند
 از اینکه با ایمان از دنیا برود «یعنی:
 غیبت مکن و دروغ مگو».
 ششم: کسی که رضایت مردم را طالب است، رضایت خدا را طمع نکند «یعنی: رضایت
 خدا را همیشه مقدم مدار».
 ابراهیم بن ادهم می گوید: در این مواعظی که میهمانها بمن نمودند فکر کردم پس در
 آنها علم اولین و آخرین را یافتم.
 مؤلف گوید: اگر کسی باین شش چیز عمل کند ترس از خدا در او پیدا می شود پس
 دیگر دور گناه و پیرامون آن نمی گردد.
 اول: کم حرف زدن دوم: کم خوابیدن سوم: معاشرت نکردن با
 سه رساله، ص: ۱۲۲
 مردمان فاسق. چهارم: با اشخاص ظالم سروکار نداشتن. پنجم:
 غیبت نکردن و دروغ نگفتن ششم: رضایت خدا را بر رضایت مردم مقدم داشتن.

دلیل سوم: اجماع علماء

دلیل سوم بر حرام بودن غیبت، اجماع و اتفاق علماء است و تا بحال احدی از علمای
 اسلام فتوی بر جواز غیبت نداده و نفرموده که بدگوئی کردن جایز است، مگر در چند
 مورد استثناء شده که در فصل چهارم این رساله ذکر می شود.

دلیل چهارم: حکم عقل

أما دلیل عقلی بر حرام بودن غیبت، آن است که:
 اولاً عقل می گوید: همانطوری که راضی نیستی کسی غیبت ترا بکند تو هم غیبت دیگری

را مکن.
 ثانیاً عقل می گوید: کاری را که باعث نفاق و جدائی است نباید آنرا مرتکب شد.
 ثالثاً عقل می گوید: چیزی را که منفعت نداشته و ضرر دارد بجا نیاور ما می بینیم که غیبت
 کردن چند ضرر دارد:
 اول: خوار و کوچک کردن مردم در نظرها.
 دوم: رفتن محبت از دلهای مؤمنین نسبت به یکدیگر.
 سوم: تولید نفاق و دودستگی.
 پس عقل حکم می نماید که انسان باید از این گناه بی لذت دوری کند تا به عذاب ابدی
 گرفتار نشود.
 و اینک چند شعر که مناسب با مطالب این کتاب است درج می گردد.
 سه رساله، ص: ۱۲۳
 سیر یک روز طعنه زد به پیاز که تو مسکین چقدر بدبوئی
 گفت از عیب خویش بی خبری زان ره از خلق عیب می جوئی
 گفتن از زشتروئی دگران نشود باعث نکوروئی
 تو گمان می کنی که شاخ گلی بصف سرو و لاله می روی
 یا که همبوی مشک تاتاری یا ز ازهار باغ مینوئی
 خویشان بی سبب بزرگ مکن تو هم از ساکنان این کوئی
 در خود آن به که نیکتر نگری اول آن به که عیب خود گوئی
 سه رساله، ص: ۱۲۴

فصل سوم (معالجه مرض غیبت و بدگوئی کردن)

اشاره

بدانکه از برای مرض غیبت دو نوع معالجه است یکی بر سبیل اجمال و دیگری تفصیل.

معالجه اجمالی:

اما معالجه اجمالی غیبت آنست که دیده بصیرت گشوده و ساعتی در آیات قرآنی و احادیث اهل بیت صلوات الله علیهم اجمعین که در موضوع غیبت است فکر کنی و غضب خدای متعال و عذاب روز جزا را یاد آور شوی و بعد از آن مفسد دنیویه غیبت را به نظر آوری زیرا بعضی از اوقات، ممکن است اصل غیبت به گوش آن شخص برسد و باعث بغض و کینه و دشمنی شود و در مقام اهانت و غیبت تو بر آید سپس فکر کنی که اگر کسی غیبت ترا نزد دیگری بکند چگونه آزرده و خشمناک می شوی و مقتضای انسانیت آن است که راضی نباشی در حق غیر به آنچه از برای خود نمی پسندی و بعد از این همیشه متوجه زبان خود باشی و مراقب آن شوی که آنرا به غیبت نگشائی و هر سخنی که خواهی بگوئی ابتداء در آن تأمل و فکر کنی تا اگر غیبت دربر دارد ترک آن کلام نمائی تا تدریجا به ترک غیبت عادت کنی.

معالجه تفصیلی:

اما معالجه تفصیلی غیبت آن است که: باعث و سبب غیبت سه رساله، ص: ۱۲۵
کردن خود را پیدا نموده و در قطع آن سعی نمائی.
سبب‌هایی که موجب غیبت نمودن می‌شود در ذیل بیان می‌گردد:
اول: غضب است چه هرگاه از شخصی آزرده گشته و بر او خشم گرفتی و او حاضر نبود، در این وقت بمقتضای طبع، زبان بمذمت او می‌گشائی تا بدین وسیله غیظ و غضب خود را خاموش کنی.
دوم: عداوت و کینه است که با کسی دشمنی داشته باشی و از راه عداوت بدی او را ذکر کنی.
سوم: حسد است چنانکه مردم کسی را تعظیم و تکریم و یا او را تعریف کنند و تو از راه

حسد متحمل آن نگشته و باین سبب از او مذمت نموده و عیوب او را ظاهر سازی. چهارم: محض مزاح و گذرانیدن وقت و خنده و لهو و لعب، مشغول نقل احوال و اقوال و افعال مردم شده بدون اینکه قصد اهانت و خوار کردن او را داشته باشی. پنجم: قصد سخریه و استهزاء و اهانت کردن داشته باشی. ششم: فخر و مباهات است یعنی اراده کنی بوسیله پست کردن غیر، فضل و کمال خود را ظاهر سازی چنانکه می گوئی فلان کس چیزی نمیداند؛ یا رشدی ندارد، تا به خیال حاضرین اندازی که تو از او بهتر و بالاتری. غیبت هایی که از جهت این شش صفت مذکور ناشی می شود راه معالجه اش به از بین بردن آن صفت ها است که خود آنها هریک سه رساله، ص: ۱۲۶ مورد مذمت است.

هفتم: اینکه امر قبیحی از کسی صادر شده باشد و تو خواهی از خود دفع کنی می گوئی من نکرده ام و فلانکس کرده و علاج آن این است که بدانی بغیبت آن شخص داخل غضب الهی می شوی پس اگر قول ترا قبول می کنند این عمل را از خود نفی کن چکار به نسبت دادن به دیگری داری و اگر قول ترا قبول نمی کنند نسبت دادن به آن دیگری را هم نیز از تو نخواهند پذیرفت. هشتم: آنکه ترا بامر قبیحی نسبت دهند و خواهی آن قبیح را از خود برطرف کنی از این جهت می گوئی: فلان شخص هم این امر را نیز مرتکب شده چنانکه اگر چیز حرامی خورده یا مال حرامی گرفته باشی می گوئی فلان کس هم نیز حرام خورده یا مال حرام را گرفته و او از من داناتر است چنانکه متعارف است که می گویند اگر من ربا گرفتم فلان شخص هم نیز گرفت و اگر من شراب خوردم فلان شخص هم نیز خورد و شکی نیست که این عذر بدتر از گناه است چه علاوه بر اینکه فایده ای از برای رفع قبح گناه اول ندارد؛ مرتکب گناه دیگری که غیبت باشد شده و حلق و جهل خود را بر مردم ظاهر نموده

زیرا که هرگاه کسی داخل آتش شود و تو بتوانی که داخل نشوی البتّه با او موافقت نخواهی کرد و اگر موافقت کنی در کمال حماقت و سفاهت خواهی بود. نهم: از اسباب غیبت موافقت و همزبانی با رفیقان است یعنی: چون هم صحبتان خود را مشغول غیبت به بینی می ترسی که اگر جلوگیری کنی از تو دل آزرده شوند لذا با آنها موافقت کرده و رضایت سه رساله، ص: ۱۲۷

آنها را بر رضایت خدا مقدّم می داری و از غضب پروردگار عالم غافل می. اینها همه نیست مگر از نداشتن معرفت بخدا بطور کامل، و لذا رضایت چند نفر از ارادل را بر خوشنودی حق تعالی مقدّم می داری

دهم: آنکه چنان گمان کنی که شخصی در نزد دیگری زبان به مذمت تو خواهد گشود یا شهادتی که از برای تو ضرر دارد خواهد داد بنابراین صلاح خود را در آن بینی که پیش دستی کرده و او را در نزد دیگران معیوب و یا دشمن خود وانمایی که بعد از این سخنان او در حقّ تو بی اثر بوده و کلام او از درجه اعتبار ساقط باشد اگر چنین کنی خود را در نزد پروردگار جبار ضایع و بی اعتبار خواهی کرد زیرا به مجرد خیال یا گمان؛ بدگوئی کسی را کرده ای و خود را بعد از یقینی مبتلا نموده ای پناه باید برد به خدا از بدیهای

یازدهم: ترحّم کردن بر کسی، گاهی می شود که شخصی چون دیگری را مبتلی به نقص یا عیبی بیند دلش بر او محزون شده و اظهار تألم و حزن نماید و در آن اظهار صادق باشد چنان که شخصی در نزد بعضی پست و بی اعتبار شده باشد و تو باین جهت محزون شده ای آن عیب را در نزد دیگران اظهار نمایی.

دوازدهم: اینکه معصیتی را از کسی مطلع شوی و از برای خدا بر او غضبناک گردی و به محض رضای خدای تعالی اظهار غضب خود نمایی و نام آن شخص و معصیت او را به دیگران بگوئی.

بسیاری از مردم از مفسدهٔ این دو قسم غافلند و گمان میکنند که ترحّم و غضب اگر برای خدا باشد ذکر نام مردم ضرر ندارد و این سه رساله، ص: ۱۲۸

خطا و غلط است زیرا همچنانکه رحم و غضب اگر برای خدا باشد خوب است غیبتشان نیز حرام و بد است و مجرد ترحّم و غضب باعث رفع حرمت نمی‌گردد و بسا باشد که غضب و ترحّم برای خدا نیست این شخص آنها را به حساب دین گذارده و خیال می‌کند برای خدا است.

اگر اختیار زبان را در دست بگیریم؛ از این خطرات به امید خدای متعال محفوظ خواهیم بود و إلاً این زبان ما را جهنمی می‌کند که زبان سرخ سرسبز می‌دهد بر باد. سه رساله، ص: ۱۲۹

فصل چهارم اشخاصی که غیبت آنان حرام نیست.

باید دانست که در چند مورد غیبت و بدگویی کردن حرام نبوده و جایز است، بلکه در بعضی از موارد «مثلاً در مورد شهادت بحق نزد حاکم شرع» نیز واجب می‌شود. مؤلف گوید: در مواردی هم که جایز می‌باشد؛ بهتر این است که انسان خود را آلوده ننماید زیرا ممکن است عادت نموده، در مواردی هم که جایز نیست این گناه را مرتکب شود مگر اینکه واجب باشد مانند شهادت. مواردی که غیبت کردن حرام نیست: اول: اگر به شخصی ظلمی شده باشد؛ جایز است مظلوم «بکسی که می‌تواند حق او را از ظالم به او برگرداند و یا او را کمک نماید» شکایت نماید. بشرط اینکه مظلوم زبان خود را آزاد نگذارده و عیبهای دیگر ظالم را نگوید بلکه فقط به ظلمی که بخودش شده اکتفاء نماید. مثلاً: اگر شخصی دیگری را کتک بزند، مضروب می‌تواند این ظلم ضارب را به

کسی که جلوی او را بگیرد، شکایت نموده و بگوید که «فلانی مرا این طور مضروب نمود» و یا مثلا «تمام بدن مرا مجروح کرد» ولی چون غالبا مضروب در این حالت عصبانی است لذا عیبهای دیگر ظالم را هم می گوید، آنهم نه فقط به کسی که می تواند بفریاد او برسد بلکه به همه کس و نزد هر جمعیت، پناه سه رساله، ص: ۱۳۰

می بریم به خداوند متعال، از شرّ شیطان رانده شده و نفس اماره، که چرا ما تا این اندازه از احکام اسلام دور باشیم که به مجرد عصبانیت، گناهان بزرگی از ما سربرزند. دوّم: اگر از شخصی «در امر جایزی» راجع بدیگری مشورت شود آن شخص باید هر عیبی که راجع به آن موضوع سؤال کننده می داند بگوید. مثلا اگر کسی پرسد: «دخترم را بفلان جوان بدهم؛ و یا اینکه با فلانی شرکت نمایم و یا معامله و رفاقت و مذاکرات علمی با فلانی بنمایم؟ جایز است آن شخص عیوبی را که مدخلیت در آن موضوع دارد بگوید؛ به شرطی که احتیاج بذکر آن عیب باشد اما اگر احتیاج نباشد و به همین قدر گفتن که من این کار را برای تو صلاح نمی دانم و مانند آن اکتفا شود باید بهمین اندازه اکتفا کرده و تصریح به عیب آن شخص نمود. سوّم: راهنمایی و نصیحت مؤمنی که با فاسقی هم نشینی نماید و از احوال او مطلع نباشد و ظنّ این رود که اعمال بد او به رفاقت در این مؤمن سرایت کند، در این صورت جایز است؛ عیوبی که در این مطلب، مدخلیتی دارد اظهار نماید. چهارم: اظهار کردن عیبهای مخفی مریض نزد طبیب برای معالجه. پنجم: گفتن عیب شاهد یا راوی حدیث (بجهت اینکه شهادت و یا حدیث او قبول نشود) بدو شرط جایز می باشد.

۱- به قدری که جرح او شده و شهادت و حدیث او ردّ گردد کفایت شود. سه رساله، ص: ۱۳۱

۲- عیب را بشخصی بگوید که می خواهد به شهادت و یا به حدیث او عمل نماید.

ششم نفی کمال: اگر شخصی خود را معروف نمود باین که مثلاً من عالم هستم به کسی که حال او را سؤال می‌نماید به چهار شرط جایز است بگویم فلانی عالم نیست:

- ۱- در صورتی که حکم مخالفی از آن شخص صادر شده باشد.
- ۲- در صورتی که علم داشته باشیم به اینکه آن شخص عالم نیست.
- ۳- مردم در کارها باو مراجعه نمایند.
- ۴- گوینده قصد کوچک نمودن او را نداشته باشد.

هفتم: اگر شخصی به لقبی مشهور باشد که دلالت بر عیبی از او نماید مثلاً: «لنگ» و یا «کچل» و یا «کوتاه» و هکذا شناساندن او بآن لقب جایز است؛ بشرطی که شناساندن او بطرز و نوع دیگر ممکن نباشد و از شنیدن آن حرف بدش نیاید. اما هرگاه خوشش نیاید و یا بطرز دیگری بدون ذکر آن لقب ممکن باشد این شخص را معرفی نموده و شناسانید گفتن آن لقب جایز نیست.

هشتم: اگر کسی عیبش علنی و ظاهر باشد مثلاً: در انظار مردم شراب میخورد و یا مست در خیابان‌ها عبور مینماید و یا ریش خود را میتراشد غیبت این شخص نسبت بهمین معصیت جایز است.

نهم: شهادت دادن در جایی که باید شهادت داد نزد حاکم شرع چه در حقوق مردم، و چه در حقوق خدای متعال؛ در این مورد هم و لو طرف خوشش نمی‌آید که بر ضررش شهادت داده شده و عیبش گفته

سه رساله، ص: ۱۳۲

شود اما چون مصلحت نوعی دارد لذا شارع مقدس بدادن شهادت امر فرموده و کتمان آنرا نهی نموده است.

دهم: بیان کردن حالات کسانی که اهل بدعت و گمراهیند.

یازدهم: غیبت کفار و کسانی که مخالف مذهب اثنی عشریه‌اند که اقوی جواز غیبت آنها است.

دوازدهم: کسی که خود را منسوب به دیگری معرفی نماید؛ در صورتیکه منسوب نباشد، رد کردن نسبت حرام نیست مثلاً اگر کسی ادعا نماید که من پسر فلان عالم یا سید هستم و من می دانم که دروغ می گوید؛ جایز است بگویم این شخص با فلانی منسوب نمی باشد. سیزدهم: غیبت کسی را که هیچ کس او را نشناسد حرام نمی باشد مثلاً اگر بگوئی: شخصی را دیدم با اینکه پسر عالم یا مرد متدینی است قمار می کرد یا مثلاً گفته شود: امروز گرفتار شخص فاسق و یا احمق شدم. اما اگر عیب شخصی را طوری بگوئی که بواسطه نشانه‌هایی او را بشناسند جایز نبوده و حرام می باشد.

در پایان این بحث به حدیث جالبی توجه کنید معصوم علیه السلام فرموده: افضل الأعمال ثلاثة: انصافك من نفسك، و مواساة الأخ فی الله و ذکر الله فی کل حال. گفت پیغمبر باصحاب عزیز بهترین اعمال می باشد سه چیز اولاً از نفس خود مقیاس تام گیر بهر مؤمنین از خاص و عام سه رساله، ص: ۱۳۳ هرچه بر خود می پسندی ای شفیق می پسند آنرا تو از بهر رفیق در حدود شرع و امضاء رسول تا کند ایزد عبادات قبول ثانیاً می باش یار مؤمنان آنچه بتوانی تو در دار جهان با مواسات و مواخات تمام با مسلمانان عمل بنما مدام ثالثاً با یاد حیّ ذو الجلال هر زمان بردار از قلبت ملال (مجرم) بیچاره را هم یاد کن روح محتاجش به حمدی شاد کن سه رساله، ص: ۱۳۴

فصل پنجم توبه از غیبت

اشاره

توبه از غیبت و سایر گناهان، تحت چند عنوان، بیان می‌شود: توبه: توبه مفتاح تمام خیرات، و اصل همه نیکیها می‌باشد و آلودگان گناهان را غیر از توبه پاک‌کننده‌ای نیست. و هر که از گناه توبه ننماید از زمره ستمکاران است که قرآن فرموده: مَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (۱) و توبه و انابت از جمله فرایض مقرر است به اجماع علماء، و آیات قرآنی و شواهد عقلیه بر وجوب توبه و فوریت آن بسیار است، و تأئب محبوب خداست که قرآن فرموده: «إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَ يُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ» (۲) و در حدیث آمده: التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ، (۳) و در اخبار رسول اکرم است که: التَّائِبُ حَبِيبُ اللَّهِ (۴) توبه‌کننده دوست خداست. در کافی روایت شده که امام پنجم علیه السلام فرمودند: خداوند متعال به توبه بنده خود بیش از آن خشنودتر است که مردی زاد و توشه خود را در شب تاریک گم کرده و پس از جستجو آنها پیدا نماید. (۵)

(۱) -	سوره	حجرات	آیه	۱۱.
(۲) -	سوره	بقره	آیه	۲۲۲.
(۳) -	جامع	السعادات	۳/	۶۵.
(۴) -	جامع	السعادات	۳/	۶۵.
(۵) -	کافی	شیخ کلینی	۲/	۴۳۵.

سه رساله، ص: ۱۳۵

معنی توبه و آداب آن:

توبه برگشت از معصیت خدا به طاعت او است و آداب آن آن است که: اولاً: از کرده خود پشیمان شود.

ثانیا: ترک معصیت در حال نماید.
 ثالثا: تصمیم بر عدم برگشت بگناه در آینده داشته باشد.

اسباب عمده وصول به توبه:

دست کشیدن از رفقای ناهل است.
 (کسانی که شخص را از خدا باز می‌دارند) و معاشرت با مردمان صالح و خوب است تا اینکه مطلوب خود را که: فرار از گناه و رو آوردن به طاعت و بندگی است تقویت نماید.

حاصل شدن توبه

اول: به «انتباه» است و آن حالیست که: او را از خواب غفلت بیدار نموده و به گمراهی خود، بینا گرداند.
 دوم: به «زجر» است و آن حالی است که: او را بر طلب راه راست برانگیزد پس بنده‌ای که رقت قلب داشته باشد در او مؤثر می‌افتد و در بنده که بعلت زیادی گناهان قساوت قلب پیدا شده مفید نمی‌افتد.
 سوم: به «هدایت» است و آن حالی است که: بر وجدان و یافتن راه راست دلالت کند.

مقارن و معاون توبه:

۱- اعمالش را با نظر استحسان نگاه نکرده بلکه آنها را معیوب به بیند.
 ۲- ظاهر و باطن خود را از قصد مخالفت و میل بآن حفظ نماید زیرا که هرگاه کسی از معصیتی توبه نماید اما موقعی که متذکر سه رساله، ص: ۱۳۶

می‌شود لذت ببرد، در حقیقت توبه نکرده است. و مرتکب شدن معصیت، گناه ظاهر بوده و لذت بردن از ذکر آن بعد از ترک آن، گناه باطن است. و اگر بکلی لذت گناه از دلش

نرود در دلش انکار نماید و از خدا بدعا و تضرع بخواهد که از خاطر او محو ساخته و او را بطاعات و اذکار مشغول سازد.

۳- حساب اعمال خود را داشته باشد که مرضی خدا بوده و از روی شهوت و هوی و ریا نباشد و بعد از عمل ملاحظه نماید اگر مرضی خداست شکر نماید و اگر معصیت باشد استغفار کند و در حدیث آمده که خداوند میفرماید: من بهترین شرکایم و هر کس در عمل، مرا با غیر شریک سازد من آن عمل را بشریک خود وامی‌گذارم (۶).

۴- خدا را بر اعمال خود ناظر و مطلع به بیند تا از او شرم نموده و از ارتکاب به گناه احتراز نماید.

ارکان توبه:

بدون این پنج که در ذیل ذکر می‌شود توبه محال است:

۱- فرایضش را چه امر و چه نهی در اوقات معینه‌اش انجام دهد و از جمله فرائض مهمه تائب آن است که اگر بآنچه بر او واجب است جاهل باشد بتعلم آن پردازد.

۲- قضای اعمال گذشته خود را انجام دهد مگر آنچه را که قضا ندارد که مجرد پشیمانی و عزم بر فعل آن در آینده کافی است.

- (۶)- جامع السعادات ۲/ ۳۷۷.
- سه رساله، ص: ۱۳۷.
- ۳- طلب حلال بتصفیه غذا و آشامیدنی و لباس نماید؛ که در باطن اثر کلی دارد و شریعت بر التزام آن الزام فرموده.
- ۴- آداء نمودن حق مردم و راضی کردن آنها است که از اهم مهمات است زیرا که جبران حق خدا پشیمانی و عدم عود است اما حق مردم بدون رضایت صاحبش جبران نمی‌شود و اگر عین مال موجود است بصاحبش و اگر فوت نموده بورثه‌اش پس دهد و اگر عین

مال تلف شده قیمتش را بدهد و اگر حق مردم چیز دیگری است براءت ذمه حاصل نماید.
 ۵- مجاهده با نفس نماید که از آنچه توبه کرده متلذذ نگردد و بر اداء امر شده‌ها و ترک منہیات صابر و راضی باشد.
 *** در اینجا فتوای مرحوم آیت الله العظمی آقای بروجردی رضوان الله علیه در موضوع غیبت از رساله «توضیح المسائل» برای اطلاع خوانندگان محترم عینا نقل می‌گردد:

«اگر انسان غیبت مسلمانی را کند، احتیاط واجب آن است که اگر مفسده‌ای پیدا نشود، از آن مسلمان خواهش کند که او را حلال نماید. و چنانچه ممکن نباشد، باید برای او از خدا طلب آمرزش کند و اگر بواسطه غیبتی که کرده توهینی از آن مسلمان شده، در صورتیکه ممکن است، باید آن توهین را برطرف نماید.» (۷)

(۷) - توضیح المسائل مسأله ۲۸۲۵ و امام خمینی دام ظلّه حاشیه ندارند یعنی فتوای ایشان با فتوای آیه الله بروجردی در این مسأله مطابق است.
 سه رساله، ص: ۱۳۸

در این مسئله مقلد هر کدام از مراجع تقلید هستید بحاشیه توضیح المسائل مراجعه فرمائید.
 مؤلف گوید: چند مطلب به طرز سؤال و جواب ذیلا نقل می‌گردد:
 سؤال: اگر کسی غیبت نموده و بگوید «غیبت هم میشود» یا «غیبتش نباشد» ولی مثلا بگوید فلانی آدم بخیل و یا متکبری است آیا گفتن این الفاظ حرمت را رفع می‌نماید و جایز است یا خیر؟
 جواب: گفتن این الفاظ رفع حرمت نکرده و جایز نیست.
 سؤال: اگر کسی پشت سر مرده شیعه اثنی عشری بدگوئی نموده و بگوید: خاک برای او خبر نبرد؛ فلانی بسیار حریص یا دنیادوست بود؛ آیا جایز است بدگوئی مرده یا نه؟
 جواب: پشت سر مرده شیعه اثنی عشری غیبت جایز نیست مثل زنده «خاک خبر را ببرد

یا نبرد» در هردو صورت غیبت فعل حرام است. سؤال: اگر کسی بگوید مثلا: اصفهانیا یا قمیها آدمهای بدی هستند و یا «کسبه کربلا یا مشهد مردم را اذیت می کنند» آیا جایز است یا نه؟ جواب: جایز نیست؛ چون کلی گفته شده زیرا در هر جایی اشخاص خوب و بد هستند مسلما مردم خوب آن شهر از این حرف راضی نیستند پس مؤمنین باید مراعات کنند که این گونه حرفها را نگویند و اگر گاهی خواستند اظهار دلتنگی از اهالی شهری یا دسته ای بنمایند بگویند مثلا: بعضی از مردم فلان شهر اشخاص سه رساله، ص: ۱۳۹

خوبی نیستند؛ البته ما اشخاص خوب این شهر را ندیدیم یا به چند نفر آنها برخورد کردیم؛ آنها مردمی باوفا و مهماندوست نبودند. بلکه اگر کسی هم بطور کلی گفت که مردم فلان شهر بد هستند شما کلمه «بعض» را باو تلقین کنید که در غیبت با آن شخص شریک نشوید. خدایا؟ ما را متوجه عیوب خود گردان تا وقت اینکه بدیهای دیگران را گفتگو نمائیم نداشته باشیم.

مخفی نماند: اینکه گناه غیبت از گناه زنا بالاتر است؛ علتش زیادی ضرر غیبت نسبت به زنا است. زیرا ضرر زنا متوجه خود شخص بوده اما غیبت ضررش نوعی است؛ برای اینکه در اثر غیبت، مردم در نزد یکدیگر خوار و بی اعتبار گشته و روابط آنها نسبت به یکدیگر قطع می گردد و این برخلاف مقصود اصلی دین حنیف اسلام است؛ زیرا اسلام، دین اجتماعی بوده و می خواهد همه باهم برادر و یکدیگر مهربان باشند و از دست و زبان آنان به کسی ضرری نرسد.

قابل توجه: باید توجه داشت باینکه حساب اشخاصی که مدعی دینداری هستند و هر فسقی را مرتکب گشته و از هتک عرض برادر مؤمنشان به غیبت و سایر گناهان باکی ندارند؛ با حساب دین جداست و این در اثر محیط نامساعد و عدم تعلیم و تربیت صحیح

است که بعضی اکتفاء به تظاهر به دین‌داری نموده و از هیچ‌گونه معصیتی روگردان نیستند و گاهی از عدم آشنائی شان به مبادی و احکام دین حنیف اسلام است که باعث شده اشخاصی ضعیف الایمان و ترسو و متکبر و بداخلاق بار آمده‌اند لذا باید بوسیله تشکیل

سه رساله، ص: ۱۴۰

گسترش مجامع و مدارس اسلامی مردمی معتقد تربیت نمود و آنها را بسوی حقیقت دین و دینداری راهنمائی کرد تا اینکه جامعه ما از این فساد اخلاق خلاصی یافته و اصلاح گردد.

سه رساله، ص: ۱۴۱

خاتمه: گناهان مربوط به زبان

بدانکه گناهانی که مربوط بزبان می‌باشد بسیار است. یکی از آنها مسئله غیبت و بدگویی پشت سر مؤمنین میباشد که گناهی است بی‌لذت و کمتر کسی است که مبتلا به این معصیت نباشد البته باید مبتلایان هم خود را معالجه کنند و قدری فکر در عیوب خود نموده و آن قدر فکر در عیوب مردم نکنند. باید متوجه بود کسیکه غیبت دیگری را نزد شما می‌نماید همانطور نیز ممکن است غیبت شما را نزد دیگری بنماید لذا باید از اشخاصی که غیبت می‌کنند دوری گزید. بخدای متعال باید پناه برد از شرّ شیطان و نفس اماره که تا چه مقدار برای انسان خطراتی هست. دیگر از گناهان زبان دروغ گفتن است که کلید هر شرّی است و بعضی بقسمی مبتلا شده‌اند که می‌گویند اگر امروزه دروغ نگوئیم امورات ما نمی‌گذرد اینها همه از نداشتن ایمان است و اّلا مؤمن هیچ وقت حاضر نمی‌شود برای اینکه کارش پیشرفت نماید دروغ بگوید.

دیگر از گناهان زبان کلمات کفر آور است مثل اینکه کسی بمقدّسات دین جسارت کند

یا منکر خدا و پیغمبر صلی الله علیه و آله و معاد گردد و یا منکر یکی از ضروریات دین شود با اِلتفات باینکه آن از ضروریات دین مقدّس اسلام است. مؤلف گوید: غیبت نکنید، دروغ نگوئید، تهمت و افتراء به اشخاص ننزید، شهادت به ناحق ندهید، سخنان و ألفاظی که سبب سه رساله، ص: ۱۴۲

کفر و اِرتداد می شود اداء نکنید، حرف لغو و بیهوده ننزید، حرفهائی که دلها را آزرده می کند نگوئید و فحش ندهید. بلکه با زبان خود که یکی از نعمت های بزرگ خداوند قادر متعال است ذکر خدا بگوئید و حرفهای خداپسند بنزید و با کلمات گرم خود دل مسلمانان را شاد فرمائید تا شکر زبان را اداء نموده باشید. قرآن می فرماید:

لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَ لَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ. (۱)

از برای تیمن و تبرک رساله را به شرح یک خطبه از خطب نهج البلاغه مولای متقیان حضرت امیر المؤمنین علیه السلام که در موضوع غیبت است ختم می نمایم. (۲)

آن حضرت فرموده:

سزاوار است کسانی را که از معاصی دوری گزیده اند و خداوند نعمت پرهیز از گناهان را بآنها بخشیده بگناهکاران و کسانی که زیر بار فرمان خدا و رسول نمی روند مهربانی کنند (از ایشان غیبت نکرده و بآنها بهتان نزنند بلکه آنان را هدایت و براه راست اِرشاد نمایند و عیبهای مردم را بخودشان، آنهم بعنوان امر به معروف و نهی از منکر بگویند) و شایسته و سزاوار است که شکر و سپاسگزاری بر آنها مسلط باشد و مانع گردد از اینکه از گناهکاران غیبت کنند.

پس چگونه است حال غیبت کننده ای که از برادر مؤمن هم

ششم، ۱۴۲۳ ه ق

سه رساله؛ ص: ۱۴۲

(۱) - سوره ابراهیم آیه ۷.

(۲) - نهج البلاغه خطبه ۱۴۰ چاپ صبحی صالح.

سه رساله، ص: ۱۴۳

کیش خود غیبت کرده او را بگناهی که مرتکب شده سرزنش نماید آیا بیاد نمی آورد جایی را که گناهانش را خداوند پوشانیده و آن بزرگتر از گناهی است که برادر خود را بآن غیبت کرده و چگونه او را بگناهی سرزنش می نماید که خود مانند آنرا مرتکب بوده پس اگر عین آن گناه را هم مرتکب نگشته طرز دیگری نافرمانی خدا نموده که بزرگتر از گناه برادرش می باشد و سوگند بخدا اگر گناه بزرگی مرتکب نشده باشد و با گناه کوچکی نافرمانی نموده باشد هر آینه جرأت و دلیری او بر عیب جوئی و بد گوئی مردم از گناه بزرگی که مرتکب نشده بزرگتر است. ای بنده خدا در عیب جوئی و بد گوئی از هیچ کس بر اثر گناه او عجله و شتاب مکن که شاید او آمرزیده شده باشد، و بر نفس خود از گناه کوچک ایمن و آسوده مباش که شاید بر اثر آن معذب و گرفتار باشی، و هر که از شما عیب و بدی غیر خود را می داند از گفتن آن بدیگری باید خودداری نماید بجهت آنکه بعیب خود آشنا و دانا است و باید شکر از اجتناب گناهی که دیگری بآن مبتلا است او را مشغول سازد و سپاسگزاری از این نعمت باو مجال ندهد که عیب دیگری را بگوید. تالیف کتاب احکام الغیبه در «مذمت بد گوئی کردن پشت سر مؤمنین» در شب بیست و ششم ربیع الثانی سال یکهزار و سیصد و هفتاد و چهار هجری قمری با تمام رسید. والسلام علی من اتبع الهدی و انا العبد العاصی احمد بن باقر المجتهدی التهرانی

سه رساله، ص: ۱۴۴
 ای که هستی پیرو هشت و چهار حرمت مؤمن همی نیکو بدار
 باش یار مؤمنان در هر زمان تا تو را یاری کند پروردگار
 غیبت مؤمن بود دور از صواب بهر مغتاب است انواع عذاب
 کرده ثابت حرمت این معصیت عقل و اجماع و روایات و کتاب
 غیبت، انسان را کند بی آبرو نزد مردم، غیبت کس را مگو
 راه شیطان است گفتن عیب خلق جز ره رحمان ره دیگر مپو

تهرانی، احمد بن محمد باقر مجتهدی، سه رساله، در یک جلد، در راه حق، قم - ایران،
 ششم، ۱۴۲۳ ه ق

درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

بسم الله الرحمن الرحيم
 جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه
 ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید
 حضرت رضا (علیه السلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ...
 علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی
 آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل)
 می کنند

بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹
 بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی
 از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهل بیت (علیهم السلام) بخصوص

حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف: دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البيت عليهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت عليهم السلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیتهای گسترده مرکز :
 الف) چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی
 ب) تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن همراه

ج) تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما، انیمیشن، بازیهای رایانه ای و ... اماکن

مذهبی، گردشگری و...
 (د) ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر (ه) تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای (و) راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط) (۲۳۵۰۵۲۴)

(ز) طراحی سیستم های حسابداری ، رسانه ساز ، موبایل ساز ، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک ، SMS و...
 (ح) همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ...
 (ط) برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه

(ی) برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضور و مجازی) در طول سال

دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان

تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت : ۲۳۷۳ شناسه ملی : ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com

فروشگاه اینترنتی: www.eslamshop.com

تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳-۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱)

بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵ (۰۳۱۱)

نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی ، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده

ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت

مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایند انشاءالله.

شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳، شماره کارت: ۶۲۷۳-۵۳۳۱-۳۰۴۵-۱۹۷۳ و شماره حساب شبا: 53-0609-0621-0000-0000-0180-IR90 به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان - خیابان مسجد سید ارزش کار فکری و عقیدتی

الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام -: هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنت غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در گرم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید».

التفسیر المنسوب إلى الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست تر می داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می رهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، اما تو دریچه ای [از علم] را بر او می گشایی که آن بینوا، خود را بدان، نگاه می دارد و با حجّت های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می سازد و او را می شکند؟».

[سپس] فرمود: «حتماً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی گمان، خدای متعال می فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش

از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد». مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».

